Mark Forsyth

SCURTĂ ISTORIE A BEȚIEI

Cum, de ce, unde şi când s-au îmbătat oamenii, din Epoca de Piatră până în prezent

POLIROM

Mark Forsyth

Scurtă istorie a beţiei

Cum, de ce, unde şi când s-au îmbatat oamenii, din Epoca de Piatră până în prezent

Coperta: Carmen Parii

Pe copertă: Pieter Brueghel cel Tânăr (1564-1638), *Nunta ţărănească* (ulei pe lemn, detaliu), Muzeul Haliwyl, Stockholm, Suedia

MARK FORSYTH (n. 1977) e jurnalist şi scriitor britanic specializat în etimologia şi istoria limbii engleze. Este autorul volumelor *The Etymologicon: A Circular Stroll through the Hidden Connections of the English Language* (2011), *The Horologicon: A Day's Jaunt through the Lost Words of the English Language* (2012), *The Elements of Eloquence: How to Turn the Perfect English Phrase* (2013). Este de asemenea autorul popularului blog The Inky Fool, dedicat gramaticii, retoricii şi artei scrisului.

Introducere

Mă tem că nu prea ştiu ce e beţia. Poate părea o confesiune stranie din partea cuiva care se pregăteşte să scrie o istorie a beţiei, dar, ca să fiu cinstit, dacă autorii ar lăsa un lucru atât de neînsemnat ca ignoranţa să-i împiedice să mai scrie, librăriile ar fi goale. Oricum, am o idee despre ce e vorba. Am întreprins cercetări empirice extinse asupra beţiei încă de la frageda vârstă de paisprezece ani. În multe feluri, îmi place să mă consider un soi de nou Sfânt Augustin, care întreba: „Ce este deci timpul? Dacă nu-mi pune nimeni această întrebare, atunci ştiu ce este

timpul. Dar, dacă aş vrea să-l lămuresc pe cel care întreabă, nu mai ştiu”*. Înlocuiţi cuvântul *timp* cu *beţie* şi obţineţi în mare sfânta mea poziţie.[1]

Cunosc câteva date medicale de bază. Vreo două pahare de gin tonic îţi vor afecta reflexele; vreo zece îţi vor face din nou cunoştinţă cu prânzul pe care l-ai mâncat şi îţi va fi greu să te ridici, iar un număr nedeterminat de pahare, pe care nu vreau să-l cercetez, te va ucide. Dar nu asta ştim (în manieră augustiniană) că e beţia. Sigur, dacă un extraterestru mi-ar bate la uşă şi m-ar întreba de ce oamenii de pe această planetă ciudată continuă să bea alcool, nu aş răspunde: „O, e doar ca să ne slăbească reflexele. În mare, ca să nu devenim prea buni la ping-pong”.

În acest punct, se vehiculează de obicei o altă idee, cum că alcoolul ar reduce inhibiţiile. Nimic mai fals. Fac tot felul de lucruri când sunt mangă pe care nu am *vrut* niciodată să le fac când eram treaz. Pot vorbi ore întregi cu oameni pe care treaz i-aş considera plicticoşi. Îmi amintesc cum m-am aplecat odată pe fereastra unui apartament din Camden Town, agitând un crucifix şi strigându-le trecătorilor să se pocăiască. Nu e un lucru pe care mi-aş dori să-l fac treaz, dar pentru care nu am curajul necesar.

Oricum, unele dintre efectele alcoolului nu sunt provocate de alcool. E foarte uşor să le dai oamenilor bere fără alcool şi să nu le spui că nu conţine alcool. Apoi te uiţi la ei cum beau şi iei notiţe. Sociologii fac asta tot timpul şi rezultatele sunt consecvente şi concludente. În primul rând, nu poţi să ai încredere într-un sociolog într-un bar; trebuie să fii cu ochii pe el ca un uliu. În al doilea rând, dacă provii dintr-o

---

1 Sfântul Augustin, *Confesiuni*, traducere de Eugen Munteanu, ediţia a II-a revăzută, Editura Nemira, Bucureşti, 2006, p. 258 (n. tr.).

cultură în care se crede că alcoolul predispune la agresivitate, vei deveni agresiv. Dacă vii dintr-o cultură în care alcoolul predispune la religiozitate, vei deveni religios. Lucrurile se pot schimba chiar de la o şedinţă de băut la alta. Dacă vicleanul sociolog anunţă că investighează alcoolul şi libidoul, toată lumea devine libidinoasă; dacă spune că e despre cântat, toată lumea începe dintr-odată să cânte.

Oamenii îşi schimbă comportamentul până şi în funcţie de tipul de băutură pe care cred că îl consumă. Chiar dacă ingredientul activ – etanolul – e identic, oamenii îşi vor modifica comportamentul în funcţie de originea şi asocierile culturale ale băuturii în cauză. Englezii devin adesea agresivi după câteva halbe de bere, dar dă-le vin – care e asociat cu rafinamentul şi Franţa – şi vor deveni timizi, sofisticaţi şi chiar, în cazuri grave, vor afişa o beretă. Există un motiv pentru care avem bădărani băutori de bere, dar nu şi vandali băutori de vermut sau scandalagii băutori de Campari.

Unii oameni se înfurie rău când le spui asta. Ei insistă că alcoolul cauzează ceea ce nu le place lor – să spunem violenţa. Dacă le atragi atenţia că violenţa e prezentă şi în culturile în care alcoolul e interzis, pufnesc dezaprobator. Dacă eu susţin, şi o pot face, că beau mult mai mult decât majoritatea oamenilor, dar nu am lovit pe nimeni de pe la opt ani (cu mult înainte ca licorile intoxicante să-mi atingă paşnicele buze), ei spun: „De acord, dar cum rămâne cu ceilalţi?”. Întotdeauna e vorba de ceilalţi, lua-i-ar naiba – ceilalţi sunt iadul. Totuşi, majoritatea oamenilor sunt capabili să bea toată seara la o petrecere plăcută fără să-l înjunghie nici măcar o dată pe comeseanul din dreapta lor.

Iar în cazul puţin probabil în care ai fi transportat brusc în alt timp şi spaţiu, un egiptean din Antichitate ar fi de bună seamă foarte surprins că nu bei ca să ţi se arate zeiţa-leoaică Hathor – credeam că *toată lumea* face asta. Iar un şaman din neolitic s-ar întreba de ce nu comunici cu strămoşii. Un suri din Etiopia s-ar întreba probabil de ce nu ai început încă munca. Asta fac cei din tribul Suri când beau; cum se spune: „Unde nu e bere, nu e nici muncă”. Ca să notăm în trecere un amănunt tehnic, lucrul acesta se numeşte consum de tranziţie: se bea pentru a marca trecerea de la un moment al zilei la următorul. În Anglia bem pentru că am terminat munca, suri beau pentru că au început-o.

Altfel spus, când a murit, Margaret Thatcher nu a fost îngropată cu toate paharele ei de vin şi cu un magazin întreg de băuturi. Considerăm acest lucru normal. De fapt, ni s-ar fi părut ciudat dacă s-ar fi întâmplat invers. Dar noi suntem ciudaţii, bizarii, excentricii. De-a lungul celei mai mari părţi a istoriei cunoscute, liderii politici au fost înmormântaţi cu toate cele necesare unei beţii crâncene post-mortem. Aşa s-a întâmplat cu regele Midas, în Egiptul protodinastic, cu şamanii din China antică şi, cum naiba altfel, cu vikingii. Chiar şi celor care au încetat de mult să respire le place să se machească din când în când – întrebaţi-i pe cei din tribul Tiriki din Kenya, care merg şi varsă bere pe mormintele strămoşilor, pentru orice eventualitate.

Beţia e aproape universală. Cam orice cultură din lume are băutură. Singurele care nu s-au dovedit prea interesate – America de Nord şi Australia – au fost colonizate de băutori. Şi, de fiecare dată şi în fiecare loc, beţia e un lucru diferit. E o sărbătorire, un ritual,

o scuză pentru a lovi oameni, un mod de a lua decizii sau de a încheia contracte şi o mie de alte practici stranii. Când vechii perşi aveau de luat o decizie politică importantă, dezbăteau problema de două ori: o dată beţi, o dată treji. Dacă ajungeau la aceeaşi concluzie de fiecare dată, acţionau.

Iată subiectul acestei cărţi. Nu e despre alcool în sine, e despre beţie: despre capcanele şi zeii ei. De la Ninkasi, zeiţa sumeriană a berii, la cei 400 de iepuri beţivi din Mexic.

Să clarificăm două lucruri înainte de a începe. În primul rând, aceasta e o *scurtă* istorie. O istorie completă a beţiei ar însemna o istorie completă a umanităţii şi ar necesita mult prea multă hârtie. În schimb, am decis să aleg câteva momente din istorie pentru a vedea cum se chercheleau oamenii. Cum era de fapt într-o cârciumă din Vestul Sălbatic, într-o berărie medievală englezească sau la un banchet grecesc? Când o fată egipteană voia să se îmbete într-o seară, ce anume făcea? Sigur, fiecare seară e diferită, dar ne putem face o idee, chiar şi neclară.

Din cărţile de istorie aflăm că unul sau altul era beat, dar nu ni se explică detaliile consumului de alcool. Unde bea? Cu cine? În ce moment al zilei? Întotdeauna s-a băut după anumite reguli, dar ele sunt foarte rar scrise. În Marea Britanie a zilelor noastre, de exemplu, deşi nu există vreo lege în acest sens, absolut toată lumea ştie că nu trebuie să bei înainte de prânz, decât, nu se ştie de ce, dacă eşti într-un aeroport sau la un meci de crichet.

Dar în miezul regulilor se află nelegiuita beţie. Anarhista de la petrecere. Pe ea (cred că e o ea, zeităţile băuturii sunt de obicei feminine) vreau să o urmăresc. Ideal ar fi să o arestez şi să-i fac poza de

cazier, dar nu sunt sigur că e posibil. Cel puţin în acest caz, când extraterestrul curios m-ar întreba ce e beţia, aş avea ce să-i arăt.

Capitolul 1

Evoluţia

Ştim bine c-al naturii drum
Nu e deloc frivol
Şi-n toate cele, cum-necum
Găseşti puţin alcool.
Iar dac-a vrut firea a-l pune
În plantă şi în pom,
E natural să se adune
Ceva spirt şi în om.

A.P. Herbert (1956)

Înainte de a fi oameni, am fost băutori. Alcoolul apare şi a apărut mereu în mod natural. Când a început viaţa, acum patru miliarde şi ceva de ani, existau microbi unicelulari care înotau fericiţi în supa primordială, hrănindu-se cu zaharuri simple şi excretând etanol şi dioxid de carbon. În mare, urinau bere.

Din fericire, viaţa a progresat şi au apărut copacii şi fructele care, atunci când putrezesc, fermentează natural. Fermentaţia produce zahăr şi alcool, pe care musculiţele-beţive le caută şi le consumă. Nu ştim dacă musculiţele se îmbată într-un mod pe care noi, oamenii, l-am putea înţelege. Din păcate, nu pot să vorbească, să cânte sau să conducă maşini. Tot ce ştim sigur e că, dacă un mascul îşi vede avansurile romantice respinse de o musculiţă femelă crudă şi

dispreţuitoare, consumul lui de alcool creşte dramatic.

Din nefericire pentru animale, alcoolul nu apare în natură în cantităţi suficient de mari încât să permită o petrecere pe cinste. Deşi uneori se întâmplă şi asta. Există o insulă în largul coastei Panama unde maimuţa urlătoare cu mantie se poate ospăta în voie cu fructele căzute din palmierul astrocaryum (4,5% alcool). Maimuţele devin violente şi zgomotoase, apoi somnoroase şi ameţite şi după aceea uneori cad din copaci şi se rănesc. Dacă ajustăm consumul de alcool la greutatea lor corporală, ele pot bea echivalentul a două sticle de vin în treizeci de minute. Dar aceste maimuţe sunt o raritate. Pentru majoritatea animalelor nu există suficient alcool, cu excepţia cazului în care un om de ştiinţă binevoitor le prinde, le pune în condiţii de laborator şi le îmbuibă cu băutură.

Animalele bete sunt de fapt amuzante şi nu poţi să nu-ţi imaginezi că oamenii de ştiinţă care-şi petrec timpul creând experimente pentru a studia efectele alcoolului asupra creierului şi comportamentului verilor noştri patrupezi chicotesc pe înfundate tot timpul. Ce se întâmplă când îi dai unui şobolan o duşcă sau chiar o cantitate nelimitată de alcool? Ce se întâmplă dacă oferi băutură la discreţie unei întregi colonii de şobolani?

De fapt, sunt mai degrabă civilizaţi. Deşi nu în primele zile. În primele zile o cam iau razna, dar apoi majoritatea se mulţumesc cu două băuturi pe zi: una chiar înainte de masă (pe care oamenii de ştiinţă o numesc ora cocktailului) şi una chiar înainte de culcare (paharul de seară). La fiecare trei sau patru zile, consumul de alcool creşte brusc, când toţi şobolanii se adună pentru mici petreceri şobolăneşti. Totul sună idilic şi ar fi de înţeles dacă ţi-ai dori să te

fi născut şobolan. Dar nu trebuie să uiţi două lucruri: în primul rând, nu toţi şobolanii au norocul să devină subiect de experiment în laborator; în al doilea rând, există o latură întunecată a beţiei rozătoarelor. Coloniile de şobolani au de obicei un mascul dominant, Regele Şobolan. Iar acesta e abstinent. Consumul de alcool e cel mai ridicat în rândurile masculilor cu cel mai scăzut statut social. Ei beau ca să se calmeze, beau ca să uite de griji, beau, se pare, pentru că sunt nişte rataţi.

Şi aceasta e una dintre cele mai mari probleme în încercarea de a studia beţia la animale. E atât de stresant să fii închis şi împins şi împuns, încât biata bestie va lua orice intoxicant îi dai. Şi, ca să fim cinstiţi, ar funcţiona şi invers. Dacă aş fi capturat de un grup de urangutani care m-ar târî în coronamentul unei păduri din Borneo şi m-ar îndopa cu martini sec, probabil că aş bea, nu în ultimul rând pentru că mi-e frică de înălţimi.

Aşadar, oamenii de ştiinţă trebuie să găsească moduri subtile prin care să le dea de băut animalelor fără să le alarmeze. Acest lucru e valabil mai ales în cazul elefanţilor, pentru că sub nicio formă nu îţi doreşti să alarmezi un elefant beat. Devine violent. În India, în 1985, o turmă de elefanţi a reuşit cumva să năvălească într-o distilerie şi lucrurile nu au sfârşit deloc bine. Erau vreo 150 şi toţi s-au îmbătat criţă şi au distrus tot în calea lor. Au dărâmat şapte clădiri din beton şi au ucis cinci oameni, călcându-i în picioare. Sincer, un singur elefant beat e deja prea mult; 150 sunt cu adevărat o problemă.

Poţi face aceste lucruri într-un mod mai bine controlat, într-o rezervaţie naturală. Încarcă vreo câteva butoaie cu bere într-o camionetă, du-o undeva

aproape de elefanţi, scoate capacele şi lasă-i să guste. De obicei se produce o oarecare îmbulzeală şi masculii mari beau aproape tot. Dar apoi îi vezi împleticindu-se şi adormind şi e chiar amuzant. Însă şi aici pot apărea probleme. Un om de ştiinţă care i-a permis unui elefant masiv să se facă mangă s-a pomenit mai apoi nevoit să oprească o luptă între un elefant cherchelit şi un rinocer. De obicei elefanţii nu atacă rinoceri, dar berea îi determină să o facă pe grozavii.

E mult mai sigur să ne limităm la furnici. Exista la un moment dat o teorie conform căreia furnicile folosesc parole. Furnicile trăiesc în colonii şi nu permit accesul furnicilor din alte colonii. Se pune deci întrebarea cum ştiu cine-i cine. Teoria parolei era puţin ciudată, dar era destul de populară în rândul excentricilor naturalişti victorieni, până când a fost infirmată de Sir John Lubbock, primul Baron de Avebury, în urma unor experimente din anii 1870:

S-a sugerat că furnicile din fiecare colonie au un semn sau o parolă prin care se recunosc reciproc. Pentru a testa acest lucru, le-am făcut pe câteva să-şi piardă simţurile. Mai întâi am încercat cu cloroform, dar le-a fost fatal; şi... testul nu mi s-a părut satisfăcător. Am decis aşadar să le aduc în stare de ebrietate. A fost mai dificil decât mă aşteptasem. Niciuna dintre furnicile mele nu voia să se înjosească îmbătându-se. Totuşi, am trecut peste această dificultate scufundându-le în whisky pentru câteva secunde. Am luat cincizeci de exemplare, douăzeci şi cinci dintr-o colonie şi douăzeci şi cinci din alta, le-am îmbătat criţă, am marcat fiecare furnică cu un strop de vopsea şi le-am pus pe o masă în apropierea altor furnici dintr-una din colonii, care se hrăneau. Ca de

obicei, masa era înconjurată de un şanţ cu apă pentru a le împiedica să evadeze. Furnicile care se hrăneau le-au observat curând pe cele pe care le îmbătasem. Au părut destul de uimite să-şi vadă camaradele într-o asemenea stare dezonorantă şi, aidoma nouă, nu păreau să ştie ce să facă cu beţivele. Oricum, după o vreme, ca să-mi scurtez povestirea, le-au cărat pe toate de acolo; pe străine le-au dus la marginea şanţului şi le-au azvârlit în apă, în schimb pe prietenele lor le-au dus acasă în colonie, unde treptat somnul le-a alungat beţia. Aşadar, e evident că îşi cunosc aliatele chiar şi când acestea sunt incapabile să dea vreun semn sau să transmită o parolă.

Lucrul acesta poate părea excentric şi caraghios, dar asemănarea dintre beţia umană şi cea animală, modul în care creaturile îmblănite oglindesc comportamentul celor cu pielea netedă, a influenţat în realitate cel mai mare progres al biologiei victoriene. Charles Darwin credea că maimuţele bete erau amuzante. Şi chiar sunt. Dar credea şi că erau importante. Era fascinat de modul în care se poate captura un babuin:

indigenii din nord-estul Africii capturează mandrilii sălbatici punând la vedere vase cu bere tare, care îi îmbată. [Un zoolog german] a văzut în această stare câteva dintre animalele pe care le ţinea în captivitate şi a dat o descriere plină de haz a comportării lor şi a strâmbăturilor lor bizare. Dimineaţa următoare mandrilii erau foarte indispuşi şi deprimaţi; îşi ţineau cu amândouă mâinile capul care îi durea şi aveau o expresie vrednică de toată mila: când li s-a oferit bere sau vin, s-au îndepărtat dezgustaţi, însă savurau

zeama de lămâie. După ce s-a îmbătat cu brandy, o maimuţă americană, o *Ateles*, nu s-a mai atins de el şi astfel s-a dovedit mai înţeleaptă decât mulţi oameni. Aceste fapte neînsemnate dovedesc cât de asemănători trebuie să fie nervii gustativi la maimuţe şi la om.[2]

De vreme ce reacţionează la fel la mahmureală, credea Darwin, omul şi maimuţa trebuie să fie specii înrudite. Nu a fost singura lui dovadă, dar a fost un pas înainte pentru a demonstra că episcopii erau primate.[3]

Avem aici, de asemenea, precursorul unei teorii mult mai recente a ascendenţei noastre cu blană.

Ipoteza Maimuţei Bete

Oamenii sunt făcuţi să bea. Suntem ai naibii de buni la asta. Mai buni decât orice animal, poate exceptând tupaia malaysiană. Să nu faci niciodată un concurs de băut cu o tupaia malaysiană; sau, dacă o faci, să n-o laşi să insiste să beţi proporţional cu greutatea corporală. Poate bea nouă pahare cu vin fără să simtă nimic. Asta din cauză că a evoluat astfel încât să se hrănească cu nectar fermentat de palmier. Milioane de ani, selecţia naturală le-a favorizat pe cele mai bune tupaia băutoare din Malaysia şi acum sunt campioane.

Dar noi suntem la fel. Evoluţia ne-a făcut băutori. Acum zece milioane de ani, strămoşii noştri au coborât din copaci. De ce au făcut asta nu e încă foarte clar, dar se prea poate să fi căutat minunatele

2 Charles Darwin, *Descendenţa omului şi selecţia sexuală*, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1967, p. 17 (n. tr.).
3 În original, *primates*, „primate”, dar şi „primaţi” (n. tr.).

fructe răscoapte care zac pe solul pădurii. Acele fructe conţin mai mult zahăr şi mai mult alcool. Aşa că nasurile ni s-au dezvoltat ca să poată mirosi alcoolul de la distanţă. Alcoolul era un indiciu care ne conducea la zahăr.

Şi astfel ajungem la ceea ce oamenii de ştiinţă numesc efectul de aperitiv. Gustul şi mirosul alcoolului ne stimulează să ne hrănim. Dacă ne gândim puţin, e cam ciudat. Alcoolul conţine foarte multe calorii: de ce ne-ar face consumul câtorva calorii să vrem să consumăm mai multe?

Oamenii îţi vor spune că un pic de gin tonic stimulează sistemul digestiv, dar nu e adevărat. Poţi administra alcoolul intravenos şi obţii acelaşi efect. Şi nu e adevărat nici că oamenii care ţin cură de slăbire îşi pierd controlul când se îmbată. Alcoolul activează un anumit neuron[4] din creier care te face să-ţi fie îngrozitor de foame. E acelaşi neuron care se activează când chiar mori de foame. Era cât se poate de normal pentru un tip de acum zece milioane de ani. Faci o plimbare pe solul pădurii, poate că ţi-e cam dor de vârfurile copacilor, când deodată simţi un miros minunat: fructe răscoapte. Mergi după miros şi descoperi un pepene mare sau te miri ce. E mai mult decât poţi mânca lejer la o masă, dar ai face bine să te îndopi oricum. Poţi stoca toate acele calorii sub formă de grăsime şi le poţi arde mai târziu. Obţii deci un sistem de feedback: cu fiecare îmbucătură consumi puţin alcool care ajunge în creier şi te face să-ţi fie din ce în ce mai foame, aşa că mănânci mai mult şi asta te face să vrei să mănânci şi mai mult, iar rezultatul, 500.000 de generaţii mai târziu, este că urmaşul tău,

4 Neuronul hipotalamic AgRP, mai exact. Nu că aş avea idee ce e acela.

împleticindu-se pe drumul de la cârciumă spre casă, decide că ar omorî pentru un chebap.

Dar să ne întoarcem acum zece milioane de ani. Alcoolul ne-a condus la hrană, alcoolul ne-a stimulat să consumăm hrana, dar acum trebuie să procesăm alcoolul; altfel vom deveni noi hrană pentru altcineva. Şi-aşa e greu să te lupţi cu un prădător preistoric chiar şi treaz, dar să încerci să pocneşti un tigru cu dinţi-sabie când eşti rupt de beat se poate dovedi un coşmar.

Deci acum, că începea să ne placă, trebuia – din punct de vedere evolutiv – să dezvoltăm un mecanism de adaptare. Acum zece milioane de ani a avut loc o anumită mutaţie genetică ce ne face să procesăm alcoolul aproape la fel de bine ca o tupaia malaysiană. Ea are de-a face cu producţia unei anumite enzime[5] pe care am început să o secretăm. Oamenii (sau strămoşii oamenilor) au devenit brusc în stare să bage toate celelalte maimuţe sub masă. La omul modern, zece procente din mecanismul enzimatic al ficatului sunt dedicate transformării alcoolului în energie.

Dar există un ultim pas evolutiv şi acesta e cel mai important pentru noi: cum bem. Oamenii beau în context social. Facem cinste grupului nostru. Devenim sentimentali şi maleabili şi spunem oricui că ne e cel mai bun prieten şi îl iubim şi toate celelalte prostii. Partea cea mai interesantă a Ipotezei Maimuţei Bete e că aici e vorba despre programare evolutivă. Ne place alcoolul pentru că e recompensa noastră pentru consumul tuturor acelor calorii. Îl oferim grupului nostru social fiindcă e normal pentru primate să-şi hrănească familia şi comunitatea. Bem împreună

5 Alcool-dehidrogenaza etanol-activă de clasa IV (ADH4), mai exact. Nu că aş avea cea mai vagă idee ce e asta.

pentru că acest lucru ne apără de prădători. Un om beat e pradă uşoară, dar douăzeci de oameni beţi îl vor face şi pe cel mai înfometat tigru cu dinţi-sabie să se răzgândească.

Acum, ultima bucată e partea cea mai speculativă a teoriei, dar e destul de convingătoare. Noi, oamenii, suntem beţivanii supremi şi Ipoteza Maimuţei Bete explică de ce. Ar trebui să precizez totuşi că nu toţi biologii sunt de acord. Şi mai sunt unii care cred că evoluţia e o prostie şi de fapt suntem creaţi de o zeitate binevoitoare. Creaţioniştii şi evoluţioniştii au tendinţa necivilizată de a se lua la harţă, dar drumurile lor diferite ajung la aceeaşi destinaţie. Benjamin Franklin, părinte fondator al Statelor Unite, e faimos pentru observaţia că vinul e „dovada că Dumnezeu ne iubeşte şi îi place să ne vadă fericiţi”. Dar în aceeaşi scrisoare a făcut o remarcă importantă cu privire la anatomia omului:

Pentru a-ţi dovedi şi mai mult evlavia şi recunoştinţa faţă de Providenţa Divină, gândeşte-te la poziţia pe care a sortit-o *cotului*. La animale, care sunt făcute pentru a bea apele care curg pe pământ, vezi că, dacă au picioare lungi, au şi gâtul lung, astfel încât să poată să ajungă la băutură fără a îngenunchea. Dar omul, căruia îi stă scris să bea vin, este conceput astfel încât să poată duce paharul la gură. Dacă încheietura cotului s-ar fi aflat mai aproape de mână, partea din faţă ar fi fost prea scurtă pentru a duce paharul la gură; iar dacă s-ar fi aflat mai aproape de umăr, acea parte ar fi fost atât de lungă încât, când s-ar fi încercat să se ducă vinul la gură, s-ar fi ratat ţinta şi s-ar fi dus peste cap. Dar cu poziţia actuală putem să bem în voie, paharul mergând exact la gură. Să

proslăvim aşadar această înţelepciune binevoitoare cu un pahar în mână; să proslăvim şi să bem!

Franklin susţinea de asemenea că potopul lui Noe era menit să-i pedepsească pe oameni pentru că beau apă, încercând să-i înece în chestia asta. Dar, oricum ai lua-o – evoluţie sau divinitate –, am fost proiectaţi să bem.

Capitolul 2

Preistoria consumului de alcool

Oamenii moderni din punct de vedere anatomic (ca tine) există de 150.000 de ani, şi primii 125.000 au fost un adevărat dezastru. Din ce ştim, nu se găsea nicăieri băutură adevărată. Nu suntem foarte siguri de asta, fireşte, pentru că oamenii preistorici nu luau notiţe. Erau prea ocupaţi să vâneze şi să culeagă şi să-şi picteze peşterile.

Prima rază de speranţă a fost o doamnă pe nume Venus din Laussel. Acum vreo 25.000 de ani, cineva a cioplit o femeie cu sâni enormi şi o

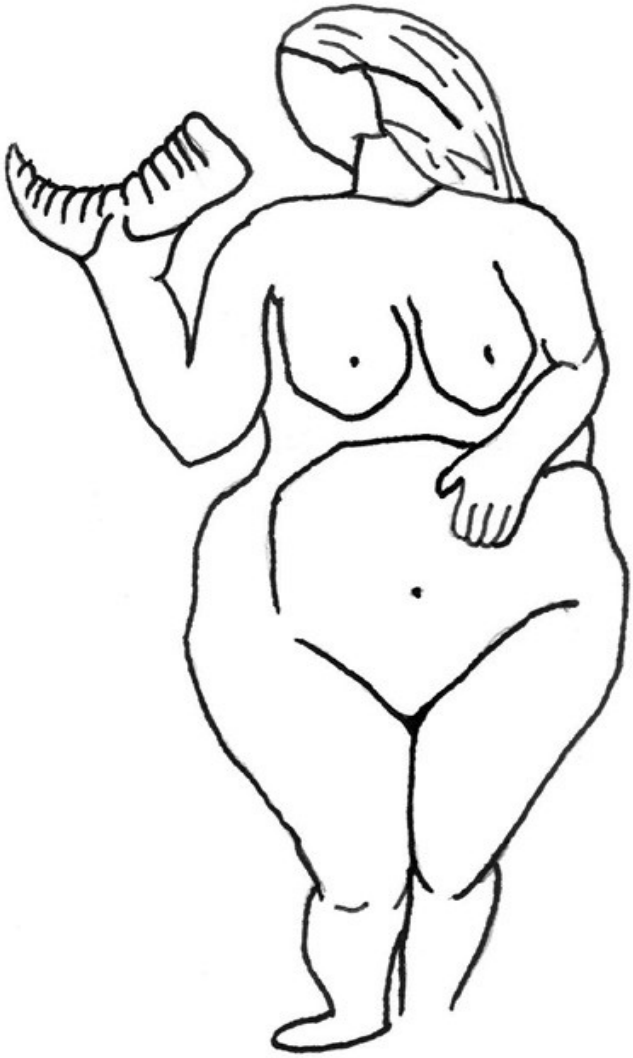

Venus din Laussel, basorelief în calcar,
Franța, acum cca 25.000 de ani

burtă mare, care *pare* să ţină în dreptul gurii un corn de băut. Nu toată lumea e de acord că e un corn de

băut. Unii cred că e un instrument muzical şi că biata fată pur şi simplu nu ştia în care capăt să sufle. Alţi arheologi cred că e ceva legat de menstruaţie. Sigur, chiar şi dacă e un corn de băut, ar putea conţine doar apă. Dar pare improbabil, căci consumul apei nu prea e un lucru pe care să-l ciopleşti în piatră pentru eternitate. Din păcate, nu vom şti niciodată.

De asemenea, nu vom şti niciodată dacă alcoolul era produs în acea perioadă sau era pur şi simplu găsit. Cea mai mare parte a băuturilor timpurii nu au fost atât inventate, cât descoperite. O teorie plăcută implică albinele. Imaginează-ţi un stup de albine într-o scorbură. Vine o furtună, copacul cade şi stupul e inundat de apa de ploaie. Cât timp ai, în mare, o parte miere la două părţi apă de ploaie, fermentaţia ar trebui să se producă destul de repede. Şi dacă, vreo câteva zile mai târziu, un om însetat şi primordial treaz s-ar întâmpla să treacă pe acolo, ar găsi ceva minunat: mied natural. Cum oamenilor le place foarte mult mierea, probabil l-ar şi încerca. Ar avea gust de miere, dar l-ar îmbăta.

E doar o teorie, dar e simpatică. Mai prozaic, trebuie doar să culegi fructe şi să le depozitezi într-un loc pe cât posibil etanş. Sucul de la fund va începe să fermenteze şi nu peste mult timp vei avea un foarte rudimentar vin. Pentru asta vei avea nevoie, probabil, de oale de lut. Şi mai important, trebuie să rămâi în acelaşi loc o vreme, dar toate dovezile sugerează că strămoşii noştri erau mai degrabă mereu pe fugă.

Deci de ce ne-am sedentarizat? Teoria tradiţională spune că am făcut-o pentru a ne cultiva hrana. Apoi poate am început să producem băuturi. Şi apoi am început să construim temple măreţe şi ne-am civilizat. Pare logic la prima vedere, dar ar putea fi la fel de

bine complet fals.

Cea mai veche construcţie cunoscută e un loc din Turcia numit Göbekli Tepe. E un loc ciudat, pentru că nu avea un acoperiş sau pereţi şi nu avem absolut nicio dovadă că au locuit vreodată oameni acolo. Nu sunt nici urme de proprietăţi rezidenţiale prin împrejurimi. E normal, de vreme ce Göbekli Tepe datează aproximativ din anul 10.000 î.Hr., adică înainte ca oamenii să se sedentarizeze şi să înceapă să facă agricultură. Aşa că locul pare să fi fost construit de vânători-culegători ca un fel de templu. E o construcţie mare şi lespezile de piatră folosite cântăresc fiecare până la 16 tone. Se pare deci că s-au adunat multe triburi acolo pentru a o ridica.

De ce ar fi făcut asta?

La Göbekli Tepe există nişte bazine mari din piatră – cel mai mare cu o capacitate de vreo 150 de litri – care conţin urme dintr-o substanţă chimică numită oxalat, formată atunci când se amestecă apa cu orzul. Când amestecăm apa cu orzul, fermentează în mod natural berea. Aşadar, s-ar părea că Göbekli Tepe era un soi de loc de întâlnire unde triburile se adunau şi beau bere împreună. Ar fi un loc plăcut să te cherchelești: vârf de deal, privelişte frumoasă.

Există, desigur, şi alte teorii. Întotdeauna există. Unii spun că berea era plata pentru munca la construcţie. Alţii spun că nu exista nicio bere şi că poate acei oameni pur şi simplu amestecau apa cu orzul în vase mari pentru că le plăcea orzul un pic înmuiat şi sigur îl scoteau de acolo înainte să înceapă să fermenteze şi să se transforme într-o delicioasă bere epipaleolitică.

Dar se pare că exista totuşi bere şi, mai important, se pare că berea a apărut înaintea templelor şi a

agriculturii. Ceea ce ne conduce la marea teorie a istoriei omeneşti: nu am început să facem agricultură pentru că voiam hrană – aveam hrană din belşug în jurul nostru. Am început să facem agricultură pentru că voiam pileală.

E mult mai logic decât aţi crede, şi asta din şase motive. În primul rând, berea e mai uşor de făcut decât pâinea, pentru că nu ai nevoie de un cuptor încins. În al doilea rând, berea conţine vitamina B, de care oamenii au nevoie dacă vor să fie sănătoşi şi puternici. Vânătorii îşi obţin necesarul de vitamina B mâncând alte animale. Cu o dietă care conţine pâine, dar nu şi bere, cultivatorii de cereale vor deveni cu toţii nişte pricăjiţi anemici şi vor fi ucişi de vânătorii solizi şi sănătoşi. Dar fermentaţia grâului şi a orzului produce vitamina B.

În al treilea rând, berea e pur şi simplu o hrană mai bună decât pâinea. E mai hrănitoare pentru că drojdia deja s-a ocupat de o parte din digestie în locul tău. În al patrulea rând, berea poate fi depozitată şi consumată mai târziu. În al cincilea rând, alcoolul din bere purifică apa folosită pentru producerea ei, ucigând toţi microbii răi. Marea problemă a sedentarizării e că trebuie să mergi să-ţi faci nevoile undeva, după care mici fragmente de caca îşi găsesc drum spre apă şi apoi direct înapoi în gura ta. Nomazii nu se confruntă cu această problemă.

Însă cel de-al şaselea şi cel mai important argument e că pentru a schimba cu adevărat un comportament ai nevoie de un impuls cultural. Dacă berea merita să te deplasezi pentru ea (iar Göbekli Tepe sugerează că merita) şi dacă berea era o băutură religioasă (iar Göbekli Tepe sugerează că era), atunci chiar şi cel mai împătimit vânător putea fi convins să se aşeze într-un

loc şi să cultive nişte orz bun pe care să-l transforme în bere.

Şi astfel, pe la 9000 î.Hr., am inventat agricultura pentru că voiam să ne îmbătăm în mod regulat. De aici au rezultat două lucruri. În primul rând, începem să avem dovezi arheologice concrete şi indubitabile ale existenţei pilelii. Vinul e bun în acest sens pentru că lasă reziduuri de acid tartric. Astfel de urme au fost descoperite în China şi datate în anul 7000 î.Hr. Urme ulterioare au fost găsite în Iran şi apoi s-au răspândit spre vest, în bazinul Mediteranei. Sigur, e posibil ca vinul să se fi răspândit în sens invers. Acestea nu sunt decât nişte şoapte arheologice în mijlocul unei mari tăceri.

Al doilea rezultat, mult mai puţin important, a fost civilizaţia.

Capitolul 3

Barurile sumeriene

Oraşele au apărut pentru că agricultorii munceau prea mult. De fapt, toată istoria s-a petrecut pentru că agricultorii au muncit prea mult. Dacă ai un serviciu care nu implică producerea hranei (şi eşti viu) înseamnă că undeva există un agricultor care produce mai multă hrană decât are nevoie. În secunda în care se întâmplă asta, apar locurile de muncă specializate, pentru că la urma urmelor trebuie să-i oferi ceva agricultorului în schimbul hranei, fie că vorbim despre haine, adăpost, protecţie sau servicii de contabilitate. Semnul sigur al surplusului agricol e faptul că există locuri populate care nu produc niciun fel de hrană. Aceste locuri se numesc oraşe şi sunt populate de

cetăţeni.

Cuvântul latin pentru cetăţean era *civis* şi din el au fost derivate cuvintele *civil* şi *civilizaţie.*

Când le dăm agricultorilor ceva în schimb se numeşte comerţ, comerţul duce la dispute, iar cei care rezolvă aceste dispute alcătuiesc guvernul. Guvernul are nevoie de bani ca să-i cheltuie pe lucruri importante, cum ar fi tronurile, armatele şi misiunile de explorare. Şi pentru că e cumplit de greu să-ţi aminteşti cine şi-a plătit taxele şi cine nu, taxarea necesită scriere. Scrisul aduce sfârşitul Preistoriei şi începutul Istoriei.

Toate acestea s-au petrecut aproape dintr-odată spre sfârşitul mileniului patru î.Hr. În locul unde se află Irakul de azi, numit pe atunci Mesopotamia şi căruia i se mai spunea şi Sumeria, pentru că aşa se numea limba vorbită acolo. Oricum, sumerienii au inventat civilizaţia şi lucrurile au luat-o la vale din acel moment.

Se poate spune că primul lucru despre care au scris oamenii a fost berea. Scrierile primitive erau, de fapt, chitanţe. Dar nu existau monede. Oamenii făceau plăţile în orz, aur sau bere. La început, prin 3200 î.Hr., desenai o mică imagine cu un vas conic de bere. Imaginea a fost stilizată rapid în ceva ce era mai uşor de scrijelit în lut; şi, la fel cum semnele pentru bărbaţi şi femei de pe uşile toaletelor nu mai seamănă cu fiinţele umane, simbolul pentru bere a devenit curând câteva linii crestate pe o tăbliţă. Putea fi folosit pentru a semnifica berea sau putea să facă trimitere la sunetul cuvântului bere, care era *kash*, şi astfel a devenit o literă.

Asta înseamnă că mesopotamienii reuşiseră să consemneze mai mult decât simple chitanţe; puteau

scrie despre orice li se părea important, adică în general despre zei şi bere. Scriau şi despre Ninkasi, care era zeiţa berii. Aceasta îşi petrecea tot timpul producând bere pentru eternitate. Există un imn închinat ei care explică cum amestecă malţul cu o lopată mare şi-l usucă într-un cuptor, apoi îl înmoaie într-un vas cu apă în care adaugă ierburi aromatice şi miere şi vin şi aşa mai departe. Nu se ştie *exact* cum îşi produceau sumerienii berea, dar cu siguranţă se foloseau multe vase specializate, după cum vom vedea mai jos.

Toată lumea consuma bere. Regii beau pe tron. Preoţii beau în temple. Prima poetă cunoscută din toate timpurile a fost o doamnă pe nume Enheduanna. Era fiica lui Sargon cel Mare, care a făcut-o mare preoteasă într-un templu din oraşul Ur. Ea a decis să urmeze regula scrie-despre-lucrurile-pe-care-le-ştii şi a scris o serie de poeme care proslăveau templele din Ur şi din împrejurimi. Din ele aflăm că:

La poarta ta dinspre Iri-kug, vinul e turnat în frumoasele cupe ale Sfântului An, care sunt aşezate în aer liber. Orice intră în tine e fără seamăn, orice iese dăinuie... cutremurătoare faţadă, casă a strălucirii, un loc al judecăţii pe care Stăpânul Ninĝirsu l-a umplut cu mare slavă şi groază! Toţi zeii Anuna se desfată din măreţele tale cupe.

Sau:

O, Isin, cetate întemeiată de An şi clădită pe-o întindere pustie! Zidul ei e puternic, interiorul măiastru construit, puterile ei divine sunt puteri divine hărăzite de Anu. Altar iubit de Enlil, loc în care

An şi Enlil urzesc destine, loc în care marii zei se ospătează, plin de mare slavă şi teroare: toţi zeii Anuna beau din măreţele tale cupe.

Ca să fiu cinstit, poezia ei e cam repetitivă. Mă îndoiesc că ar fi publicat-o cineva dacă tatăl ei nu ar fi fost împăratul întregii lumi cunoscute. *Plus ça change.*

Ideea e că berea era considerată importantă, venerabilă şi sacră. Exista un mit conform căruia civilizaţia apăruse datorită berii. Povestea spune că Enki, zeul înţelepciunii, se aşezase la masă cu zeiţa hâţânelii, pe nume Inanna. La acea vreme, oamenii nu aveau nici cunoştinţe, nici abilităţi tehnice.

Şi s-a făcut că Enki şi Inanna beau bere împreună în Abzu[6] şi se desfătau cu gustul dulce al vinului. Vasele *aga* din bronz erau pline ochi şi cei doi s-au întrecut bând din vasele de bronz ale lui Uraš.

Ca să scurtăm povestea: Inanna învinge. În timp ce Enki doarme, ea fură toată înţelepciunea din ceruri şi o duce pe pământ. Când Enki se trezeşte, observă că toată înţelepciunea dispăruse şi face o criză, dar e deja prea târziu.

Cel mai faimos mit sumerian, *Epopeea lui Ghilgameş,* începe cu un sălbatic pe nume Enkidu care trăieşte cu animalele, ca un Mowgli mesopotamian, până apare o preoteasă a lui Inanna care încearcă să-l umanizeze. Face asta culcându-se cu el şi apoi oferindu-i ceva de băut (nu-i ordinea obişnuită a lucrurilor). Enkidu dă pe gât şapte urcioare de vin şi tare îi place. Apoi încearcă să se întoarcă la animalele lui, care însă nu mai vor să fie prietenele lui. Aşa că se

6 Marele ocean subteran mitologic.

duce la Uruk şi se luptă cu regele Ghilgameş şi se împrieteneşte cu acesta. Apoi moare. Există o morală undeva prin poveste, dar eu nu-mi dau seama care e.

Important e că berea se găsea peste tot. Ea te făcea om, ea te civiliza. Exista chiar un proverb sumerian: „E fricos ca un om care nu cunoaşte berea”, dar unul şi mai semnificativ spune pur şi simplu: „Nu e normal să nu cunoşti berea”.

Deci cum se înveselea sumerianul de rând? Să zicem că suntem călători şi am ajuns în oraşul Ur din sudul Irakului prin anul 2000 î.Hr.[7] Nu ne interesează ziguratele şi nici priveliştile, vrem să ne îmbătăm. Ce facem? Nu suntem nici demnitari, nici preoţi, deci palatul şi templul nu sunt un bun loc de pornire. Ne trebuie o cârciumă. Din fericire pentru noi, astfel de locuri există şi nu trebuie decât să găsim una.

De obicei, cârciumile se găseau în apropierea pieţei centrale, dar, pentru că suntem în cel mai mare oraş din lume, cu un număr uluitor de 65.000 de locuitori (mai bine de jumătate din Maidstone!), probabil sunt o grămadă. Recunoaştem o cârciumă după prostituatele care îşi fac veacul la intrare. Cum recunoaştem o prostituată? Păi, poartă o singură piesă de îmbrăcăminte şi e posibil să aibă un şirag de perle la gât. Asta nu pentru că prostituatele din Ur erau bogate, ci pentru că pe vremea aia erau mai puţini oameni şi mai multe stridii.

Pornim deci pe străzile cu clădiri joase din cărămizi de lut şi cu acoperiş plat şi, bingo. Intrăm pe uşă. Primul lucru pe care îl observăm când intrăm este că e întuneric, miroase înţepător şi e plin de muşte. Asta pentru că berea e produsă la faţa locului. Vinul, dacă

7 Pe atunci nu i se spunea Irak, ci... ei bine, se numea Ur. Şi nimeni nu ştia că e anul 2000 î.Hr.

există, e importat din zona rurală. Berea se face chiar aici şi mirosul vine de la malţ şi orz şi toate celelalte chestii folosite la fabricarea ei.

Pe măsură ce ochii ni se obişnuiesc cu întunericul, vedem instalaţia: o serie de jgheaburi, oale şi tăvi, toate cu nume speciale. Avem vasul *gakkul* şi vasul *lamsare* şi jgheaburile de paie şi cilindrul *ugurbal.* (Toate se foloseau în procesul de fabricare a berii, dar arheologii nu sunt foarte siguri care era utilitatea fiecărui obiect.) Dacă suntem într-un local cât de cât elegant, olăria ar putea fi frumos decorată. Dar probabil nu suntem într-un asemenea local.

Cine e înăuntru? În literatura sumeriană găsim multe referiri la prostituatele din faţa uşii tavernei, dar o singură menţiune a unei prostituate în interior şi din pasajul respectiv înţelegem că s-a furişat pe fereastră. Deci aici nu e un lupanar. Înăuntru se află cel puţin o femeie, dar e proprietara localului.

Cârciumile erau întotdeauna proprietatea femeilor. Ni se sugerează acest lucru în Lista Regilor Sumerieni, care e o enumerare a regilor semilegendari ai Mesopotamiei. Pe listă se află o singură regină: Kuababa, cârciumăreasa care a condus cetatea Kiş o sută de ani (am zis că era semilegendară). Era logic ca femeile să fie cârciumărese, pentru că fabricarea berii era o treabă casnică, era munca istovitoare de femeie. Faptul că tavernele erau în proprietatea femeilor e confirmat mult mai precis de Codul lui Hammurabi. De fapt, acesta va fi scris abia peste 300 de ani, dar să trecem peste asta. Hammurabi se referă la cârciumi de trei ori:

108. Dacă o cârciumăreasă [substantiv feminin] nu

acceptă grâne conform greutăţii brute ca plată pentru băutură, ci ia bani, iar preţul băuturii e mai mic decât al grânelor, va fi osândită şi aruncată în apă [adică înecată].

109. Dacă un grup de uneltitori se întâlneşte în casa unei cârciumărese [feminin] şi aceştia nu sunt prinşi şi duşi în faţa judecăţii, cârciumăreasa va fi ucisă.

110. Dacă o „soră a zeului" deschide o cârciumă sau intră într-o cârciumă pentru a bea, atunci această femeie să fie arsă de vie.

Să ne ocupăm de cele trei pasaje, dar nu chiar în ordinea de mai sus. Mai întâi, uneltitorii. Cârciumile erau locuri mai degrabă dubioase. Erau mici baruri întunecate aflate chiar la stradă, unde oamenii se puteau întâlni pentru a unelti sau a face afaceri necurate sau ca să se plângă de cârmuire. Dacă ne uităm în micul nostru bârlog de băutori, probabil vom vedea pe câţiva care se potrivesc acestei descrieri.

În al doilea rând, „sora zeului", care înseamnă preoteasă. Cârciumile nu erau locuri potrivite pentru fetele bine-crescute. Asta nu înseamnă că nu erau deloc femei înăuntru. Doar că nu e neapărat locul în care vrei ca fiica ta să-şi petreacă vremea. Un alt proverb sumerian spune:

Palatul nu se poate feri de pustiu. O barcă nu se poate feri de stufăriş. Un om născut liber nu se poate feri de munca silnică. O fiică de rege nu se poate feri de cârciumă.

Nu e foarte clar ce *vrea să spună* proverbul, dar pare să fie ceva de genul „lucrurile sfârşesc întotdeauna unde nu trebuie". Şi, dacă fiica regelui e

în cârciumă, ar trebui să ne ţinem la o distanţă cât mai mare. N-are sens să intrăm în necazuri.

Cam atât despre clientelă. E o amestecătură. Să comandăm nişte bere. Important e să ne amintim paragraful 108 al Codului lui Hammurabi. Patroana ar putea foarte bine să umble cu ocaua mică. Dacă face asta, o reclamăm şi va fi înecată.

Sumerienii aveau mai multe feluri de bere: erau bere de orz, bere de grâu emmer, bere brună, bere neagră, bere lager, bere roşie, bere dulce, bere cu miere şi tot felul de alte mirodenii, bere tare amestecată cu vin şi bere filtrată. Ultimele două puteau fi foarte scumpe şi se prea poate ca la cârciuma noastră să existe o singură opţiune: cea pe care o fabrică azi. Dar e posibil şi ca Urul antic să fi fost locul perfect pentru snobul berii artizanale. Fiecare cârciumă era ceea ce azi am numi o microberărie. De fapt, nici nu existau macrofabrici de bere. Asta înseamnă că, dacă ai chef, poţi să o atragi pe cârciumăreasă într-o conversaţie serioasă şi nesfârşită despre cât malţ conţine berea şi alte lucruri complicate despre macerare şi câte şi mai câte. Ai putea chiar să ceri ca berea ta din grâu emmer să „fâsâie ca apa din canalul Papsir”[8].

Apoi trebuie să plătim. Localnicii calculează nota de plată în orz. E o societate bazată pe troc. Achiziţiile mari, cum ar fi o casă, pot fi plătite cântărind argint, dar berea e ieftină. Ţi-ar trebui un microscop ca să măsori preţul unei beri în argint. Călători fiind, trebuie deci să avem ceva de dat la schimb, probabil după o tocmeală. Poate ceva mirodenii culese de pe drum. Ar putea fi orice. Ar putea fi un purcel. Dar vom reveni la asta.

---

8 Nu am nicio idee de ce ar fâsâi un canal.

Aşadar, acum stăm la masă şi berea ne e adusă într-un borcan *amam*, împreună cu două paie. Trebuie să bem prin pai, pentru că berea sumeriană nu e ca nectarul nostru modern, limpede şi de culoarea chihlimbarului. E un fel de terci de orz care fâsâie, cu o grămadă de chestii solide care plutesc la suprafaţă. Un pai ne permite să coborâm la fund şi să sugem lichidul dulce. Există multe imagini cu sumerieni care fac asta şi sunt oameni care fac şi azi asta, cu vinul de palmier, în Africa Centrală.

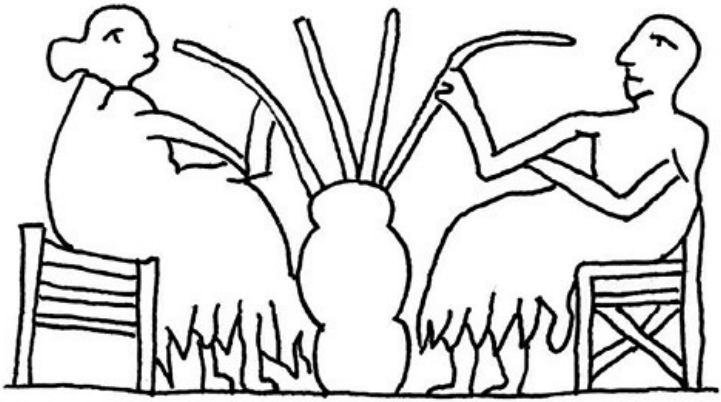

Sumerieni bând bere cu ajutorul paielor pentru a evita sedimentele. Detaliu de pe pecetea cilindrică a reginei Puabi din Ur, cca 2600 î.Hr.

Avem berea. Avem paiele. Ce facem acum? Ei bine, se pare că concursurile de băut erau foarte obişnuite. Sunt menţionate în câteva rânduri concursuri de băut

între zei, deci trebuie să presupunem că ele se desfăşurau şi între oameni. Oamenii beau ca să se îmbete. Există proverbe care spun aşa: „Să nu judeci pe alţii când bei bere” şi „Să nu te făleşti ca un mincinos: abia atunci cuvintele tale vor fi crezute”. Dacă trebuie să dai o lege împotriva unui lucru e pentru că oamenii fac acel lucru. Păcatele unei societăţi se dezvăluie cel mai bine în principiile pe care afirmă că le preţuieşte. Aşa că, în timp ce ne întrecem pentru a afla cine poate bea mai mult, să ne lăudăm, să minţim şi să-i judecăm pe alţii.

Consumul de bere era o îndeletnicire comună plăcută. Probabil că ne vom împrieteni cu uneltitorii de la masa vecină. Probabil vom spune bancuri. Sumerienilor le plăceau bancurile. Făceau liste cu ele şi în unele încă este recognoscibil umorul sau sunt oarecum amuzante. „Câinele care roade un os îi spune anusului său: «Asta o să te doară!»” Sau: „Uite un lucru care nu s-a întâmplat din timpuri imemoriale: o femeie tânără care să nu tragă un vânt în timp ce o îmbrăţişează soţul”.

Oarecum amuzant.

Uneori s-au păstrat rânduri scrise care sunt în mod clar bancuri, dar pe care noi nu le mai putem pricepe. De exemplu: „Un câine intră într-o cârciumă şi zice: «Nu văd nimic. O deschid pe asta»”. Motivul pentru care bancul e amuzant s-a pierdut în ceaţa celor 4.000 de ani scurşi de atunci. Este totuşi cel mai timpuriu exemplu din seria de bancuri *un animal intră într-un bar.* Unele lucruri nu se schimbă niciodată.

Bem. Ne îmbătăm. Spunem bancuri. Şi probabil acum e momentul să revenim la subiectul prostituatelor de la uşa tavernei. Nu pentru că prostituţia ar fi un lucru bun sau ceva de genul ăsta.

Ci pentru că în mod clar ea făcea parte din cultura sumeriană a băutului. Ştim foarte puţine despre stabilirea preţului. Într-un imn către Inanna, zeiţa tăvălelii menţionată mai sus, ea însăşi explică sistemul ei de tarifare:

Când stau în picioare lipită de zid, te costă 1 siclu; când mă aplec, un siclu şi jumătate.

În felul acesta nu aflăm prea multe despre tarife. La urma urmelor, Inanna era zeiţă şi putea să ceară un preţ mai mare. Reiese totuşi că nu vei primi şi un pat confortabil de puf. Sexul se desfăşoară exclusiv în aer liber. Singura indicaţie realistă a preţului plătit pentru o fiinţă umană provine dintr-un document juridic care menţionează un act sexual în schimbul unui purcel. Probabil un purcel era un preţ mult prea mare pentru o bere, deci puteai să-ţi dai seama de intenţiile unui client încă de la începutul serii. Dacă avea cu el un purcel, nu era la cârciumă numai pentru pileală.

Dar se face târziu. Toată lumea e abţiguită şi e timpul să încheiem seara cu un cântec de beţie. Berea însemna voie bună şi berea se consuma la comun şi la final berea conducea la cântece. S-au păstrat versurile unui cântec de beţie. Conţine mai multe lucruri despre toate acele vase şi oale misterioase folosite la fabricarea berii, împreună cu câteva menţiuni ale zeiţelor berii şi sexului – Ninkasi şi Inanna. Am intervenit puţin în versuri, dar nu foarte mult, doar ca să le fac să rimeze. Urmează un cântec sumerian adevărat. Aşadar, dacă vă imaginaţi scena cu noi toţi, călătorii, uneltitorii, cârciumăreasa, cocota împodobită cu perle şi purcelul, adunaţi laolaltă şi

cântând, cam aşa suna[9]:

Vasul *gakkul!*
Vasul *gakkul!*
Vasul *gakkul!*
Vasul *lamsare!*
Vasul *gakkul,*
Are grijă destul
Să fim fericiţi!

Butoiul *lamsare*
Ne aduce încântare.
Dar cilindrul *ugurbal*
E un adevărat bal.

Halba *šaggub* e plină cu bere.
Halba *amam* o aduce-n încăpere.
Jgheaburi, oale, tăvi şi găleţi
Stau toate-aliniate pe rafturi pe pereţi.

Fie ca inima zeului tău să fie de partea ta,
Vasul *gakkul* e inima noastră şi călăuza.
E bine deci pentru amândoi
Şi uite cum cântăm vioi.

Dac-ai vărsat berea pe podea
Cu Ninkasi nu vei avea viaţă rea
Trăi-vom în pace şi nu vom simţi chinul
Căci ne place cum gâlgâie berea şi vinul.

De bere sunt pline aceste jgheaburi,
Flăcăii, berarii şi birtarii mi-s alături.

9 Deşi e un anacronism din punct de vedere muzicologic, mi se pare că se potriveşte în mare cu coloana sonoră din *Poştaşul Pat.*

Mă răsucesc printr-un iaz de bere,
Mă simt în putere, mă simt în putere.

Dau bere pe gât şi totu-i plăcut,
Mă simt aşa bine bând ce-a fost făcut.
Mă bucur de trupu-mi de sus până jos
Cu sufletu-nvelit într-un strai frumos.

Inima Inannei e iar fericită.
Inima Inannei e iar fericită.
O, Ninkasi!

Şi apoi e timpul să mergem împleticit spre casă pe străzile tăcute şi să ne consolăm cu gândul că, indiferent în ce necazuri am intrat şi indiferent dacă am cheltuit un purcel sau nu, măcar am fost mult mai cuminţi decât egiptenii antici.

Capitolul 4

Egiptul antic

Dacă vii acasă beat şi te întinzi pe pat,
Am să-ţi frec picioarele.
Poem de dragoste egiptean (perioada târzie a Regatului Nou)

Egiptenii antici erau o gaşcă ciudată. Cheltuiau mai puţini bani pe palate decât pe morminte; credeau că lumea fusese creată de un zeu care, în timp ce se deda unui act sexual solitar, şi-a scăpat din greşeală puţin din sămânţă în propria gură; şi mai credeau că berea salvase omenirea.

Mitul zicea cam aşa. Omenirea clevetea pe seama

lui Ra, care era zeul suprem (chiar cel menţionat în paragraful anterior). Nu se ştie de ce, omenirea mereu făcea asta în miturile egiptene şi lucrurile se terminau întotdeauna prost. Ra şi-a pierdut cumpătul şi a decis că era timpul să-i omoare pe toţi. A trimis-o deci pe zeiţa Hathor să facă asta. Hathor avea cap de leu şi temperamentul unui shih tzu, deci s-a apucat de treabă cu dragă inimă. A măcelărit în stânga şi în dreapta, până când lui Ra i s-a făcut milă de oameni şi a decis să-i lase să trăiască. Dar Hathor nici nu voia să audă. Sângele îi clocotea în vine şi credea că, dacă o treabă merita să fie începută, atunci merita şi să fie încheiată.

Ra s-a pomenit într-o încurcătură. Aşa că a făcut la repezeală 7.000 de butoaie de bere şi-a colorat-o în roşu. Apoi a vărsat-o peste câmpuri. Hathor a văzut berea, a presupus că era sânge de om şi a început să bea. Curând a devenit somnoroasă, a uitat de măcelul ei divin şi s-a pus la un pui de somn. Şi aşa a fost salvată omenirea de bere.

Apoi, nu se ştie de ce, Ra a făurit o vacă.

Toate acestea au dus la Festivalul Beţiei, la care vom ajunge imediat. Dar, înainte de a continua, merită să subliniem câteva ciudăţenii din istoria egipteană. În primul rând, istoria lor se întinde pe o perioadă foarte, foarte, foarte lungă. Egiptul a fost unificat în anul 3000 î.Hr. (sau puţin înainte) şi curând a dat naştere celor două pietre de temelie ale civilizaţiei: hieroglifele şi piramidele. A devenit astfel cel mai bogat şi mai puternic popor de pe pământ. Cu câteva hopuri, Egiptul şi-a menţinut această poziţie în următorii 2.000 de ani. În jur de 1000 î.Hr., ţara a intrat puţin în declin, care a durat o mie şi ceva de ani. Toate acestea acoperă o perioadă foarte lungă.

Cleopatra ne poate părea antică, dar a murit acum doar 2.000 de ani. Marea Piramidă de la Gizeh a fost construită cu 2.500 de ani înaintea naşterii ei. Piramida era mai veche pentru Cleopatra decât e ea pentru noi.

Din cauza acestor lucruri, generalizările despre cum se îmbătau egiptenii antici sunt cam dificile. Prima mie de ani a lăsat foarte puţine dovezi arheologice. Ştim că beau. Muncitorii care au construit Marea Piramidă erau plătiţi parţial cu bere. Regele Scorpion I, care a murit în jur de 3150 î.Hr., a fost îngropat cu 300 de ulcioare de vin importat, deci ştim că aveau aşa ceva. Sau cel puţin bogaţii aveau.

Problema e că nu ştim *cum* îşi bea Scorpion vinul. Singur? Cu prietenii? Dintr-odată? Sau îi plăcea să-l savureze încet? Muncitorii de la piramidă, după părerea mea, erau de-a dreptul însetaţi, cum am fi mulţi dintre noi dacă am fi salahori în Sahara.

Prin urmare, ceea ce urmează ţine de perioada pentru care avem dovezi solide, adică perioada târzie a Regatului Nou, în jur de 1200 î.Hr.

În al doilea rând, majoritatea informaţiilor noastre despre Egiptul antic provin din mormintele bogaţilor. Unele provin din poeme şi alte lucruri asemănătoare scrise de bogaţi pentru bogaţi, iar altele provin din inscripţii din temple, în care nu puteau intra decât cei bogaţi. Nu ştim aproape nimic despre proletariatul de pe Nil, cu excepţia faptului că mureau tineri şi nu purtau prea multe haine. Ceea ce ne conduce la un al treilea aspect.

Când şcolarii învaţă despre egiptenii antici, profesorii lor nu le spun nimic despre sex. Şi foarte bine că e aşa. Miturile grecilor şi romanilor pot deveni, cu mici modificări, poveşti drăguţe pentru

adormit copiii; nu însă şi ce a făcut Isis cu leşul fratelui ei. Cât despre textul sacru *Lupta dintre Horus şi Seth,* acesta l-ar face şi pe cel mai cinic pornograf să plângă şi să-şi jelească inocenţa pierdută. Lucrurile care urmează sunt deci destul de cuminţi după standardele egiptene; de fapt, după standardele lor sunt de-a dreptul drăguţe.

Băutura însemna sex pentru egipteni şi totodată sexul însemna băutură. Iar ambele mergeau de minune cu muzica. Egiptenii scriau poeme de dragoste ca acesta:

Oferă-i dans şi oferă-i o cântare,
Oferă-i vin şi bere tare,
Amăgeşte-o şi posed-o după înnoptare
Şi ea va spune „Dragule, strânge-mă tare.
S-o facem iar după prima rază de soare”.

Sau, câteodată, femeia e cea care-l îmbată pe bărbat, pentru că egiptencelor le plăcea să bea mult. Se bucurau de o egalitate de gen teribil de modernă când venea vorba de beţie. O pictură înfăţişând o petrecere de Anul Nou arată femeile aşezate la o masă separată de a bărbaţilor, dar bând la fel de mult vin. Mai mult, o legendă redă dialogul lor. Servitorul spune: „Pentru sufletul tău, bea până te îmbeţi. Petrece! Ascultă ce-ţi spune ruda ta. Nu sta acolo degeaba”.

„Dă-mi optsprezece pocale cu vin”, cere o bătrână. „Mereu vreau să fiu beată. Am măruntaiele uscate ca paiele.”

Servitorul îi spune femeii următoare: „Bea! Nu sorbi. Voi fi lângă tine”. (Nu e un eufemism. De data asta.)

Apoi o a treia femeie intervine şi spune: „Bea! Nu fi enervantă. Apoi dă-mi mie cupa”.

Cantitatea pe care vor să o bea e uimitoare. Dar mai trebuie observate două lucruri. Beau cu scopul unic şi explicit de a se îmbăta. Nu e nimic calm şi convivial în asta. Vor să cadă din picioare. De asta spune servitorul că va fi lângă ele. La o beţie egipteană, chiar şi una pentru doamne respectabile, cineva trebuia să aibă grijă să nu te răstorni în Nil sau să nu te îneci în propria vomă.

Şi vomitau cam mult. Într-o altă pictură care descrie un banchet e înfăţişată o femeie vomitând veselă în direcţia unei servitoare care o mângâie pe cap şi încă îi întinde cupa cu vin. Asta e beţie adevărată, ca la carte. E destul de greu de spus dacă egiptenii beau în fiecare zi sau doar la sărbători (*zile fericite*, cum le numeau); dar aveau oricum o grămadă de sărbători.

Aceste scene sunt pictate în morminte pentru că egiptenii erau foarte mândri de beţiile lor. Nu era nicio ruşine să te turteşti. Voiau ca amintirea beţiilor să se păstreze pentru eternitate. Oamenii chiar ţineau la asta. Până şi un preot scria:

Nicicând nu am uitat ziua în care i-am comemorat pe cei ce se odihnesc în mormintele lor. M-am odihnit şi mai bine, ba am şi „călătorit prin mlaştini” după ce m-am îmbătat cu bere şi vin şi am fost uns cu mir.

Detaliu din mormântul lui Neferhotep, cca 1300 î.Hr. Doamna din stânga e o servitoare cu un pocal de vin în mână. Doamna din dreapta e beată.

„A călători prin mlaştini” era expresia standard a Egiptului antic pentru sex, căci asta făceai când te îmbătai, fie că erai bărbat sau femeie. A existat o femeie pe nume Chratiankh şi tot ce ştim despre ea e lăudăroasa inscripţie de pe piatra ei de mormânt:

Am fost o amantă a beţiei, care iubea o zi plăcută, care abia aştepta să hoinărească prin mlaştini în fiecare zi, unsă cu mir şi parfumată cu lotus.

În continuare spune că obişnuia să călătorească prin mlaştini cu soţul ei, în timp ce frumoasele servitoare cântau. Apoi pare să sugereze că-şi făcea poftele şi cu servitoarele. Vă prezint Egiptul antic.

Toate acestea ne poartă paşii către Festivalul Beţiei. Acum că aveţi o imagine de ansamblu, ceea ce urmează nu ar trebui să vă surprindă.

Festivalul Beţiei era o sărbătoare anuală (posibil bianuală) închinată zeiţei Hathor[10] şi salvării umanităţii prin miracolul berii. Festivalul coincidea cu revărsarea anuală a Nilului, care asigura fertilitatea Egiptului şi, potrivit legendei, cu revenirea lui Hathor din exilul ei în sudul îndepărtat. Se desfăşura la templul lui Hathor şi participau numeroşi egipteni bogaţi, inclusiv aristocraţi şi membri ai familiei regale. Trebuie să fi fost un adevărat spectacol.

Festivalul începea în amurg. Credincioşii formau o mulţime pe malul estic al Nilului în timp ce soarele apunea pe malul celălalt. Purtau cele mai bune veşminte ale lor. Femeile îşi puneau colanele *wah,* care semănau cu nişte coliere enorme. Aveau machiaj în jurul ochilor şi cununi pe cap. Toată lumea era miruită, erau unşi cu ulei plăcut mirositor şi peste tot erau împrăştiate flori, pentru ca întreaga atmosferă să miroasă divin.

Toţi erau nerăbdători. În spatele lor se afla templul şi se aştepta sosirea zeiţei. Templul era, cum spune un poem, „ca o femeie beată/ Aşezată în faţa sălaşului [zeului]/ Cu buclele împletite căzându-i peste frumoşii

10 Zeităţile egiptene aveau identităţi ciudat de fluide. Se puteau înlocui reciproc. Aveai deci combinaţii ca Mut-Hathor sau Hathor-Ai sau Mut în ipostaza Hathor sau Sekhmet sau Bastet. Puteau de asemenea să-şi schimbe şi capetele de animale, aşa încât Hathor putea avea cap de leoaică dacă era furioasă sau de vacă sau de om. Pentru a simplifica, folosesc doar termenul Hathor.

sâni. / Are pânze şi cearşafuri”.

Aşteptau barja ceremonială care urma să apară pe Nil, navigând în aval către ei. Hathor se întorcea. Când barja se apropia şi andoca, femeile se porneau să bată în tamburine. Un preot urca la bordul barjei cu o cupă plină cu bere colorată în roşu, pe care o oferea zeiţei.

Mă tem că semnificaţia acestui lucru e cu totul neclară. Poate că pe barjă se afla cineva îmbrăcat ca Hathor sau poate era o statuie sau altceva. Important e că Hathor bea (sau se vărsa nişte bere pe o statuie) şi în acel moment mulţimea izbucnea în urale.

În răpăitul tobelor, Hathor cobora pe mal. Era înconjurată de o procesiune de preoţi şi dansatoare ce executau dansul tradiţional al băuturii: braţul drept ridicat şi cotul îndoit la nouăzeci de grade. Zeiţa se întorsese din sud şi *se pare* că dansatoarele erau îmbrăcate în costume de animale – babuini şi maimuţe, pentru a arăta că ea stăpânea întreaga natură. E posibil ca unele dintre ele să fi purtat chiar şi veşmintele exotice ale nubienilor.

Mulţimea făcea loc şi Hathor intra pe poarta principală în curtea templului. În fine, eu spun că mulţimea făcea loc, dar era tot îngrămădeală. Toţi încercau să vadă şi se urcau pe statuile gigantice de la intrare sau stăteau pe poartă ca să vadă mai bine ce se petrecea. Nu era un moment solemn. Era dezordine. Era, la urma urmelor, Festivalul Beţiei.

În curtea templului se desfăşura următoarea etapă a ceremoniei: lovirea bilelor. În sfârşit ceva din Egiptul antic care nu avea nicio legătură cu sexul. Bilele erau făcute din teracotă şi reprezentau ochii duşmanilor zeiţei. Ca atare, erau lucruri rele şi un credincios de rang înalt (Faraonul, dacă era acolo) le lovea cu un

băţ mare. Nu e clar cum exact le lovea. Dacă le zdrobea sau le atingea simbolic. Dar, cum bilele aveau cam trei centimetri în diametru şi băţul era lung de vreun metru şi ceva, îmi place mai degrabă să-mi imaginez o versiune timpurie a golfului.

Odată bilele lovite, faraonul se ducea acasă şi începea adevărata distracţie. Se serveau cantităţi enorme de vin şi bere, dar foarte puţină mâncare. Ca mai sus, consumul avea un singur scop: beţia sacră, iar ca să fii un beţiv sfânt trebuia să fii beat criţă.

Se servea vinul, iar curtea şi sala cu coloane erau iluminate cu vase cu jăratic. Oamenii îl dădeau pe gât cu fervoare religioasă. Se făceau criţă. Pe podium, un preot citea imnuri. În caz că cineva nu era sigur de ce se aflau acolo, el le amintea:

Da, să bem şi să mâncăm de la ospăţ!
Să ne veselim, să ne veselim şi iar să ne veselim!
Fie ca Bastet[11] să vină la picioarele noastre!
Să ne îmbătăm pentru ea la sărbătoarea beţiei.

Dar le amintea şi celălalt lucru pe care îl aveau de făcut:

Să bea, să mănânce, să şi-o pună.

De obicei, ultima expresie e tradusă cu „să întreţină relaţii sexuale”, dar, sincer, pentru a descrie ce urmează nu e loc de pudoare. Toţi şi-o puneau. Pare uimitor pentru sensibilităţile noastre moderne, dar egiptenii nu erau nici moderni, nici sensibili. Ei făceau parte dintr-o cultură care iubea şi venera jocul de-a răsturnica. Erau toţi unşi cu ulei parfumat (pe tot

11 De fapt se referă la Hathor, vezi nota anterioară.

corpul), stelele erau pe cer, luna (probabil) răsărise şi toţi erau mangă. În plus, chiar preotul le spunea s-o facă. Aşa că, da, şi-o puneau, chiar acolo, în sala templului. De fapt, spaţiul se numea Sala Călătoriei prin Mlaştini.

Toate acestea pot părea ciudate şi poate vă întrebaţi: „Dar dacă vreo femeie rămânea gravidă?”. Se întâmpla. Nu era nimic rău în a fi conceput în haosul etilic al festivalului, poate cu un tată absolut străin. Aceşti copii erau mai degrabă admiraţi şi, când creşteau, nu numai că puteau deveni preoţi, dar se lăudau cu originile lor. Un tip cu uşor pronunţabilul nume Kenherkhepeshef şi-a ridicat singur un monument (egiptenii făceau din astea), pe care scria:

Am fost zămislit în curte, portalul de lângă Deir el-Bahari care dă spre Meniset. Am mâncat pâinea de ofrandă a predicatorului alături de măreţele spirite Akhu. M-am plimbat prin Valea Reginelor. Am petrecut noaptea în curte. Am băut apa, iar imaginea celei strălucitoare s-a transmis în curtea lui Menet.

Kenherkhepeshef a fost şi cel mai favorizat copil din testamentul mamei sale, deci e clar că pe ea n-o deranja. E posibil chiar să fi avut amintiri dragi despre acea seară.

Problema mult mai practică a orgiei e cum împaci sexul cu vomitatul. Cu siguranţă se voma foarte mult, căci treaba pare să fi fost considerată, dintr-un motiv sau altul, o necesitate religioasă[12]. Pentru cazul în care aveai un stomac care putea primi toată băutura fără ca aceasta să se întoarcă pe aceeaşi cale, adăugau ierburi emetice în bere ca să fie siguri. Păcat,

12 În mod curios, există un eufemism australian pentru vomă la beţie (în vasul de toaletă): „A vorbi cu Dumnezeu la marele telefon alb”. Mi-ar plăcea să cred că e semnificativ pentru discuţia noastră, dar probabil nu e.

pentru că la începutul serii probabil că totul mirosea minunat.

La final, credincioşii făceau ce fac toţi oamenii când se îmbată crunt, vomită şi fac sex cu străini: adormeau. În ultimele ore ale nopţii, Sala Beţiei se umplea de sforăituri şi inconştienţă şi în acel moment se petrecea magia.

Unii oameni nu se îmbătaseră. Aşteptaseră, ca servitorul menţionat mai sus, ca să-i ajute pe cei neajutoraţi. Acum, în tăcere, se apucau de ultima sarcină. Într-o capelă de pe laterala templului se afla o mare statuie a lui Hathor. Deschideau uşile şi, cumva (istoria nu povesteşte cum), aduceau statuia până în Sala Beţiei. O aşezau exact în centrul încăperii şi, când primele raze ale zorilor pătrundeau prin colonada cu pilaştri, începeau să bată tobele. Era o hărmălaie de tobe, tamburine şi clopoţei, iar scopul era să-i trezească pe toţi din somn *cât încă erau beţi.*

Oricine a trecut prin ceva similar cunoaşte sentimentul de dezorientare şi confuzie al trezirii bruşte din somnul indus de vin. Nu ştii unde eşti, nu prea ai idee cine eşti sau ce anume eşti. Şi în acest caz deasupra ta se înalţă zeiţa, luminată de soarele răsăritului.

Acesta era momentul spre care se îndreptase întreg festivalul, aceasta era epifania mistică, pentru că în starea aceea de năuceală percepeai zeiţa cum n-o puteai face treaz, într-o după-amiază obişnuită din timpul săptămânii.

Când sunt beţi, vor vedea Zeiţa

Prin intermediul cupei. Bea cu adevărat. Ospătează-te cu adevărat. Bea, ospătează-te, cântă.

Îmbată-te.

Iar în acest moment de comuniune perfectă, zeiţa îţi va îndeplini orice dorinţă – deşi îmi imaginez că mulţi oameni uitau ce voiseră să-i ceară.

Toate acestea ni se par oarecum bizare. În lumea occidentală nu există o tradiţie a beţiei religioase. Dar e o practică pe care o regăsim pe tot parcursul istoriei şi pe tot globul. Din Mexic până în insulele Pacificului şi China antică, există sau a existat un misticism al beţiei, un Dumnezeu găsit pe fundul sticlei. Cât despre mine, dacă după câteva păhărele aş zări brusc spiritele strămoşilor mei, aş fi cel puţin surprins (strămoşii mei, mă tem, ar cădea într-o sumbră resemnare). Aceasta e poate partea beţiei cel mai greu de înţeles pentru un foarte modern barman care prepară cocktailuri.

Aşadar, probabil merită să citărm integral aici cuvintele lui William James, marele psiholog şi filosof american şi fratele lui Henry. Analizând misticismul religios, el discută detaliat marele rol al beţie, pe care noi, proştii laici, l-am uitat, dar ni-l putem aminti cu puţin ajutor:

Influenţa alcoolului asupra umanităţii se datorează fără îndoială puterii sale de a stimula facultăţile mistice ale naturii umane, de obicei înăbuşite de realitatea obiectivă şi critica seacă a stării de trezie. Trezia diminuează, discriminează şi spune nu; beţia extinde, uneşte şi spune da. E de fapt marele factor excitant al funcţiei *Da* la om. Ea îşi poartă credincioşii dinspre periferia îngheţată a lucrurilor către centrul strălucitor. În acel moment, omul devine una cu adevărul. Nu din simplă perversitate aleargă oamenii după ea. Pentru săraci şi analfabeţi, ea ţine locul

concertelor simfonice şi al literaturii; şi face parte din adâncul mister şi din tragedia vieţii ca adierea şi strălucirea a ceva ce recunoaştem imediat ca fiind minunat să ne fie dăruite atâtora dintre noi doar în fazele incipiente şi trecătoare a ceea ce, în totalitatea sa, e o otrăvire atât de degradantă. Conştiinţa beţiei e o fărâmă din conştiinţa mistică şi opinia noastră completă despre ea trebuie să-şi găsească locul în opinia noastră cu privire la acest amplu fenomen.

Sau, cum spun egiptenii:

Pentru sufletul tău! Bea, îmbată-te complet!

Capitolul 5

Simpozionul grecesc

Adesea vinul are har,
Cei ce beau apă n-au habar.
Amphis din Atena, (cca secolul al IV-lea î.Hr.)

Grecii nu beau bere, ci vin; dar îl diluau într-o proporţie de două sau trei părţi apă la o parte vin, ceea ce-l făcea aproape la fel de slab. Asta e amuzant la greci: trebuiau să *complice* ei totul. Totuşi, asta le permitea să se delecteze cu ocupaţia lor favorită pentru că, mai mult decât orice, mai mult decât filosofia sau pederastia, decât băutura sau sculptura, grecilor le plăcea să strâmbe din nas în privinţa străinilor.

Perşii beau bere; asta-i făcea barbari. Tracii beau vin nediluat; asta-i făcea barbari. Doar grecii ştiau să bea, în opinia grecilor.

Dată fiind înclinaţia grecilor de a-i persifla pe cei care îndrăzneau să fie nongreci, e puţin surprinzător că despre zeul vinului din religia lor, Dionysos, se spunea în general că era străin. Se născuse pe muntele Nisa, care era fie în Etiopia, fie în Arabia, uneori chiar în India, şi venise în Grecia din Orient cu o hoardă de animale exotice şi oameni care dansau şi centauri şi alte creaturi mitice.

(De fapt, e mai degrabă curios că despre zeul grec al vinului şi zeiţa egipteană a berii se spunea că veniseră din sudul exotic cu o menajerie de dansatori, animale şi spirite, dar probabil e doar o coincidenţă.)

Cu toate acestea, Dionysos era un zeu grec. E menţionat încă de la 1200 î.Hr. Şi apare în *Iliada,* deci în secolul al V-lea î.Hr., când Atena a devenit clasică şi când s-au întâmplat cu adevărat majoritatea lucrurilor pe care le asociem cu Grecia antică, Dionysos era deja prezent de 700 de ani.

Miturile despre Dionysos se încadrează de obicei în două categorii:

1) Avem poveştile cu oameni care nu-l recunosc şi nici măcar nu-şi dau seama că e zeu. Aceşti oameni pot fi orice, de la piraţi la prinţi, dar soarta lor e de obicei aceeaşi. Dionysos îi pedepseşte transformându-i în animale. Morala poveştilor e destul de clară. Când ai de-a face cu vinul, nu trebuie să uiţi că ai de-a face cu un lucru puternic, divin. Nu e o băutură oarecare. E sacră. Mai mult, dacă nu eşti atent, alcoolul poate să scoată fiara din tine.

Dionysos era întotdeauna asociat cu animalele. Avea un car tras de lei şi tigri. Îşi petrecea vremea cu centaurii, care sunt jumătate oameni şi jumătate cai, şi satirii, care sunt jumătate oameni şi jumătate ţapi. Avea un prieten om pe nume Silenus, care era uneori

descris ca având urechi de cal şi coadă. De fapt, singurii lui prieteni cu totul umani erau menadele.

Menadele erau femei care-l venerau pe Dionysos. Făceau asta mergând aproape goale în munţi şi îmbătându-se în ultimul hal. Apoi dansau, se despleteau şi sfâşiau animale într-un soi de terifiantă petrecere arcadiană a burlăciţelor.

Nimeni nu e sigur dacă menadele au existat cu adevărat sau erau doar o fantezie sexuală a grecilor, ca amazoanele. Femeile din Grecia nu o duceau rău din punct de vedere mitologic, dar în realitate nu prea li se permitea să iasă din casă şi erau în mod clar oprimate. Sigur, au mai existat preotese ici şi colo. Un epitaf din secolul al II-lea î.Hr. Spune:

Bacante [menade] ale oraşului, spuneţi „Adio, preoteasă sacră". O femeie minunată merită asta. V-a condus în munţi şi a adus toate obiectele sfinte şi a urmat toate datinile, conducând alaiul întregului oraş.

Dar e doar un caz şi se poate să fi fost un ritual dezamăgitor. Existenţa menadelor e îndoielnică: la nivel strict practic, cum transporţi atâta băutură sus în munţi?

Cu toate astea, menadele erau foarte importante în al doilea tip de mituri dionisiace.

2) Lui Dionysos nu-i plăceau abstinenţii. Nu e un lucru surprinzător pentru un zeu al vinului, dar, Dionysos fiind Dionysos, are tendinţa de a-i ucide cu cruzime. Cel mai faimos exemplu e o piesă de Euripide în care regele încearcă să interzică menadismul, aşa că Dionysos le face pe menade să creadă că regele e un leu, iar acestea îl sfâşie în bucăţi (grupul e condus de mama regelui). Mai e o poveste despre Orfeu, care

rătăceşte prin sate. Soţia lui a murit şi vrea să o jelească. Din nefericire, dă peste un grup de menade în toiul chefului care îi cer să li se alăture. Orfeu refuză politicos şi e la rândul lui sfâşiat în bucăţi.

Sunt multe poveşti ca acestea şi toate se termină la fel. Morala e limpede: trebuie să-ţi dai seama că băutul e periculos şi că te-ar putea transforma într-o bestie, dar trebuie totuşi să bei. Să nu refuzi niciodată o invitaţie la o petrecere. Orice ai face, nu încerca să abandonezi beţia.

Aşadar, mitologia greacă are o relaţie ciudată, mai degrabă precaută cu beţia. Sumerienii o vedeau ca pe un bun comun pur şi plăcut, egiptenii o vedeau ca pe un sport extrem, dar grecii aşteptau, îşi mângâiau bărbile şi chibzuiau. Dezvoltau teorii şi puneau în practică strategii. Spartanii, care erau nişte afurisiţi, îşi forţau sclavii să se îmbete în faţa copiilor, pentru a descuraja ideea. Atenienii, ceva mai puţin sadici, au preferat să filosofeze cu privire la măsura exactă în care era bine să te îmbeţi şi cum trebuia să te porţi la beţie.

Platon, mai exact, spune că să te îmbeţi e ca şi cum ai merge la sală: prima dată când o faci te vei simţi rău şi vei avea dureri. Dar repetiţia e mama învăţăturii. Dacă poţi să bei mult şi să te porţi în continuare decent, atunci eşti bărbatul ideal. Dacă poţi face asta în compania altora, atunci arăţi lumii că eşti un bărbat ideal pentru că dai dovadă de marea virtute a stăpânirii de sine chiar şi sub influenţa alcoolului.

Stăpânirea de sine, spunea Platon, e asemenea curajului. Un om poate da dovadă de curaj doar când e în pericol. Un om poate da dovadă de autocontrol doar atunci când a băut foarte mult vin. Curajul poate

fi învăţat. Un tip care-şi petrece viaţa luptând se poate autoeduca să fie curajos. Un bărbat care-şi petrece serile îmbătându-se poate atinge niveluri din ce în ce mai ridicate de autocontrol.

Pentru a face la început proba acestor patimi şi pe urmă a le învinge, este oare vreo probă mai lesnicioasă, mai nevinovată, ca aceea a vinului?[13]

În esenţă, Platon credea că, dacă poţi avea încredere într-un om când e beat, poţi avea încredere în el oricând. În plus, testul băuturii nu prea are dezavantaje. Dacă intri într-o afacere cu cineva şi apoi afli că e necinstit, pierzi bani. Dar, dacă te îmbeţi cu el mai întâi, îi afli caracterul fără să rişti nimic.

Toate acestea duc la concluzia logică că nu poţi avea încredere într-un abstinent.

Aşadar, în Grecia beţia era o chestiune stranie şi subtilă. Trebuia să bei. Trebuia să te îmbeţi. Dar trebuia şi să ştii ce faci. Trebuia să dai dovadă de virtute la beţie şi să navighezi ferm pe marea furtunoasă a vinului. Iar ocazia pentru asta era simpozionul.

Simpozionul

Să spunem că erai o doamnă din Atena clasică şi voiai să te îmbeţi. Nu puteai. Femeile nu aveau voie să participe la banchete. Sau, mai precis, erau admise femei, dar nu doamnele. Simpozionul se desfăşura într-o cameră privată a casei numită *andron*, ceea ce înseamnă literal „camera bărbaţilor”. Singurele fete

13 Platon, *Legile*, traducere de E. Bezdechi, Editura Iri, Bucureşti, p. 67 (n. tr.).

pe care le puteai găsi aici erau sclave: poate o cântăreaţă la flaut, poate o dansatoare sau o prostituată. Uneori ea putea fi o combinaţie a celor trei. Dar nu pilea foarte mult; oricum ai lua-o, ea era acolo pentru divertisment.

Deci bărbaţii erau cei care se adunau, şi o făceau în casa privată a cuiva. Nu într-un bar. La un simpozion obişnuit se strângeau 10-12 bărbaţi. Unul foarte mare putea aduna 30 de inşi, dar nu era un lucru obişnuit. Mai întâi se cina. Era o masă simplă, care se consuma destul de repede şi în tăcere. Nu mâncarea era atracţia principală – se servea doar ca să aibă vinul în ce să se îmbibe. Atenienii îşi cunoşteau priorităţile.

După cină, intrai în *andron.* Era o cameră rotundă în mijlocul casei, cu o podea din piatră uşor înclinată spre centru pentru ca sclavii să o poată curăţa mai uşor după ce se încheia băutul. Pereţii erau decoraţi cu picturi murale, de obicei vreo scenă cu băutură. Poate o menadă sau două sau un abstinent infam sfâşiat pe îndelete.

În cameră erau aranjate în cerc paturi cu perne. Pe un pat stăteau de obicei doi bărbaţi, deci erau probabil între şase şi douăsprezece la număr. Bărbaţii stăteau întinşi pe paturi cu o pernă sub braţ. Tinerii totuşi nu aveau voie să se întindă. Ei trebuiau să bea stând în picioare. Momentul în care un ins era considerat destul de matur încât să bea stând culcat varia. În Macedonia te puteai întinde pe pat după ce ucideai primul mistreţ.

Apoi, se poate să fi fost necesară alegerea unui simpoziarh – conducătorul beţiei din acea seară. Aproape întotdeauna era gazda, dar, dacă dintr-un motiv sau altul era altcineva, persoana se alegea prin tragere la sorţi sau aruncând zaruri. Prima sarcină a

simpoziarhului era să aleagă vinul. De obicei, vinul era de producţie proprie, căci majoritatea cetăţenilor atenieni deţineau o podgorie, de fapt, sistemul de clase sociale în Atena se baza pe cât de mare ţi-era podgoria. Treapta socială cea mai joasă era de trei hectare sau mai puţin – cea mai înaltă avea peste zece.

Dacă era vară, vinul se răcea scufundându-l într-o fântână sau îngropându-l sau, dacă erai deosebit de sofisticat, acoperindu-l cu zăpadă importată şi paie. Dacă erai deosebit de sofisticat, vinul însuşi putea fi importat. Cel mai bun vin provenea din Lesbos.

Vinul era adus într-un vas mare numit krater, cărat de doi sclavi. Apoi aduceau hydria, care era plină cu apă, şi o turnau în krater într-o proporţie de trei părţi apă la o parte vin. Amestecul era apoi turnat în amfore cu care erau umplute cupele puţin adânci, cu două toarte, din care, în sfârşit, se putea sorbi.

Doar că nu se putea. Mai întâi de toate trebuia făcută o libaţie. O libaţie e când bunătate de vin e turnat pe podea în cinstea zeilor. La Atena, simpozioanele începeau cu trei libaţii. Prima era pentru toţi zeii, a doua pentru eroii căzuţi în luptă, mai ales dacă erau strămoşii celor prezenţi, iar a treia era în cinstea lui Zeus, regele zeilor. Fiecare dintre acestea era însoţită de o rugăciune spusă de simpoziarh. Se mai împrăştiau câteodată în jur flori şi parfum şi, când toate acestea se încheiau, probabil ardeai după o duşcă.

Cea mai mare diferenţă între cum beau atenienii şi felul nostru de a bea e că ei o făceau intenţionat. La o petrecere modernă din lumea occidentală te poţi îmbăta din greşeală, poate ai băut un pahar în plus. La un simpozion nimeni nu se îmbăta din întâmplare. La

un simpozion te îmbătai intenţionat, metodic şi public. Toată lumea primea un pocal de vin. Toată lumea trebuia să-şi bea pocalul de vin înainte de a fi umplute toate din nou. Dacă nu făceai asta era semn de slăbiciune şi impoliteţe. Când simpoziarhul îţi spunea să bei, beai.

Asta nu înseamnă că simpoziarhul voia ca toată lumea să se îmbete criţă. El conducea şedinţa şi era decizia lui dacă seara avea să fie domoală, medie sau o paranghelie. Important e că totul depindea de el, nu de oaspeţi.

Acesta e şi motivul pentru care cel mai faimos banchet din istorie nu a fost un banchet adevărat. *Banchetul* lui Platon începe cu amfitrionul plângându-se că încă e mahmur după seara precedentă:

Făcură împreună libaţii, cântară în cinstea zeului, săvârşiră după datină toate cele cuvenite şi se aşternură pe băut.

Pausanias luă cuvântul în acel moment:

— Ei bine, fraţilor, s-o facem. Dar cum să bem cu cea mai puţină pagubă? Eu, unul, după beţia de ieri, vă mărturisesc că mă simt rău de tot şi am nevoie să mai răsuflu puţintel.

Şi astfel urmează o decizie extraordinară:

Consimţiră cu toţii să nu se mai facă beţie de data aceea; fiecare să bea după plac.[14]

Lucrul acesta ar fi fost şocant pentru un atenian, şi de aceea Platon trebuie să-l precizeze. Băutul urma să

14 Platon, *Banchetul*, traducere de C. Papacostea, în Platon, *Banchetul* Marsilio Ficino, *Asupra iubirii*, Editura de Vest, Timişoara, 1992, pp. 18-19 (n. tr.).

fie „voluntar”. Cât se poate de necivilizat. Hotărăsc chiar să se lipsească de cântăreaţa la flaut.

Acum putea să înceapă conversaţia, dar nu aşa cum ne-am fi aşteptat. Aşa cum oaspeţii unui banchet nu puteau să decidă cât de mult beau, nu puteau nici să decidă despre ce vorbeau sau pur şi simplu dacă vorbeau. Simpoziarhul alegea un subiect şi apoi fiecare invitat trebuia să-şi spună opinia despre el. În *Banchetul* lui Platon, subiectul e iubirea. Xenofon a scris o poveste asemănătoare, cu subiectul „Care e lucrul de care eşti cel mai mândru?”, şi în ambele cazuri fiecărui oaspete i se cere să ofere un răspuns lung şi detaliat.

Aproape sigur existau şi simpozioane fără pretenţii în care subiectul era „spune o glumă deocheată”, dar se pare că formatul trebuie să fi fost acelaşi. Nici urmă din conversaţia liberă pe care noi o asociem cu o băută şi nici vreo şansă de a rămâne pur şi simplu tăcut. Un oaspete încearcă asta în povestea lui Xenofon şi Socrate se supără rău pe el. Sigur, caracterul formal dispărea probabil pe măsură ce seara avansa, dar nouă petrecerea tot ni s-ar fi părut ciudat de rigidă, ca un joc cu reguli stricte.

De fapt, chiar exista un joc pe care atenienii îl jucau la banchete. Se numea *kottabos.* Sorbeai ultimele picături de vin din pocal şi încercai să le împroşti pe ceva. Uneori era adusă o ţintă specială din bronz şi toţi împroşcau vin pe ea. Alteori ţinta era un pocal care plutea într-un vas cu apă şi scopul era să fie scufundat. Alteori ţinta era o persoană. Pare cam haotic şi bătrânii se plângeau de el şi spuneau că, în loc de asta, tinerii ar fi putut face ceva constructiv.

Dar dacă simpoziarhul voia să joace *kottabos*, trebuia să joci *kottabos.* Nu e clar cât dura acest

control dictatorial. Vinului nu-i plac liderii şi beţia înclină spre democraţie. La un moment dat, alcoolul trebuie să fi triumfat asupra disciplinei. Când se termina un krater cu vin, conducătorul poruncea să se aducă altul şi, la final, totul se transforma cu siguranţă în haos. Un dramaturg pe nume Euboulos descrie lucrurile astfel:

Pentru bărbaţii cu scaun la cap pregătesc doar trei kratere: unul pentru sănătate (pe care-l beau primul), al doilea pentru dragoste şi plăcere şi al treilea pentru somn. După ce se goleşte al treilea, bărbaţii înţelepţi se duc acasă.

Al patrulea krater nu mai e al meu – el aparţine purtărilor rele; al cincilea e pentru strigăte; al şaselea e pentru neobrăzare şi insulte; al şaptelea e pentru bătăi; al optulea e pentru spargerea mobilierului; al nouălea e pentru depresie; al zecelea e pentru nebunie şi inconştienţă.

Nebunie poate părea un cuvânt cam tare, dar grecii chiar credeau că alcoolul, consumat în cantităţi mari, te făcea să-ţi pierzi minţile. Şi, poate pentru că o credeau, părea să se şi întâmple. Un istoric pe nume Timaios din Tauromenion ne spune următoarea poveste, care nouă ne pare foarte ciudată, dar în mod clar pentru greci era convingătoare:

Era o casă în Acragas numită Trirema [un fel de ambarcaţiune], din următorul motiv: Nişte tineri s-au îmbătat în ea şi au înnebunit atât de rău din cauza vinului, încât ajunseseră să creadă că navigau într-o triremă şi că erau aruncaţi dintr-o parte în alta pe mare de o furtună violentă; şi atât de complet şi-au

pierdut ei minţile, încât au aruncat tot mobilierul, toate canapelele şi scaunele şi paturile pe fereastră, ca şi cum le-ar fi aruncat în mare, imaginându-şi că un căpitan le poruncise să uşureze nava din pricina furtunii. Şi nici chiar când o mulţime de oameni adunată în jurul casei s-a pornit să fure cele aruncate, tinerii nu s-au vindecat de nebunia lor. Iar a doua zi, când mai-marii au venit la casă, i-au găsit pe tineri încă zăcând, cu rău de mare, după cum ziceau ei; şi, interogaţi de magistraţi, au răspuns că se aflaseră în mare pericol din cauza unei furtuni şi deci fuseseră nevoiţi să uşureze corabia, aruncând în mare orice încărcătură ce nu era necesară. Şi, pe când magistraţii se minunau de zăpăceala tinerilor, unul dintre ei, care părea mai în vârstă decât ceilalţi, a zis: „Eu, o, Triton, am fost atât de înspăimântat, că m-am aruncat sub bănci şi am stat acolo tupilat, ascuns cât mai bine”. Iar magistraţii le-au iertat nebunia şi le-au dat drumul cu o mustrare şi un avertisment să nu se desfete cu prea mult vin pe viitor. Iar ei, prefăcându-se a le fi foarte recunoscători, au zis: „Dacă ajungem cu bine în port şi scăpa-vom de această furtună, vom înălţa în ţara noastră, într-un loc important, statui înfăţişându-vă ca salvatorii noştri alături de statui ale celorlalţi zei ai mărilor, care ni se vor fi arătat la momentul potrivit”. Şi de atunci casa s-a numit Trirema.

Nu fiecare banchet se încheia astfel, dar, dacă crezi că alcoolul te ţicneşte, o va face. Dacă crezi că alcoolul dă halucinaţii, vei avea halucinaţii.

Un simpozion se putea încheia şi în alte moduri. Puteai să te duci acasă liniştit sau puteai observa că partea frumoasă a băutului pe un pat era că puteai

adormi acolo, pe loc. Uneori, totul se încheia cu *komos*, când alergaţi toţi pe stradă urlând şi chiuind şi trezind intenţionat toţi vecinii. Xenofon îşi încheie banchetul cu toţi participanţii plecând acasă veseli în care; Platon şi-l încheie pe al lui cu toţi participanţii zăcând leşinaţi, cu excepţia lui Socrate, care e cât se poate de treaz.

E un lucru ciudat cu care par să fie de acord toţi filosofii şi istoricii: Socrate bea cantităţi uriaşe de alcool şi nu se îmbăta niciodată. Poate că avea într-adevăr un suflet atât de bine ordonat încât alcoolul nu scotea la iveală din el nimic altceva decât raţiunea. Sau poate că avea un ficat nefiresc de eficient. Oricum, pare să fie primul dintr-un şir lung de bărbaţi lăudaţi pentru ciudatul motiv că pot bea mult fără să se îmbete.

Dacă stai să te gândeşti, e cam ciudat să te lauzi cu aşa ceva sau chiar să ţi se pară un lucru bun. Imaginaţi-vă pe cineva lăudându-se că LSD-ul nu i-a provocat niciodată halucinaţii. Aţi putea fi uimiţi şi aţi întreba politicos de ce mai consumă substanţa, dacă nu-i alterează conştiinţa.

Dar alcoolul e diferit şi pe parcursul istoriei vom vedea oameni care sunt mândri că băutura nu are efect asupra lor, care sunt admiraţi pentru asta, care chiar se laudă cu aşa ceva. Spunem că au un cap *tare.* Îi respectăm, îi admirăm, le ascultăm opiniile. Şi nimănui nu-i trece prin cap să zică: „Atunci de ce mai bei?”.

Capitolul 6

Băutura în China antică

Cel care visează că bea vin ar putea plânge dimineaţa.

Zhuangzi (cca secolul al IV-lea î.Hr.)

Vinul a fost fabricat pentru prima dată în China de către Yi Di, în jurul anului 2070 î.Hr. Şi-a prezentat invenţia primului împărat chinez, Yu. Yu a băut, i-a plăcut, dar, fiind un Împărat Înţelept, şi-a dat seama că vinul avea să pricinuiască groaznice dezastre şi calamităţi. Aşa că l-a interzis şi, ca să facă treaba până la capăt, l-a exilat pe Yi Di.

Din păcate, povestea nu e deloc adevărată. Istoria chineză timpurie e o colecţie de mituri foarte drăguţe, dar bazate pe puţine dovezi reale. Scrisul nu a fost inventat cu adevărat în China până prin anul 1200 î.Hr. Pentru ce e înainte de acea dată, ne bazăm pe arheologie. Destul de ciudat, cea mai veche atestare a vinului, de altfel cea mai veche atestare a alcoolului de care să fim absolut siguri, provine din Jiahu, China, şi datează aproximativ din anul 7000 î.Hr.

Aproape sigur nu au existat nici împăratul Yu, nici Yi Di. Dar merită să vorbim despre ei pentru că sunt legende ce ilustrează atitudinea Chinei antice faţă de băutură, care se rezuma, în mare, la: „E un lucru drăguţ, dar cam periculos şi probabil ar trebui să fie ilegal”.

Ultimul împărat al dinastiei fondate de Yu a fost un tip nostim pe nume Jie (1728-1675 î.Hr., se presupune). Jie a fost un Împărat Rău, pentru că îi plăcea pileala prea mult. Nu mai putea după ea, dar avea un obicei ciudat. Insista ca, atunci când bea, să călărească pe spatele unui om ca şi cum ar fi călărit un cal. Avem cu toţii, presupun, excentricităţile noastre, dar a lui Jie a devenit problematică, fiindcă

bea tot timpul şi situaţia începea să devină obositoare pentru oamenii de sub el. Într-o zi, de exemplu, în timp ce bea voios şi îşi călărea cancelarul ca pe un cal, cancelarul s-a prăbuşit de epuizare şi Jie a pus să fie executat.

Jie avea o curtezană favorită, pe nume Mo Xi, care era şi ea alcoolică. Ea a avut fantastica idee de a construi un întreg lac cu vin. A fost săpat unul pe dată, iar ea şi Jie se plimbau pe el într-o canoe, în timp ce în jurul lor tineri şi tinere înotau în pielea goală şi se dedau unei orgii. Dar Mo Xi s-a plictisit şi a poruncit ca 3.000 de bărbaţi să încerce să bea tot lacul. Apoi a râs în hohote când toţi s-au înecat.

A urmat o serie de dezastre naturale şi un flăcău pe nume Tang din Shang s-a răsculat, l-a învins pe Împăratul cel Rău şi a întemeiat dinastia Shang. Dinastia Shang e mult mai puţin legendară decât dinastia Xia, pentru că a durat până în 1046 î.Hr. Dar nici aceasta nu e solid documentată. Ultimul împărat Shang a fost Di Xin, care a fost un Împărat Rău pentru că îi plăcea prea mult pileala. A pus să se sape un lac, l-a umplut cu vin (se afla sub influenţa maleficei sale soţii) şi îi plăceau orgiile etc. Etc., până când un flăcău bun s-a răsculat şi l-a detronat. Singura diferenţă semnificativă între Di Xin şi Jie e că lacul lui Di Xin avea în mijloc o insulă cu copaci artificiali de care era agăţată carne friptă, ca el să poată vâsli în voie, să bea vin şi să mai culeagă câte-o şunculiţă. Numim asta Progres.

Di Xin probabil a existat, dar lacul cel mai probabil nu. Important e că chinezii credeau că beţia putea răsturna dinastii întregi, că putea tulbura ordinea regatului; iar chinezii erau deosebit de preocupaţi de menţinerea ordinii în regatele lor.

De fapt, se poate să existe un sâmbure de adevăr în povestea lacului de vin. Numărul de cupe ceremoniale din bronz descoperite de arheologi scade semnificativ la sfârşitul dinastiei Shang, ceea ce dă de înţeles că următoarea dinastie a fost mult mai abstinentă. Aceste cupe erau folosite în ceremonii pentru a-i venera pe strămoşi şi a intra în legătură cu ei. Detaliile sunt oarecum neclare. Se pare că vinul şi hrana erau aşezate pe altar, se vărsau libaţii pe pământ şi apoi participanţii beau ei înşişi într-un soi de extaz religios, în care spiritele ancestrale comunicau cu ei. Spiritele ancestrale erau şi ele bete, căci ceremonia se încheia cu cuvintele: „Spritele sunt toate bete”, moment în care ritualul se încheia şi putea începe festinul.

Există un document de la începutul primului mileniu î.Hr. Care se numeşte *Proclamaţia cu privire la beţie.* E interesant, căci de acolo aflăm că Di Xin *era* un beţiv şi că dinastia Shang s-a prăbuşit pentru că toată lumea bea.

Când Cerul îşi trimite urgiile şi oamenii sunt prin urmare împrăştiaţi şi-şi pierd virtuţile, de vină e întotdeauna excesul de vin; da, ruina statelor, mici şi mari (din cauza acestor urgii), a fost întotdeauna urmarea vinii lor că beau prea mult vin.

Proclamaţia interzice băutura pretutindeni, cu excepţia ritualurilor, şi se încheie cu:

Dacă ai ştiinţă că sunt grupuri de oameni care beau împreună, nu pregeta să-i prinzi pe toţi şi să-i trimiţi aici, la Kau, ca să-i pot da morţii.

Nu pare să fi funcţionat. Există nenumărate edicte

chinezeşti antice care interzic băutura, atât de multe, încât putem fi siguri că nu aveau nicio eficienţă. După cum am menţionat mai sus, lucrurile sunt interzise doar atunci când oamenii le fac. Deci o grămadă de interdicţii sugerează o grămadă de pileală. Dar, lucru important, s-a menţinut o opoziţie absolută între ordinea socială şi stabilitatea politică, pe de o parte, şi alcoolul anarhic, pe de alta.

Soluţia chineză la această problemă a fost, în esenţă, confucianistă. Confucius (551-479 î.Hr.) a murit chiar înainte de Perioada Statelor Războinice din istoria chineză, care făceau exact ce scrie pe ambalaj. Erau vremuri de haos şi vărsare de sânge şi toţi se întrebau cum să-i potolească pe oameni. Confucius a găsit că se putea face acest lucru prin intermediul ritualului şi al ceremoniei. Ideea de bază e că, dacă-ţi petreci toată ziua făcând plecăciuni înaintea superiorilor, te vei obişnui într-atât cu acest lucru, încât ţi se va părea perfect natural ca ei să-ţi fie superiori. Acelaşi principiu funcţionează pentru orice segment al vieţii sociale: dacă există suficientă etichetă formală şi e riguros aplicată, oamenii se vor conforma. Vor internaliza (ca să folosim termenul modern) tot ceremonialul lumii exterioare, iar rezultatul va fi pacea şi bunăstarea. Confucius nu se aşeza niciodată pe o saltea deformată. Considera lucrul acesta important.

Prin urmare, este oarecum surprinzător că Confucius bea cât de mult voia, dar, întocmai ca Socrate, *nu se îmbăta niciodată*:

Dacă au gust greţos să nu mănânce şi nici dacă nu-s cum trebuie tăiate. Să nu mănânce nici dacă nu sunt cât trebuie de fierte şi dacă nu au sosul care trebuie.

Fie la banchet carne cât de multă, să nu se ghiftuiască numai cu carne în loc de orez. Cât despre vin, poate să bea din plin, dacă ştie să-şi păstreze capul limpede. Să nu mănânce bucate gata pregătite în târg şi nici să nu bea o astfel de băutură. Poate să-şi dreagă felurile cu mirodenii, dar cu măsură.[15]

Pentru alţii însă existau limite. Nimeni nu trebuia să bea înainte de a-şi hrăni părinţii. Ordinea şi stăpânirea de sine erau la mare preţ. Iar în mişcarea mai generală pe care o reprezenta Confucius, controlul alcoolului era esenţial. O carte numită *Yue Ji,* din aproximativ aceeaşi perioadă, rezumă:

Astfel, regii din vremuri străvechi au creat ritualuri pentru consumul de vin. La fiecare închinare a cupei, gazda şi oaspeţii sunt obligaţi să se salute de mai multe ori. Astfel, o persoană poate bea întreaga zi fără a se îmbăta. Aşa preveneau strămoşii nenorocirile provocate de consumul vinului. Şi tot astfel vinul şi hrana au devenit mijloace prin care oamenii se desfătau împreună.

Înăbuşă-le pe toate în ritual şi rit şi totul va merge strună. Putem avea ceea ce pentru Confucius era firesc, adică putem bea fără beţie. Ritualurile supravieţuiesc în manualele de ospeţe, care explică exact cum trebuie să te ridici şi să închini în cinstea oaspeţilor, unde trebuie să stea fiecare, cum cupa cu vin trebui să stea în stânga şi nicidecum să fie mutată. Manualele de etichetă ale perioadei pot fi foarte lungi şi foarte detaliate, tocmai pentru că erau considerate

15 Confucius, *Analecte*, traducere de Florentina Vişan, Humanitas, Bucureşti, 1995, p. 177 (n. tr.).

baza ordinii civile.

Deci băutura, chiar dacă nu era interzisă, era limitată în mare măsură la ocaziile festive. Ritualuri, funeralii, banchete pompoase. Asta însemna că, dacă voiai să te îmbeţi, metoda era simplă. Apăreai la o ocazie foarte formală şi dădeai pe gât tot ce puteai. Un rival al lui Confucius, un filosof pe nume Zhuangzi, a arătat că „aceia care beau conform etichetei pornesc în mod cuviincios şi întotdeauna încheie în dezordine”.

Existau nemulţumiri legate de oameni care mergeau de la o înmormântare la alta, căutând să bea cât mai mult alcool, probabil în timp ce vărsau o lacrimă politicoasă pentru decedat. Şi un întreg poem din secolul al IX-lea î.Hr. Descrie cum sărbătorile, indiferent cât de formale, se termină întotdeauna rău. Prima jumătate a poemului e despre cât de elegantă şi sublimă şi calmă şi frumoasă e deschiderea unui banchet. Şi apoi:

> Dar când oaspeţii au băut două pahare,
> Manierele li se schimbă foarte tare.
> Se ridică de pe scaune şi umblă fără ţintă,
> Dansează şi ţopăie şi se agită. […]
> Da, când oaspeţii au băut două pahare
> Urlă şi ţipă şi fac scandal mare,
> Îmi răstoarnă vasele şi varsă ce-i de mâncat;
> Dansul lor devine cu totul destrăbălat.
> Căci dacă oaspeţii au băut două pahare
> Nu-şi dau seama că fac lucruri vulgare.
> Băştile le cad de pe capete,
> Se zbânţuie fără regrete.
> Dac-ar pleca, le-aş da binecuvântarea
> Fiindcă beţia e întotdeauna grea. […]
> Beţivii ăştia-s ameţiţi şi mizerabili,

Îi fac pe cei treji inconfortabili.
Vorbesc mereu şi despre toate,
Să-i înţeleagă nimeni nu poate. [...]
Rosteşti cuvinte fără înţeles,
Discuţiile tale nu au niciun sens.
Trei cupe şi vorbeşti prostii.
La a patra ce va fi?

Legenda spune că la un moment dat, în Antichitatea îndepărtată, oricine bea mai mult de cinci pahare putea fi executat. Ştim sigur că atunci când China s-a unit sub dinastia Han a fost emisă o lege care interzicea unui grup mai mare de trei persoane să bea împreună „fără motiv”. Pedeapsa era totuşi o amendă, nu o execuţie; iar legea nu stipulează nicăieri cam care ar putea fi un motiv bun. Oricum, nu a funcţionat prea bine. A existat un cancelar Han pe nume Cao Shen, care nu muncea niciodată. Ori de câte ori cineva venea la el să se plângă de asta, îi oferea ceva de băut, iar politeţea îl obliga pe musafir să accepte. Apoi încă un rând. Şi apoi încă unul. Şi apoi petentul uita ce voise să spună. Pe urmă Cao Shen se întorcea la funcţionarii săi (care erau aghesmuiţi la rândul lor) şi le cânta.

Rămâne un singur lucru curios în legătură cu băutura la chinezi. Chinezii nu făceau diferenţa între vin şi bere. Eu am folosit cuvântul *vin* pe tot parcursul acestui capitol. Dar cuvântul chinezesc *jiu* se putea referi la oricare dintre ele. Trebuie să însemne că, într-o anumită măsură, chinezilor antici pur şi simplu nu le păsa. Asta îi plasează la polul opus faţă de grecii şi romanii antici.

Capitolul 7

Biblia

Noe a plantat o vie. A fost primul lucru pe care l-a făcut după potop şi, ca să fim cinstiţi, probabil chiar avea nevoie de o duşcă. Ce a urmat totuşi e destul de ciudat.

A băut vin şi, îmbătându-se, s-a dezvelit în cortul său. Iar Ham, tatăl lui Canaan, a văzut goliciunea tatălui său şi, ieşind afară, a spus celor doi fraţi ai săi. Dar Sem şi Iafet au luat o haină şi, punând-o pe amândoi umerii lor, au intrat cu spatele înainte şi au acoperit goliciunea tatălui lor; şi feţele lor fiind întoarse înapoi, n-au văzut goliciunea tatălui lor.

Trezindu-se Noe din ameţeala de vin şi aflând ce i-a făcut feciorul său cel mai tânăr, a zis:

„Blestemat să fie Canaan!
Robul robilor să fie la fraţii săi!”.[16]

Astfel învăţăm importanta lecţie morală că e perfect normal să te prăbuşeşti în pielea goală, beat mort, dar nu e bine deloc să observi asta. Ar trebui să-ţi fereşti privirea politicos. E o morală atât de excentrică, încât savanţii au simţit întotdeauna că ne scapă ceva. Unii cercetători cu firi mai bănuitoare au sugerat că e posibil ca Ham să-i fi făcut tatălui său gol ceva mai mult decât să-l privească.

Acest lucru s-ar potrivi cu următorul exemplu de beţie din Biblie, câteva capitole mai încolo, despre Lot şi cele două fiice ale sale, care locuiesc în munţi. Fiicele îşi fac griji că nu vor întâlni niciodată soţi

16 Facerea 9, 21-25 (n. tr.).

potriviţi care să le lase grele, aşa că aşteaptă până ce tatăl lor se îmbată şi adoarme şi fac sex cu el (o soluţie neobişnuită). Dar în niciunul din cele două cazuri nu e vina tatălui amorţit. Copiii în schimb au fost obraznici.

Spre veşnica nemulţumire a puritanilor şi a pisălogilor, Vechiul Testament este extraordinar de permisiv cu privire la beţie. Vinul (întotdeauna e vin) e doar unul dintre lucrurile plăcute date de Dumnezeu, alături de grâne, untdelemn şi pace. Oricine se respectă are un teasc de struguri. Oamenii beau, se îmbată şi, atâta vreme cât copiii lor se poartă frumos, totul e bine. Sigur, mai apare câte o dojană pentru băutura în exces. Pildele lui Solomon sunt probabil cele mai stricte:

> Pentru cine sunt suspinele?
> Pentru cine văicărelile?
> Pentru cine gâlcevile?
> Pentru cine plânsetele?
> Pentru cine rănile fără pricină?
> Pentru cine ochii întristaţi?
> Pentru cei ce zăbovesc pe lângă vin,
> Pentru cei ce vin să guste băuturi cu mirodenii.
> Nu te uita la vin cum este el de roşu,
> Cum scânteiază în cupă
> Şi cum alunecă pe gât.
> Căci la urmă el ca un şarpe muşcă
> Şi ca o viperă împroaşcă venin.
> Dacă ochii tăi vor privi la femei străine
> Şi gura ta va grăi lucruri meşteşugite.
> Vei fi ca unul care stă culcat în mijlocul mării,
> Ca unul care a adormit pe vârful unui catarg.
> „M-au lovit... Nu m-a durut!

M-au bătut... Nu ştiu nimic!
Când mă voi deştepta din somn, voi cere iarăşi vin."[17]

E una dintre cele mai frumoase descrieri ale beţiei din istorie. Începe ca o ghicitoare, se transformă în poem şi se încheie cu ideea comică de a adormi pe catargul unei corăbii. Israeliţii n-au fost niciodată marinari şi marea le-a părut mereu înspăimântătoare. Întregul pasaj e atât de încântător încât, mulţi, mulţi ani mai târziu, evreii andaluzi au folosit cuvintele pe post de cântec de băutură.

Câteva capitole mai jos, Pildele revin la subiect:

Nu se cuvine regilor, o, Lemuel, nu se cuvine regilor să bea vin şi conducătorii băuturi îmbătătoare,
Ca nu cumva bând să uite legea şi să judece strâmb pe toţi sărmanii.
Daţi băutură îmbătătoare celui ce este gata să piară şi vin celui cu amărăciune în suflet,
Ca să bea şi să uite sărăcia şi să nu-şi mai aducă aminte de chinul lui.[18]

În funcţie de traducerea Bibliei pe care o citeşti, „băutura îmbătătoare" care e interzisă prinţilor apare uneori ca fiind bere, dar probabil e greşit. Cuvântul ebraic e *sheikhar* şi pare să fi fost un fel de *grappa* sau un vin neobişnuit de tare. Israeliţii trăiau într-o ţară perfectă pentru podgorii şi se pare că berea nu le-a trecut niciodată prin minte.

În schimb, vinul e doar o marfă, o realitate a vieţii şi o alinare pentru cei loviţi de nenorocire. Aproape

17 Pildele lui Solomon 23, 29-35 (n. tr.).
18 Pildele lui Solomon 31, 4-7 (n. tr.).

toate cele 200 şi ceva de referiri la el din Vechiul Testament sunt neutre. Un exemplu neinteresant, dar tipic ar fi acest pasaj din Deuteronomul:

Te va iubi, te va binecuvânta, te va înmulţi şi va binecuvânta rodul pântecelui tău, rodul pământului tău, pâinea ta, vinul tău, untdelemnul tău, pe cele născute ale vitelor tale mari şi ale oilor turmei tale în pământul acela, pentru care S-a jurat El părinţilor tăi să ţi-l dea ţie.[19]

Vinul era unul din produsele gospodăriei. Asta nu înseamnă că în vechiul Ierusalim nu existau probleme cu consumul de alcool. Era destul de familiar încât să fie folosit în analogii curente; iar dacă punem analogiile la un loc, obţinem portretul israelitului în stare de ebrietate.

Se tulburau şi se clătinau ca un om beat... (Psalmii).

Cei ce stau în poartă mă vorbesc de rău; iar Eu eram cântecul beţivilor (Psalmii).

Domnul a aruncat peste ei un duh de zăpăceală; în orice faptă a lor ei rătăcesc Egiptul şi nu-şi dau seama, cum nu-şi dă seama beţivul când varsă (Isaia).

Şi atunci Domnul s-a trezit ca din somn, aşa cum un războinic se trezeşte din beţia vinului (Psalmii).

Împleticire, cântece, vomă, adormire – până aici, totul e familiar. Habacuc (unul dintre profeţii minori care dau numele unei cărţi din Biblie) are un obicei mai puţin uzual. Descriind politica externă a Egiptului la sfârşitul secolului al VII-lea î. Hr., pretinde că egiptenii se purtaseră ca un bărbat

19 Deuteronomul 7, 13 (n. tr.).

ce adapă pe prietenul său din cupa lui otrăvită, până îl îmbată, ca să vadă goliciunea lui! Tu te-ai săturat de ocară în loc de mărire; bea şi tu şi te îmbată! Atunci cupa dreptei Domnului se va întoarce împotriva ta şi ruşinea va acoperi mărirea ta.[20]

Te face să-ţi pui nişte întrebări. Un alt detaliu care sugerează că pileala iudaică era puţin diferit de a noastră apare în Plângerile lui Ieremia, unde profetul jeleşte distrugerea Ierusalimului şi Lipsa Băuturii.

Zicând mamei lor: „Unde este pâine, unde este vin?”, ei cad sleiţi de putere ca doborâţi de sabie pe pieţele cetăţii şi îşi dau sufletul la sânul maicii lor.[21]

Ceea ce sugerează că oamenii începeau să bea la o vârstă foarte fragedă, deşi poate fi o simplă licenţă poetică.

În sfârşit, în Vechiul Testament nu există cârciumi. Nici măcar una. Oamenii beau însă cu siguranţă, deci putem presupune că o făceau în stradă sau acasă sau cu vecinii lor dezbrăcaţi.

Exista un grup de evrei care nu consumau alcool. Nazireii erau sfinţi care renunţaseră prin jurământ la vin şi la tuns. Cel mai faimos a fost Samson, dar şi în Noul Testament a existat cel puţin un nazireu.

Băutura şi creştinismul timpuriu

În Noul Testament, consumul de alcool se învârte în jurul a trei personaje: Ioan Botezătorul, Iisus şi

20 Avacum 2, 15-16 (n. tr.).
21 Plângerile lui Ieremia 2, 11-12 (n. tr.).

Sfântul Pavel. Ioan a netezit drumul Domnului, Iisus a adus o nouă viziune în lume şi Sfântul Pavel s-a ocupat cu administrarea şi logistica. Întotdeauna mi-a fost puţin milă de Sfântul Pavel. E ca şi cum ai fi unul dintre cei care livrau hrana în Ziua Debarcării. Absolut necesar, dar nu chiar glorios.

Ioan Botezătorul era abstinent. Potrivit Evangheliei după Luca, mama lui îl făcuse nazireu dinainte de a se naşte, ceea ce pare o răutate. Cu siguranţă se potrivea modelului nazireu, pierdut în sălbăticie şi departe de orice cârciumă sau frizer.

Iisus nu era nazireu, orice ar crede unii teoreticieni excentrici. Şi-a început cariera într-un potop de pileală. Prima lui minune s-a petrecut la nunta din Cana. E o poveste simplă. E la o petrecere de nuntă şi gazdele rămân fără macheală, aşa că Iisus preschimbă nişte apă în vin. Vreo 500 de litri. Vinul e delicios şi naşul, care nu ştie cum a apărut, îi face complimente gazdei:

Orice om pune întâi vinul cel bun şi, când se ameţesc, pune pe cel mai slab. Dar tu ai ţinut vinul cel bun până acum.[22]

Cercetătorii adoră să se ciondănească cu privire la acest verset. Unii spun că descrie exact felul în care erau organizate ospeţele de nuntă. Unii spun exact opusul.[23] Unii cred că întreaga poveste e o alegorie şi că vinul vechi, care s-a epuizat, reprezintă vechea credinţă iudaică, iar vinul nou, care e mai bun şi din

22 Ioan 2, 10 (n. tr.).

23 Dacă are vreo importanţă, Bultmann şi Windisch spun că vinul cel mai bun era păstrat întotdeauna pentru sfârşitul ospăţului şi tocmai de aceea e important versetul. Sanders nu e de acord şi crede că e doar o glumă. Barrett şi Lindars nu sunt aşa de siguri.

belşug, reprezintă creştinismul. La urma urmelor, nici nu prea contează. Pentru noi contează că primii creştini vedeau în vin un Lucru Bun şi obişnuit. Cei 500 de litri furnizaţi de Iisus sunt o minune care trebuie preamărită. Nu reiese de nicăieri că oaspeţii ar trebui să se calmeze şi să se culce devreme. Asta e important.

Ar trebui menţionat aici că transformarea apei în vin era un miracol destul de cunoscut în lumea antică. Se spune că Dionysos făcea asta tot timpul şi sunt descrise izvoare de la templele lui din care în mod miraculos, în timpul sărbătorilor, curgea vin. Într-unul dintre cazuri, chiar ştim cum se întâmpla asta. În templul lui Dionysos din Corint exista un pasaj secret spre cursul de apă; astfel, un preot îndemânatic putea să se târască înăuntru, să oprească cursul apei şi să pună vin în loc. Asta pentru că, dacă Iisus era un Dumnezeu adevărat, Dionysos doar se prefăcea. Şi acest lucru va avea semnificaţia lui.

Iisus nu urma să fie un alt Ioan. De fapt, în Matei 11, Iisus o spune destul de clar:

> Căci a venit Ioan, nici mâncând, nici bând, şi spun: Are demon. A venit Fiul Omului, mâncând şi bând, şi spun: Iată om mâncăcios şi băutor de vin, prieten al vameşilor şi al păcătoşilor. Dar înţelepciunea s-a dovedit dreaptă din faptele ei.[24]

Deci Iisus pare să fi avut în timpul vieţii o reputaţie de băutor înrăit. Dacă era pe bună dreptate sau nu, asta nu vom şti niciodată. Dar pare interesant că trebuia să se apere. Iar apărarea lui era considerată destul de importantă încât să fie inclusă în Evanghelii

---

24 Matei 11, 18-19 (n. tr.).

(aceleaşi versete apar şi la Luca). Se pare deci că primii creştini credeau că aveau ceva de apărat.

Se poate să fi avut legătură cu Cina cea de Taină. Ritul central al creştinismului timpuriu avea la bază împărtăşirea băuturii, sau împărtăşania. Iisus bea vin şi le porunceşte ucenicilor să bea şi ei. Ritualul exista deja când Pavel mâzgălea Epistola către Corinteni, în anii 50:

Asemenea şi paharul după Cină, zicând: Acest pahar este Legea cea nouă întru sângele Meu. Aceasta să faceţi ori de câte ori veţi bea, spre pomenirea Mea.[25]

Dar problema pe care Pavel o ridică în acelaşi capitol e că oamenii se îmbătau la împărtăşanie. Este nevoit să specifice că la împărtăşanie trebuie să bei, nu să te îmbeţi, ceea ce trebuie să-i fi şocat pe corinteni.

Odată ce începi să o cauţi, dai de problema asta destul de des la începutul creştinismului. Bieţii apostoli umblau şi răspândeau vestea unei noi religii care îţi cerea să bei vin. Şi oamenii par să fi înţeles greşit. Faptele Apostolilor încep cu Rusaliile şi pogorârea Sfântului Duh asupra creştinilor, care încep să vorbească în limbi. Oamenii din mulţime

erau uimiţi şi nu se dumireau, zicând unul către altul: Ce va să fie aceasta? Iar alţii, batjocorindu-i, ziceau că sunt plini de must.[26]

Iar Sfântul Petru, săracul, trebuie să intervină şi să explice:

---

25 1 Corinteni 11, 25 (n. tr.).
26 Fapte 2, 12-13 (n. tr.).

Bărbaţi iudei, şi toţi care locuiţi în Ierusalim, aceasta să vă fie cunoscută şi luaţi în urechi cuvintele mele; că aceştia nu sunt beţi, cum vi se pare vouă, căci este al treilea ceas din zi.[27]

Dacă ne gândim bine, băutura ar fi fost un argument perfect împotriva creştinismului timpuriu. Ar fi atât de uşor să caricaturizezi această nouă şi ciudată sectă ca pe un grup de beţivi, o versiune iudaică a cultului lui Dionysos, încât ar fi surprinzător dacă păgânii nu ar face-o. Aşa se explică şi de ce Pavel, mai mult decât oricine altcineva din Biblie, tot scrie epistole în care le cere oamenilor să nu se îmbete sau să înceteze să se mai îmbete. Pavel îşi făcea griji cu privire la reputaţia creştinismului.

Remarcaţi totuşi că în Noul Testament nu se sugerează nicăieri că ar trebui să fii complet abstinent. În loc de asta ţi se spune: „De acum nu bea numai apă, ci foloseşte puţin vin, pentru stomacul tău şi pentru desele tale slăbiciuni”.[28] Creştinismul nu poate fi complet abstinent. Cina cea de Taină a avut grijă de asta. Acea înghiţitură de vin avea să schimbe istoria lumii, economia mondială şi obiceiurile legate de băutură în tărâmuri îndepărtate. Împărtăşania cere vin şi deci, pretutindeni unde s-a răspândit creştinismul, creştinii au trebuit să ia cu ei viţa-de-vie. Din cauza asta convertirea comitatului Yorkshire a fost cam complicată. Islanda a fost un coşmar.

Capitolul 8

27 Fapte 2, 14-15 (n. tr.).
28 1 Timotei 5, 23 (n. tr.).

Conviviumul roman

Republica

Roma era la început un loc cât se poate de auster şi abstinent. La apogeul republicii (vorbim de anii 200 î.Hr.), toţi locuitorii erau tipi milităroşi, bine bărbieriţi şi tunşi scurt, cărora le plăcea apa aşa de mult, încât au construit apeducte enorme tocmai pentru a alimenta pentru veşnicie oraşul etern cu ea. Aveau şi vin, doar că nu prea mult. Şi aveau un zeu local al vinului pe nume Liber (cel liber), dar nu era foarte important. Era fiul lui Ceres, zeiţa grâului, şi se pare că era asociat cumva cu libertatea de exprimare. Beţia era dezaprobată. Cu severitate. Era asociată cu grecii pletoşi, bărboşi şi decadenţi, de care romanii aveau mare grijă să se delimiteze.

Femeile beau chiar mai puţin decât bărbaţii. O carte de istorie din secolul I î.Hr. Numită *Fapte şi ziceri memorabile* ne spune această poveste edificatoare:

Egnatius Metellus a luat un ciomag şi şi-a omorât soţia în bătaie pentru că băuse nişte vin. Nu numai că nimeni nu l-a acuzat de crimă, dar nici măcar nu a fost învinovăţit. Toată lumea a considerat că era un exemplu grăitor de pedepsire corectă a încălcării legilor abstinenţei. Într-adevăr, orice femeie care bea prea mult vin închide uşa în faţa virtuţilor şi o deschide în faţa viciilor.

Se spune că oricum Romulus instituise pedeapsa cu moartea pentru orice femeie care era prinsă consumând alcool. Aşa că Egnatius o luase doar pe scurtătură. Femeile trebuiau să-şi sărute rudele

pentru ca rudele să le poată mirosi şi să-şi dea seama dacă băuseră. Atitudinea Romei timpurii faţă de întreaga chestiune poate fi sintetizată într-un proverb: „Trei lucruri sunt rele: noaptea, femeile şi vinul”. Toate acestea ne ajută să înţelegem ciudatele evenimente din anul 186 î.Hr.

Un grec (probabil cu o barbă somptuoasă) a adus cultul lui Dionysos (numit acum Bacchus) în Italia. Mai exact, le-a dezvăluit misterele bahice unor femei, care au devenit mari preotese ale unui cult al băuturii secret, nou, format exclusiv din femei, care cântau, dansau şi se întâlneau noaptea. Acestea erau bacantele sau, în esenţă, menadele.

Totul pare suspect de perfect. Toate lucrurile care îi făceau pe romani suspicioşi: noaptea, femeile, vinul şi grecii bărboşi veneau la pachet. Dar autorităţile romane credeau cu siguranţă în existenţa cultului şi *ceva* probabil se întâmpla. Oricum, deşi a început ca strict feminin, ceea ce după Titus Livius era „sursa tuturor relelor”, preotesele au invitat apoi bărbaţi să li se alăture, probabil pentru a înveseli orgiile. Cu toate acestea, fiind un cult grecesc, „mai multă necurăţie făceau bărbaţii cu bărbaţi, decât cu femei”. Acum putem adăuga homosexualii la lista de lucruri care nu le plăceau virtuoşilor romani. Apoi au început să comită toate nelegiuirile posibile:

Deoarece moleşesc sufletele, şi vinul şi întunericul nopţii, şi femeile de-a valma cu bărbaţii şi încă din cele în floarea vârstei, laolaltă cu bărbaţi mai vârstnici, s-a stins orice urmă de simţ al ruşinii: mai întâi s-a dat drum liber la tot soiul de desfrâuri, deoarece fiecare căuta să-şi potolească pornirile pătimaşe cu cele pe care i le punea la îndemână firea

sa aplecată către desfrânare: traiul amestecat dus de bărbaţi născuţi liberi şi de femei nu era singurul fel de dezmăţ, ci, din aceeaşi tainiţă, ieşeau martori mincinoşi, mincinoase semnături de testamente, pâri; de asemenea aveau loc otrăviri şi omoruri tainice, astfel încât nu se mai dădea nici măcar de urma leşurilor pentru a fi îngropate.[29]

Pare distractiv. Dar Senatului nu-i plăcea deloc. Se poate spune că s-a creat un soi de panică morală. Poate că totul se petrecea în imaginaţia temătoare a senatorilor. Se poate să fi fost în realitate un cult mic, ale cărui popularitate şi imoralitate să fi fost exagerate până au ajuns de nerecunoscut. Dar represiunea a fost reală, severă şi brutală.

Au fost oferite recompense oricui putea da informaţii despre membrii cultului. Au fost arestaţi şapte mii de oameni. Unii au fugit. Alţii s-au sinucis. Majoritatea au fost executaţi. Romanilor chiar nu le plăcea beţia.

Apoi au creat un imperiu şi totul s-a schimbat.

Imperiul

Imperiul Roman a fost în esenţă un sistem în care toată bogăţia lumii cunoscute era canalizată către un singur oraş. Aşa a apărut probabil cel mai bogat oraş din istoria lumii. Banii corup şi sumele uriaşe de bani înseamnă foarte multă distracţie. Rezultatul, aşa cum ştie orice şcolar, a fost decadenţa. Romanilor a început să le placă vinul mai mult decât apa. Apoi le-au lăsat până şi pe femei să guste. În cele din urmă au

29 Titus Livius, *De la fundarea Romei*, vol. IV, traducere de Toma Vasilescu, Floricica Demetrescu şi Paul H. Popescu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1962, p. 523 (n. tr.).

citit câteva cărţi greceşti şi şi-au dat seama că erau destul de bune. Apoi s-au gândit să dea o şansă homosexualităţii şi aceasta a început să prindă la public. Până la jumătatea secolului I î.Hr., toţi senatorii austeri din anul 186 se vor fi răsucit în morminte.

Deci cum te distrai? Problema cu banii romani era că, deşi erau foarte mulţi, ajungeau la nivelul cel mai înalt al societăţii şi erau distribuiţi de acolo. Dacă voiai să ai parte de ceva bogăţie şi vin, trebuia să-ţi găseşti un patron, o vacă de muls. Pare un sistem cumplit de parazitar şi într-un fel chiar era aşa, dar totul se întâmpla la vedere. Patronii veneau cu banii, liberţii veneau cu linguşeala. Toată lumea ştia cum funcţionează lucrurile. Câtă vreme erai gata să-ţi vinzi demnitatea, erai plătit cu mâncare bună şi vin. Componenta centrală a sistemului era un banchet numit convivium.

Nu tuturor le plăcea sistemul. Iuvenal întreba: „Atât de mult preţuieşti tu o cină plină de jigniri? Ţi-e foamea atâta de cumplită, când ar fi mai frumos să tremuri acolo şi să muşti dintr-o mizerie de pâine de dat la câini?”.[30]

Şi majoritatea oamenilor răspundeau da.

În primul rând, trebuia să faci rost de o invitaţie. Asta nu era prea dificil. Un roman bogat oferea de obicei câte un dineu în fiecare seară. Bucătăriile şi saloanele erau pregătite întotdeauna pentru oaspeţi. Şi nici măcar nu trebuia să te cunoască. Deşi fiecare patron avea clienţii lui obişnuiţi, de multe ori invita oameni din senin. Puteai fi pur şi simplu prietenul unui prieten al unui prieten. Cât timp erai prezentabil

30 Iuvenal, *Satire*, trad. De G. Guţu, Editura Univers, Bucureşti, 1986, p. 60 (n. tr.).

şi gata să linguşeşti, puteai primi o invitaţie în plină stradă.

Ziua începea devreme la romani. Oamenii se trezeau şi erau gata de muncă în zori. Puteai spera să primeşti o invitaţie înainte de mijlocul după-amiezii, momentul obişnuit pentru a merge la baia publică. Dacă nu, băile publice erau locul perfect pentru a primi o invitaţie în ultima clipă. Îţi făceai veacul pe acolo părând prietenos, de preferat era să fii şi arătos, şi încercai să legi o conversaţie cu oricine părea important. Odată ce ştiai că urma să mănânci şi să bei bine, băile erau şi locul perfect ca să te pregăteşti.

Romanii stăteau în sauna băilor înaintea unui convivium, ca să se deshidrateze şi să poată bea mult. Lucrul ăsta ne sună ciudat, dar în realitate nu diferă foarte mult de obiceiul nostru de a face câteva exerciţii pentru stimularea apetitului. Potrivit lui Pliniu, unii romani nici măcar nu se mai deranjau să meargă la convivium.

Alţii nici nu pot să aştepte patul, şi nici chiar tunica – şi, goi puşcă şi gâfâind, înhaţă numaidecât ditamai vasele cu vin, ca şi cum ar vrea să-şi arate forţa, şi le varsă pe gât până la fund, ca imediat să vomite şi iar să bea, a doua şi a treia oară, ca şi cum s-ar fi născut pentru a face risipă de vin şi ca şi cum acelea n-ar putea fi vărsate decât în corpul omenesc![31]

Nici voma nu e ceva prea neobişnuit. Există un mit conform căruia romanii vomitau între felurile de mâncare într-o încăpere specială numită vomitorium.

31 Pliniu, *Naturalis historia. Enciclopedia cunoştinţelor din Antichitate*, vol. III, *Botanica*, ediţie îngrijită, prefaţă, note, anexe şi indice de Ioana Costa, cap. XIV, traducere de Octavian Gordun, Polirom, Iaşi, 2002 (n. tr.).

Nu e adevărat. Dar adesea vomitau *înainte* de convivium, chiar dacă nu aveau o cameră specială pentru asta.

Un convivium roman ar fi nemaipomenit de neplăcut şi inconfortabil pentru orice băutor modern. Simpozionul grecesc era în esenţă o întâlnire între egali. Exista un simpoziarh, dar era mai mult de formă. La urma urmelor, grecii beau cu toţii din acelaşi krater. Erau bărbaţi (şi numai bărbaţi) adunaţi la un loc. Conviviumul roman nu avea nimic de-a face cu convivialitatea. Avea de-a face cu lăudatul şi stabilirea clară a celui care era în vârf şi a celui aflat pe cea mai joasă treaptă a scării sociale. Nu vii aici ca să te distrezi. Eşti aici ca să afli unde ţi-e locul, ca să-i lauzi pe cei de deasupra ta şi să-i priveşti de sus pe cei de sub tine.

Acest lucru se obţinea prin aşezarea la masă, sclavi, calitatea vinului, cantitatea vinului, mâncare, recipientele în care se servea vinul şi locul în care era aruncat. Să le luăm în ordine.

Aşezarea la masă

În salon era o masă mare. O latură era lăsată goală, pentru că aceea era partea unde sclavii, mulţimile nesfârşite de sclavi, serveau platourile pline ochi şi le luau pe cele goale. Pe celelalte trei laturi era câte un divan şi pe fiecare divan stăteau întinşi câte trei oameni, pentru că romanilor le plăcea să bea la orizontală. Privit din perspectiva sclavilor, divanul din stânga era pentru amfitrion şi familia sa, amfitrionul însuşi stând în punctul cel mai îndepărtat faţă de tine. Divanul din centru era pentru oaspeţii importanţi, cu oaspetele de onoare la stânga, pe colţul cu gazda. Cea

mai bună mâncare şi cel mai bun vin erau rezervate pentru acel colţ al mesei.

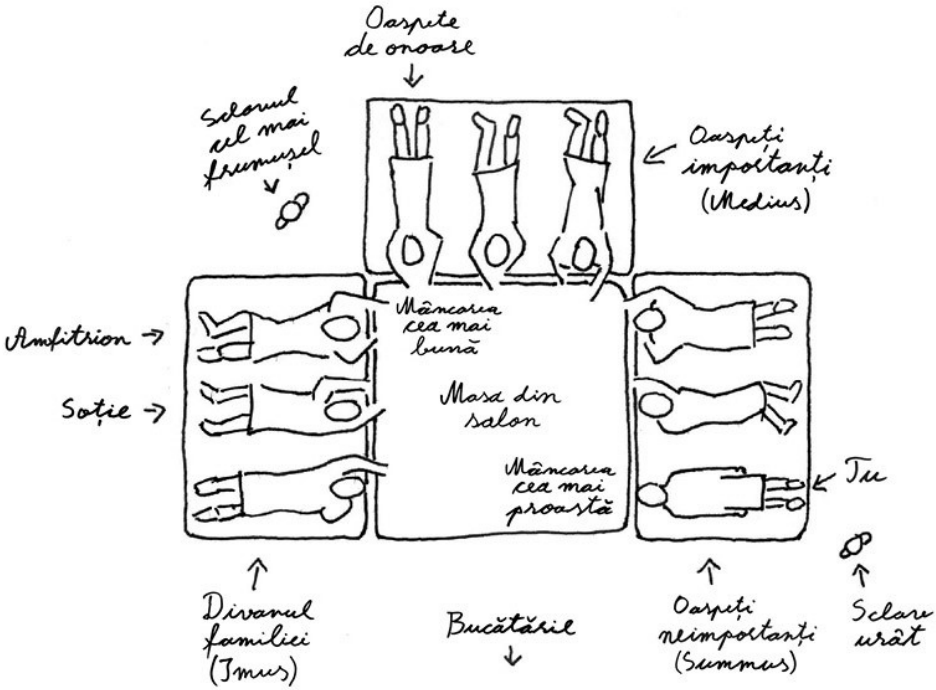

Divanul din dreapta era pentru oaspeţii de rang inferior, cu oaspetele cel mai neînsemnat aflându-se cel mai aproape de tine. Pe acel colţ al mesei, opus faţă de gazdă şi prietenii săi, puteau fi servite mâncare inferioară şi vin inferior pentru oaspetele în mod evident de rang inferior.

Dacă te afli în acest loc, nu eşti tocmai bine-venit şi cu siguranţă nu te onorează nimeni. Amfitrionul îţi spune că nu dă o înjurătură de sclav de galeră pe tine. Şi tot trebuie să zici mulţumesc. Acesta e scopul unui convivium. Există chiar poveşti cu oaspeţi invitaţi doar pentru a fi aşezaţi în locul cel mai neînsemnat şi ignoraţi ca o formă de umilinţă publică.

Sclavii

Întreaga casă e plină de sclavi târâtori. Erau obligaţi să se târască, altfel erau biciuiţi. Amfitrionul îşi biciuia sclavii în faţa oaspeţilor ca să-şi demonstreze puterea. Cea mai lungă şi mai clară descriere a unui convivium pe care o avem provine din *Satyriconul* lui Petronius. În acesta, vulgarul Trimalchio[32], amfitrionul dezgustător de bogat şi de lăudăros, ameninţă fără încetare că va pune să fie bătuţi sclavii. Jumătate din timp e doar o glumă, dar în rest vorbeşte foarte serios. Înainte ca ospăţul să fi început măcar, un sclav imploră milă pentru te miri ce mică neglijenţă. Sclavul e umil în recunoştinţa sa şi promite să le strecoare nişte vin de cea mai bună calitate; pentru că – şi ştiu că asta sună ciudat – sclavii aveau şi oarece putere. Un sclav scump l-ar fi privit de sus pe un oaspete sărac.

Relaţiile romanilor cu sclavii lor ne-ar fi părut incredibil de bizare. Era snobism, era negociere, era iubire – sau cel puţin sex, care devenea adesea o aproximare a iubirii chiar şi când nu se dorea aşa ceva. Foarte mulţi sclavi erau eliberaţi individual, în ideea că un tip inteligent era de preferat ca partener de afaceri decât ca proprietate. Era, după cum spuneam, ciudat; dar vorbim despre o lume în care toţi acceptau ideea de sclavie atât timp cât erau de partea convenabilă (cu excepţia creştinilor, care chiar erau nişte suciţi).

Dar la convivium fiecare oaspete avea sclavul său personal, un paharnic care-l servea doar pe el. Deci

32 Titlul de lucru al lui F. Scott Fitzgerald pentru *Marele Gatsby* a fost *Trimalchio în West Egg.*

întrebarea era: cât de bun e sclavul care ţi-a fost repartizat în seara asta? Romanii îşi evaluau sclavii în funcţie de cum arătau. Băiatul cel mai frumos, probabil oriental, îl servea pe amfitrion. Apoi sclavii erau aranjaţi în ordinea descrescătoare a aspectului, ca să corespundă cu ordinea descrescătoare a importanţei oaspeţilor. Un oaspete neimportant însemna un sclav urât. Dacă stai pe locul al treilea de pe al treilea divan, Iuvenal ne spune că „ţie îţi va întinde paharul vreun curier getul, sau mâna osoasă a vreunui maur tuciuriu; n-ai dori să-l întâlneşti pe la miezul nopţii, când te întorci acasă pe lângă mormintele de pe povârnita Via Latina”.[33]

Calitatea vinului

Romanii au fost primii care te plictiseau pe tema vinului. Puteau discuta la nesfârşit despre locul exact de unde provine vinul pe care îl beau. Ce versant, ce struguri şi mai ales ce an. În ce priveşte vinul, romanii apreciau vechimea mai mult decât orice altceva. Cel mai bun vin avea o sută de ani. Nu conta dacă îl încercase cineva sau dacă soiul chiar se îmbunătăţea în timp. Conviviumul nu avea nicio treabă cu distracţia, ci era pentru ostentaţie. Vinul de colecţie era etichetat cu numele consulului la putere (aceştia se schimbau anual), dar majoritatea etichetelor pentru vinul vechi erau probabil false. În fine, romanii serveau vinul amestecat cu apă fierbinte care provenea dintr-un dispozitiv asemănător unui samovar, aflat în colţul sălii de banchet. Astfel că, în realitate, era extrem de dificil să distingi calităţile specifice aduse de maturare ale vinului provensal etc.

33 Iuvenal, *op. cit.*, p. 62 (n. tr.).

Asta nu era important, pentru că toată lumea ţinea cont de rang. Şi, dacă erai al treilea oaspete de pe al treilea divan, nici măcar nu apucai să guşti vinul pe care îl gâlgâia gazda. Aveai parte doar de poveşti despre el. Ţi se prezenta o lungă expunere despre vechimea şi proveniența băuturii *lui*, în timp ce ţie, fără fereală sau jenă, ţi se servea o poşircă de mâna a doua. Şi trebuia să dai din cap apreciativ.

Cupele de vin

Amfitrionul bea dintr-o cupă de aur. Putea bea chiar dintr-o cupă de sticlă. Industria romană a sticlei făcuse mari progrese şi nimeni nu se putea hotărî dacă rivaliza sau nu cu metalele preţioase. Oricum ai fi luat-o, amfitrionul era în vârful piramidei şi tu erai la baza ei. El avea aur, dar ţie, spune Iuvenal, „nu ţi se pune înainte nimic de aur sau, dacă ţi se serveşte vreodată, un paznic pus să-i numere pietrele scumpe şi să-ţi pândească unghiile ascuţite nu se mişcă de lângă tine”.[34] Cel mai probabil însă vei primi o „ceaşcă cu patru ciocuri… crăpată”.

Dar să nu scăpăm din vedere scopul cupei tale. Important era să fie un proiectil bun. Conviviumul dura până târziu în noapte şi romanii nu-şi pierduseră cu totul înclinaţiile militare. Când se îmbătau, deveneau furioşi; când se înfuriau, începeau să arunce cu pocalele în cine le era antipatic. Fiul lui Cicero a aruncat cu pocalul în Agrippa (din pricina unei chestiuni complexe de onoare). Soţia lui Trimalchio a dat cu pocalul după propriul soţ (pentru că săruta un sclav tinerel).

Şi aşa ajungem la ceea ce ideologii ar considera că e

34 Iuvenal, *op. cit.*, p. 61 (n. tr.).

o jumătate de avantaj al conviviumului faţă de simpozionul grecesc: era permisă prezenţa femeilor. Era o perioadă măreaţă şi spectaculoasă a egalităţii. Seneca însuşi a subliniat că femeile „îşi petrec nopţile veghind ca şi ei, beau ca şi ei, se întrec cu ei în luptă atletică şi în a bea vin neamestecat; dau şi ele afară mâncărurile înghiţite de un stomac ce nu are trebuinţă şi varsă tot atâta vin cât au înghiţit; deopotrivă cu ei rod bucăţi de gheaţă ca să-şi liniştească pântecele cuprins de arsuri” *. Conviviumul pare să se încheie aşa cum a început, cu vomă.[35]

Serios, nimic nu recomanda un convivium roman. Era o etalare de putere vulgară, josnică şi dezgustătoare din partea bogaţilor şi o dovadă de parazitism din partea săracilor. Aproape fiecare scriitor roman toarnă o cupă de dispreţ peste el, încât ne e greu să pricepem de ce mai participa cineva.

O singură scriere literară importantă laudă conviviumul. Ea aparţine poetului Horaţiu, care urma să fie gazdă. Dar, doar ca să pot spune că am oferit argumente pentru ambele poziţii, conviviumul lui Horaţiu chiar sună bine, deşi în primele versuri lasă să se înţeleagă că serveşte o masă lejeră, *vegetariană.* E adevărat că vorbeşte cam mult despre vinurile deosebite pe care le serveşte (toţi romanii făceau asta), dar micul lui convivium pare destul de plăcut. Iar invitaţia conţine una dintre puţinele laude ale romanilor la adresa beţiei:

> Beţia face minuni
> Descoperă secrete, împlineşte speranţe,

35 Seneca, *Epistole către Lucilius*, vol. II, traducere din limba latină, studiu introductiv, note, appendix şi indice de Ioana Costa, Editura Polirom, Iaşi, 2008, p. 111 (n. tr.).

Îl face viteaz pe cel laş,
Goneşte frica.
Vinul care se revarsă face versurile să curgă,
Şi-i eliberează pe cei săraci şi umili.

Apoi Horaţiu promite că şervetele vor fi curate. Menţionează şi că a doua zi e sărbătoare, deci pot dormi mai mult. Un convivium se încheia după miezul nopţii, iar oaspeţii mergeau acasă pe străzile întunecate ale Romei. Iar apoi, dimineaţa, ultima etapă a unei băute romane era, ca şi pentru noi, mahmureala. Pliniu o descrie bine:

Aceştia nu văd răsăritul soarelui şi nu trăiesc mai deloc pe timpul zilei. De aici paloarea feţei, obrajii lăsaţi, urcioare la ochi, tremuratul mâinilor vărsând cupele pline – astfel încât pedeapsa vine pe dată –, coşmaruri şi nesomn pe timp de noapte şi, cea mai mare răsplată a beţiei, desfrâul monstruos şi plăcerea nelegiuirii. A doua zi, o duhoare de butoi ieşind din gură, o amnezie totală şi moartea memoriei. Ei trâmbiţează că, în felul acesta, îşi trăiesc viaţa, numai că, pierzând ziua din ajun, ei o pierd şi pe cea care vine*.[36]

Capitolul 9

Evul Întunecat

E curios, dar vinul romanilor a ajuns mai departe decât orice soldat roman. Trupele romane au ajuns în Germania, au intrat în Pădurea Teutoburgică, au fost masacrate pe îndelete şi nu s-au mai întors niciodată.

36 Pliniu, *op. cit.*, pp. 97-98 (n. tr.).

Dar vinul roman a ajuns în Germania, a intrat în Pădurea Teutoburgică şi a fost dat pe gât de băştinaşii însetaţi, care au mai vrut.

Băştinaşii ăştia erau tare însetaţi. Dacă vă închipuiţi un grup de germani primitivi care ţin un Oktoberfest low-tech pe tot parcursul anului, aveţi oarecum dreptate.

A bea toată ziua şi toată noaptea nu este deloc la ei o ruşine. Sunt dese încăierările la petreceri, cum se întâmplă la băutori. Rar se mărginesc la sudălmi, schimbate între ei, încât mai des totul se sfârşeşte prin omoruri şi răniri.[37]

Asta spune istoricul roman Tacitus, care mai spune şi că germanii luau toate deciziile politice beţi, pe motiv că asta îi făcea cinstiţi:

Însă, de cele mai multe ori, tot la ospeţe pun la cale împăcarea între duşmani, încuscririle, primirea anumitor căpetenii, în sfârşit, pacea şi războiul, ca şi cum pentru ei niciun alt răstimp nu ar fi mai potrivit. Sau altcândva sufletul nu s-ar deschide mai bine către gânduri curate ori nu s-ar aprinde pentru cele măreţe. Germanii alcătuiesc un neam neviclean şi deloc şiret. Ei îşi dau pe faţă tainele inimii, până atunci ascunse, în bucuria petrecerii; aşadar, cu toţii îşi dezvăluie tot ce au în minte. Însă a doua zi dau înapoi, încât fiecare răstimp îşi are rostul său. Chibzuiesc între ei, căci nu ştiu să se prefacă, dar hotărăsc atunci când nu pot să greşească.[38]

---

37 Publius Cornelius Tacitus, *Germania Dialogul despre oratori*, trad. De Eugen Cizek, Editura Paideia, Bucureşti, 2004, pp. 42-43 (n. tr.).
38 Publius Cornelius Tacitus, *op. cit.*, p. 43 (n. tr.).

E, desigur, o politică pe care ar trebui să o introducem în prezent, căci astfel interviurile televizate ar deveni mai distractive. De asemenea, niciodată principiul *în vino veritas* nu a fost împins mai departe. Dacă alcoolul te face să spui adevărul şi politica e plină de minciuni şi mincinoşi, n-ar fi logic să-i umplem pe toţi cu pileală, mama tuturor adevărurilor? Există o logică aici, la fel cum există o logică în credinţele chinezeşti şi indiene conform cărora un conducător nu ar trebui să fie *niciodată* beat. Dacă am adopta o astfel de abordare azi, am avea cu siguranţă mai multe războaie, dar măcar am şti de ce.

Tacitus mai menţionează că germanii, deşi îşi făceau propria bere, importau şi vin roman. Şi îşi beau vinul roman din pocale romane de aur. Ştim asta pentru că regilor barbari le plăcea să fie îngropaţi cu cele mai scumpe accesorii pentru băut. Credeau că astfel le vor avea la îndemână pentru eternitate, ca să poată chefui alături de cine ştie ce zei ciudaţi pe care-i venerau. Credeau greşit, desigur, căci arheologii moderni continuă să-i dezgroape şi să-i despartă fără milă de pocalele lor.

Aşa că, atunci când Imperiul Roman a intrat în declin, s-a clătinat şi s-a prăbuşit, comerţul cu vin a continuat în măsura posibilităţilor, satisfăcând nevoile vandalilor iubitori de vin şi pe ale chefliilor goţi. Problema noastră e că aceste popoare erau atât de barbare, încât nu au lăsat nimic scris despre obiceiurile lor în ceea ce priveşte băutul. Avem mici indicii, dar în general e cam beznă. Numim această perioadă Evul Întunecat.

Unul dintre aceste mici indicii provine de la un grec pe nume Priscus, care, în 448 d.Hr., a luat cina cu

însuşi Attila Hunul. Fusese trimis la el într-o misiune diplomatică, căci Attila era foarte supărat din cauză că cineva îi furase preţioasele pocale romane. Le voia înapoi şi, mai mult, voia să-l cunoască pe noul lor proprietar, un roman pe nume Silvanus, şi să-l ucidă.

Aşa că Priscus a fost trimis să calmeze situaţia, în compania unuia dintre cei mai violenţi şi înspăimântători bărbaţi din istorie; şi, după ce a fost lăsat să aştepte o vreme, a fost invitat la un ospăţ în cea mai mare casă a lui Attila, preferata lui, la ora trei.

A fost dus într-o sală mare cu mese aranjate de-a lungul pereţilor. Masa lui Attila era la mijloc, iar pe o platformă aflată chiar în spatele lui se afla patul lui Attila. Războinicul era înconjurat de rudele apropiate, care păreau oricum, numai vesele nu. Fiul cel mai în vârstă al lui Attila se temea atât de tare de tatăl său, încât nu ridica privirea din pământ. Ceilalţi oaspeţi erau aranjaţi în ordinea importanţei în jurul încăperii, mesenii din dreapta lui Attila fiind mai însemnaţi decât cei din stânga (la fel ca la un convivium roman). Priscus a fost aşezat la ultima masă din stânga.

Cu toţii au primit câte o cupă cu vin şi, după ce au luat o înghiţitură din ea (conform obiceiului), s-au aşezat la locurile lor. Apoi au început închinările.

Când toţi s-au aşezat cum se cuvine, un paharnic i-a oferit lui Attila vin într-un vas din lemn de iederă, pe care l-a luat şi a băut în cinstea celui mai însemnat bărbat din încăpere. Bărbatul astfel onorat s-a ridicat în picioare şi nu se cuvenea să se aşeze la loc până ce Attila nu va fi băut o parte sau tot vinul din cupă şi nu îi va fi înmânat vasul paharnicului. Apoi oaspeţii, ridicându-şi cupele, l-au onorat în acelaşi fel, sorbind

din vin şi închinând. Un servitor a trecut pe la fiecare bărbat în ordinea strictă a rangului după ce paharnicul lui Attila a ieşit. După ce al doilea oaspete şi apoi toţi la rândul lor au fost cinstiţi, Attila ne-a salutat în ordinea în care eram aşezaţi.

Trebuie să fi durat o veşnicie; o combinaţie îndelungată şi rigidă de teroare, plictiseală şi nervi din cauza aşezării la masă, cam ca la o nuntă modernă. În cele din urmă a apărut mâncarea şi toţi s-au pus pe mâncat şi pe băut şi a început ceva asemănător distracţiei. Cu excepţia lui Attila. Attila nu râdea niciodată. Nu făcea decât să stea acolo cu familia lui înspăimântată şi să-i privească pe oaspeţi mâncând de pe tăvi de argint în timp ce el mânca de pe un platou din lemn.

Apoi au fost aduşi doi bufoni, un scit cu minţile rătăcite şi un pitic maur, şi toată lumea se prăpădea de râs, cu excepţia lui Attila, care a rămas ursuz, bădăran şi brutal. Soarele a apus, au fost aprinse torţe şi în cele din urmă Priscus şi-a dat seama că nu avea să rezolve nimic în acea seară şi, „după ce am petrecut cea mai mare parte a serii la ospăţ, am plecat, nemaiavând vreo dorinţă să bem”.

Priscus s-a întors la Constantinopol să scrie cărţi de istorie, iar Attila a murit în urma unei hemoragii nazale.

Băutul în mânăstiri

Barbarii bântuiau prin Europa în modul cel mai supărător cu putinţă. Ştiau că le plăcea vinul, dar nu prea aveau idee cum se fabrica. Acasă, în stepele îndepărtate, inventaseră o băutură ciudată, cumâs,

obţinută din lapte de iapă fermentat. Cumâsul lor se putea face pe drum. Când se opreau pentru o vreme, puteau fabrica bere din cereale. Dar pentru a face vin trebuie să cultivi cu grijă via ani la rând. Asta nu le plăcea barbarilor. Aşa că apăreau, beau tot vinul, ardeau viile şi apoi nu pricepeau de ce nu mai era vin. După care, foarte prost-dispuşi, călăreau mai departe spre următorul oraş şi o luau de la capăt.

În general, nu era un moment bun să fii un martor nevinovat şi mulţi oameni au decis că lucrurile nu mai puteau continua aşa. Rezultatul, într-o anumită măsură, au fost mânăstirile.

Mânăstirile erau locuri liniştite, aflate departe de oraşe şi, prin urmare, ceva mai sigure. Odată ce barbarii au fost convinşi să devină creştini (cu numele), o mânăstire creştină era (cu numele) cel mai sigur loc în care să te retragi, să te relaxezi şi să te îmbeţi ca porcul.

Moda a fost iniţiată de Sfântul Benedict în secolul al VI-lea. El a întemeiat câteva mânăstiri şi a scris o carte de reguli. Nu erau reguli stricte, căci Benedict era un tip rezonabil. Iar regula cu numărul patruzeci ratează cu desăvârşire interzicerea băuturii.

Fiecare are darul său de la Domnul, unul are un dar, altul alt dar, şi de aceea trebuie să rânduim cu mare atenţie porţia de mâncare a celorlalţi. Cât despre vin, socotesc că fraţilor bolnavi le este de ajuns, datorită neputinţei lor, o emină de vin, iar cei cărora le-a dat Domnul puterea de-a se înfrâna de la vin să fie siguri că-şi vor avea răsplata lor.[39]

39 Sfântul Benedict din Nursia, *Rânduielile vieţii monahale* Sfântul Grigorie cel Mare, *Viaţa Sfântului Benedict din Nursia*, traducere, studiu introductiv şi note de Lăcrămioara Tofan, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2012, p. 121 (n. tr.).

O emină de vin înseamnă aproximativ o sticlă din zilele noastre. Poate o idee mai puţin. Acum, ştiu ce credeţi. E imposibil să fie destul. Dacă e o zi caldă? Dacă ţi-e sete? Dacă ai nevoie de o băutură pentru că ai făcut un lucru prostesc, de exemplu, exerciţii fizice? Era Sfântul Benedict un monstru?

Nu era. Sfântul Benedict era un om bun şi prevăzător care luase în calcul toate aceste lucruri. Regula continuă:

Dacă vreodată împrejurarea, munca mai grea sau arşiţa verii ar cere să li se dea mai mult vin, acest lucru rămâne la aprecierea avvei, dar să fie totdeauna cu luare-aminte ca nu cumva să bea pe săturate ori să se ajungă la beţie.[40]

Aveai de ales între a intra într-o mânăstire benedictină şi a sta acasă, ca să fii violat şi prădat de toţi vizigoţii care treceau pe acolo. Nu e de mirare că mânăstirile au înflorit. Şi Benedict nici măcar nu credea că vinul ar fi trebuit să fie obligatoriu pentru călugări sau măcar că era un lucru de admirat.

Noi ştim că monahul n-ar trebui să bea deloc, însă, pentru că în vremurile noastre este cu neputinţă să-i convingem pe fraţi să nu bea deloc, le îngăduim totuşi să guste vin din când în când, dar în aşa fel încât să nu bea pe săturate, ci cu dreaptă măsură, căci vinul îi duce la cădere până şi pe cei mai înţelepţi oameni.[41]

Alte ordine monastice nu erau la fel de explicite cu

40 *Ibidem*.
41 *Ibidem*.

privire la raţia de vin, dar reieşea clar din regulile împotriva beţiei că vinul era disponibil – reguli aspre, care te pedepseau dacă te îmbătai în aşa hal încât nu te mai puteai ridica în picioare să cânţi un psalm. Pedeapsa cea mai dură consta în şaizeci de zile de post, dar era aplicată numai dacă erai atât de beat încât vomitai euharistia. Benedict ştia că fără vin ar fi avut necazuri. Regula patruzeci se încheie astfel:

Iar când din pricina locului s-ar impune să fie mai puţin vin şi să nu li se dea porţia mai sus pomenită ori de nu se va găsi vin deloc, fraţii care vieţuiesc în mânăstire să-L binecuvânteze pe Domnul şi să nu cârtească. Aşadar, îi sfătuim în primul rând să nu cârtească.[42]

Dar cârteau. Călugării din Evul Întunecat, de fapt, oamenii din Evul Întunecat aveau nevoie de macheală pentru că alternativa era apa. Apa necesită un izvor bine întreţinut, de preferat un apeduct, iar pentru asta e nevoie de organizare şi guvernare eficiente şi de toate lucrurile care nu prea caracterizau Evul Întunecat. În absenţa acestora, cea mai bună sursă de apă e cel mai apropiat pârâu şi pentru cei mai mulţi dintre noi, care nu trăim pe culmile munţilor, asta e o perspectivă cam mocirloasă.

Apa din cel mai apropiat pârâu abia dacă era transparentă. Era susceptibilă să conţină lucruri care mişună, fie că erau viermi sau lipitori. O carte anglo-saxonă recomandă un tratament pentru cel care a înghiţit astfel de lighioane: să bea imediat sânge fierbinte de oaie. Aflăm astfel două lucruri: (a) apa era dezgustătoare; (b) cu toate astea, oamenii o beau

42 *Ibidem*.

uneori. Câteodată n-aveau încotro, le era sete şi nu-şi permiteau ceva mai bun. Atitudinea standard a anglo-saxonilor cu privire la acest subiect e sintetizată în maxima abatelui Aelfric: „Bere dacă am, apă dacă nu am bere”.

Vinul, continua Aelfric pe un ton nostalgic, era mult prea scump pentru călugărul englez obişnuit. În schimb, raţia standard era de numai patru litri de bere pe zi (şi mai multă în zilele de sărbătoare). Călugării anglo-saxoni erau la fel de trotilaţi ca verii lor italieni. Într-adevăr, când mânăstirea de la Lindisfarne a fost jefuită în 793, un călugăr pe nume Alcuin le-a scris călugărilor supravieţuitori o scrisoare bine chibzuită, spunându-le că era vina lor, căci „înceţoşaseră cuvintele rugăciunilor prin beţie”, ceea ce era mai curând adevărat decât plin de tact.

Dar să nu uităm că Anglia anglo-saxonă a existat doar datorită băuturii. Povestea spune că în secolul al V-lea trăia în Kent un războinic pe nume Vortigern. Era atacat de picţi, aşa că i-a invitat pe doi saxoni, pe nume Hengist şi Horsa, să-l ajute să-i învingă. Hengist şi-a adus cu el una din fiice, arătoasă, se pare, şi a luat-o la un ospăţ.

Şi după ce [Vortigern] se desfătase la un banchet regal, domniţa a ieşit din odaia ei cu un pocal de aur plin cu vin şi, venind alături de rege, a îngenuncheat şi aşa a grăit: „*Laverd King, wacht heil*!”. Iară el, când a privit chipul domniţei, a fost uimit de frumuseţea ei şi inima i s-a umplut de încântare. Şi l-a întrebat pe tălmaci ce spusese domniţa, la care tălmaciul a răspuns: „Te-a numit «Mărite Rege» şi ţi-a urat sănătate. Iar răspunsul pe care ar trebui să-l dai e «*Drinc heil*»”. Deci Vortigern a răspuns: „*Drinc heil*!”

şi a îmbiat-o pe domniţă să bea. Apoi i-a luat cupa din mână şi a sărutat-o şi a băut; şi din acea zi e obiceiul în Britania ca aceia care beau să-şi spună „*Wacht heil*!” şi să bea după ce li se răspunde „*Drinc heil*!”.

Vortigern i-a cerut lui Hengist mâna fetei şi Hengist a acceptat cu condiţia să primească ţinutul Kent. Lui Vortigern i s-a părut o afacere bună, şi astfel Hengist a câştigat un regat şi a pierdut doar o hangiţă.

Mă tem că e doar o poveste, scrisă 600 de ani mai târziu de Geoffrey de Monmouth. Dar cel puţin aflăm că pe vremea lui Geoffrey orice englez, când i se oferea ceva de băut, spunea „*Drinc heil*!”.

Şi poate dovedeşte că Tacitus avea dreptate în legătură cu întunecaţii locuitori din nordul Europei: „Dacă eşti îngăduitor faţă de beţie, dându-le să bea cât le pofteşte inima, poţi să-i birui mai lesne prin metehnele lor decât întrebuinţând arme”.[43]

Afacerea lui Hengist cu Vortigern a mai avut o urmare. Hengist avea acum un avanpost în Britania. Aşa că a trimis vorbă oamenilor din tribul lui şi prietenilor lor din Danemarca, chemându-i acolo. Au venit hoarde întregi: iuţii, saxonii şi, cel mai important, anglii – pentru că acea băutură le oferise un cap de pod în această ţară nouă care curând avea să se numească Angle-Land sau Anglia.

Capitolul 10

Băutura în Orientul Mijlociu

Potrivit Coranului, în paradis curg râuri întregi de vin. Sura 47, 15 tratează foarte precis acest subiect:

43 Publius Cornelius Tacitus, *op. cit.*, p. 43 (n. tr.).

Iată descrierea Raiului care le-a fost făgăduit celor cu frică de Allah: în el sunt râuri cu apă care nu este stricată şi râuri cu lapte al cărui gust nu se strică şi râuri de vin spre plăcerea celor ce beau şi râuri de miere limpede. Şi vor avea în el din toate rodurile, precum şi iertare de la Domnul lor. [Oare sunt ei] ca acela care va sălăşlui veşnic în Foc şi ca aceia cărora li se va da să bea apă clocotită, ce le va mărunţi intestinele?

Aşadar, vin pentru cei binecuvântaţi şi apă pentru damnaţi. Şi, în caz că un râu de vin nu e de ajuns, Sura 83 din Coran promite că musulmanul drept-credincios va primi şi vedre cu vin atât de bun, încât până şi drojdia lui va avea gust de mosc.

Ajungem astfel la strania concluzie că un bun musulman va ajunge să bea mai mult decât un bun creştin. Cel din urmă are o viaţă pentru a bea vin, cel dintâi o eternitate. Cu toate astea, Coranul e mult mai puţin îngăduitor cu băutul pământesc. De fapt, poziţia se schimbă puţin şi atât savanţii, cât şi tradiţia par să fie de acord (măcar o dată) că poruncile cu privire la vin s-au înăsprit odată cu trecerea timpului. Un verset timpuriu în care e menţionat ca unul dintre lucrurile bune dăruite de Dumnezeu e Sura 16, 67: „Iar din roadele curmalilor şi ale viţei-de-vie luaţi băutura îmbătătoare şi venit bun”.

Când Coranul obiectează împotriva băuturii, o face destul de blând. Există interdicţia de a te ruga beat, care pare rezonabilă şi care pare de asemenea să presupună că eşti beat o mare parte din timp. Şi mai există un verset despre băutură şi jocuri de noroc care spune: „În amândouă este mare păcat şi sunt şi unele

foloase pentru oameni, dar în amândouă păcatul este mai mare decât folosul”. Din nou, pare un sfat bun şi rezonabil.[44]

Însă mai apoi, potrivit tradiţiei, a izbucnit o ceartă între discipolii lui Mahomed ca urmare directă a beţiei (un tip a azvârlit cu un os de miel către altul), aşa că Mahomed s-a retras şi, în urma unor noi consultări, a revenit cu următoarele:

O, voi cei care credeţi! Vinul, jocul de noroc, pietrele ridicate [idolii] şi săgeţile [pentru prezicere] sunt numai murdării din lucrătura lui Şeitan. Deci feriţi-vă de ele ca să izbândiţi![45]

Pentru majoritatea musulmanilor acest verset e elementul decisiv. Băutura e lucrarea Satanei şi e astfel iremediabil şi invariabil Rea.

După Coran avem hadith-ul, o culegere de spuse ale lui Mahomed consemnate, după câte se presupune, la vreo sută de ani după moartea lui. Hadith-ul se pronunţă aproape în întregime împotriva vinului. Îl interzice chiar şi în medicină şi în fabricarea oţetului. În hadith întâlnim pedeapsa clasică de optzeci de lovituri de bici pentru consumul de alcool şi alte interdicţii, dar într-un asemenea mod încât ajungem să credem că oamenii deja căutau portiţe de scăpare.[46]

Dar şi în hadith vinul e în mod straniu considerat în

44 Sura 2, 219 (n. tr.).

45 Sura 5, 90 (n. tr.).

46 „Allah a blestemat Khamr [intoxicanţi – alcool, vin etc.], pe cel care-l bea, pe cel care-l toarnă altora, pe cel care-l vinde, pe cel care-l cumpără, pe cel care-l face, pe cel pentru care e făcut, pe cel care-l duce, pe cel căruia îi e dus şi pe cel care foloseşte banii obţinuţi din vânzarea lui” – Sunan Abu Dawud.

acelaşi timp malefic şi paradiziac; se spune: „Cel ce bea vin în lumea asta fără a se căi nu va bea vin pe lumea cealaltă”.

Dar întrebarea pentru noi este: ce *efect* aveau toate acestea? La urma urmelor, Biblia creştină propovăduieşte în mod explicit iubirea şi iertarea, dar efectul e aproape insesizabil. Într-un pasaj din Noul Testament, Iisus refuză explicit să susţină pedeapsa cu moartea pentru o femeie adulteră. Ultima femeie a fost spânzurată pentru adulter în Anglia în 1650, sub o nouă lege introdusă de puritani.

Bagdadul secolului al VIII-lea

Aşadar, care a fost efectul interdicţiei? Iniţial nu s-a întâmplat mare lucru. Nu se găsea prea mult vin în Peninsula Arabică. Unele referinţe vechi indică faptul că era importat pentru a fi folosit în mânăstiri. Dar nomazii din deşert nu prea beau vin. Apoi, în secolul al VII-lea, islamul s-a răspândit în Mesopotamia şi Levant, două dintre cele mai vechi zone vinicole din lume. Iar acolo s-au schimbat oarecum lucrurile, dar nu prea mult.

Islamul timpuriu era destul de tolerant, în mod sigur cu evreii şi creştinii. S-au făcut foarte puţine convertiri sub ameninţarea sabiei. De fapt, tactica iniţială era să se ofere beneficii fiscale pentru musulmani şi libertate pentru toţi ceilalţi. Asta însemna că, în cazul în care ajungeai prin Bagdad în secolul al VIII-lea, nu era greu să găseşti vin dacă te duceai în cartierul evreiesc, armenesc sau grecesc. Erau suficiente cartiere* cât să-l facă să roşească pe un matematician serios.[47]

47 În original, *quarter*, care are atât sensul de „cartier”, cât şi de

Un tip care a mers în multe cartiere a fost Abu Nuwas. Abu Nuwas e considerat de mulţi cel mai mare poet arab din toate timpurile, iar specialitatea lui erau *khamriyat* sau cântecele închinate vinului. Acesta era un gen bine-cunoscut al poeziei arabe, care ne arată cât de eficientă era interdicţia. Iar *khamriyat* ale lui Abu Nuwas ne dau o idee destul de clară despre cum se derula o seară de beţie (sau o beţie din seară până-n zori) în Bagdadul din jurul anului 800 d.Hr.

Nuwas e un poet bun mai ales pentru că majoritatea poemelor sale urmează acelaşi tipar. Începi cu o incursiune în cartierul adecvat, „fugărindu-te cu alţii pe aleile întunecate" de sub zidurile palatului. Ajungi la cârciumă şi trebuie să baţi tare la uşă şi să strigi. Proprietarii adesea dorm şi deschid în mod special dacă apare un grup de arabi gata de cheltuială. Nuwas nu pomeneşte nicăieri alţi oameni la bar cu excepţia cârciumarului, a ospătarilor şi a animatorilor.

Cârciumarul îi întreabă apoi ce vor şi Abu Nuwas cere vin. Piaţa era suficient de mare ca să-i permită cârciumarului să întrebe ce fel de vin şi cam de cât voiau să cumpere Nuwas şi prietenii săi. La care Nuwas răspunde întotdeauna: „Mult!" şi „Cel mai bun pe care-l ai". E pretenţios cu privire la origine, vechime şi soi şi îi place în mod special vinul din Fallujah.

Apoi cârciumarul coboară în pivniţa umedă şi prăfuită şi se întoarce cu un butoiaş de vin mare şi închis. La vederea lui, Nuwas se însufleţeşte şi asemuieşte butoiaşul cu o fată frumoasă pe care o va poseda. Cârciumarul introduce un cep şi butoiaşul sângerează „ca o fecioară". Pe Nuwas asta îl animă la culme. Vinul e turnat în pahare frumoase şi de obicei

---

„sfert" (n. tr.).

e amestecat cu gheaţă sau apă rece. Uneori, Nuwas îl bea neîndoit, însă doar la ocazii speciale. Nuwas era heterosexual* doar la ocazii speciale.[48]

Şi astfel ajungem la ceilalţi oameni din cârciumă. De obicei se aflau acolo un chelner sau o chelneriţă, un cântăreţ sau un flautist sau o prostituată sau un sclav. Dar de multe ori era o combinaţie între cei de mai sus şi asta îl excita în mod deosebit pe Nuwas. O fată la nevoie, dar un băiat de preferinţă. Nuwas îşi încheie majoritatea nopţilor sodomizând chelnerul, care întotdeauna e descris ca arătos, zvelt şi „ca un pui de cerb”. Şi Nuwas nu se împiedică în detalii cum ar fi consimţământul sau chiar starea conştientă. Cât despre vârstă, e poate mai bine să tragem un văl peste fapte. Nu că Nuwas ar face aşa ceva. El cântă la infinit despre „defileul ca o semilună” sau despre cum îi călăreşte ca pe cămile.

Un detaliu interesant din *khamriyat* ale lui Nuwas sunt mânăstirile. Existau câteva mânăstiri creştine chiar lângă Bagdad şi acestea cu siguranţă funcţionau în paralel şi ca bodegi clandestine şi poate chiar mai mult. Nuwas şi prietenii săi le vizitau pentru chefuri care durau toată noaptea.

> Bat clopote când zorii vin,
> În rugi monahii-şi ’nalţă duhul,
> Cel ce-a băut vrea mai mult vin,
> De ploaie-i plin văzduhul.
> [...]
>
> Plăcut e să bei un pahar
> La ei la mânăstire,

48 În original, *straight*, care are atât sensul de „sec”, „neîndoit”, cât şi de „heterosexual” (n. tr.).

Aprilie-i luna cea de har
Să-ţi faci aici cinstire.

Apoi Nuwas sodomizează un băiat din cor. E prea puţin înălţător. Dar, parţial, asta e ideea. Lui Nuwas îi place să pună pe o listă toate lucrurile pe care în mod oficial nu ar trebui să le faci şi să declare cam diabolic că el le-a făcut pe toate. Seara trecută. De două ori. Nuwas ştie că băutul e ilegal şi tocmai de aceea îi place atât de mult.

Într-un poem chiar pune Coranul alături de paharul de vin şi spune că unul e cald şi celălalt e rece. Unul dintre obiectivele lui principale era să enerveze, să scandalizeze şi să stârnească revolta celor mai rigizi clerici. Şi a funcţionat. A fost aruncat în temniţă şi şeful poliţiei din Bagdad se pare că a făcut avere strângând mita de la toţi prietenii lui bogaţi şi depravaţi care voiau să-l viziteze în celulă.

Dar Nuwas a fost întemniţat pentru scurt timp şi doar pentru că la acea vreme califul avea nevoie de sprijinul imamilor într-un război civil incomod. Imediat ce războiul s-a încheiat, Nuwas şi-a redobândit libertatea şi s-a apucat de băut cu califul, care-i era bun prieten şi un machitor legendar. Celor care vor să reinstaureze califatul le scapă adesea faptul că la începuturi majoritatea califilor erau nişte sugative.

Marele precursor al lui Nuwas, foarte posibil inventatorul *khamriyat,* a fost calif al Bagdadului chiar înainte de naşterea lui Nuwas. Al-Walid al II-lea a fost un personaj şi mai scandalos decât Nuwas, dacă se poate aşa ceva, deşi nu la fel de talentat. Şi era *Regele.* Un vers de-al său spune:

Îl iau martor pe Dumnezeu, ca şi pe pioşii îngeri şi

pe oamenii drepţi,
Că eu vreau muzică şi cântece, să beau vin şi să muşc obrajii fecioarelor nubile.

Când califul scrie aşa ceva, nu e deloc de mirare că legile devin mai îngăduitoare. Nu e de mirare nici că regele care chefuieşte cu curtenii săi a devenit un lucru obişnuit în literatura arabă. Şi au fost mulţi monarhi veseli. Badis, marele rege al Granadei, a petrecut atât de mult timp beat în palatul său, încât s-a răspândit zvonul că murise. Un alt conducător spaniol, Abbad al-Mutamid, şi-a băut minţile pentru ultima oară în timp ce armatele duşmane îi înconjurau cetatea. În cărţile de istorie se spune despre marele sultan Husayn Mirza Bayqara că „timp de aproape patruzeci de ani, cât a fost rege în Khorasan, nu trecea o zi în care să nu bea vin după rugăciunea de la amiază”. Se insista totuşi că sultanul nu bea niciodată la micul dejun.

Babur

Ultimul citat îi aparţine lui Babur, un războinic fioros din secolul al XVI-lea. A început ca rege al Tadjikistanului, la vârsta de doisprezece ani, apoi a invadat Afganistanul şi nordul Indiei şi a fondat Imperiul Mogul. A ţinut şi un jurnal.

Jurnalul lui Babur e unul dintre cele mai bizare documente din istorie. E personal şi dezinhibat şi nu prea diferit de jurnalul pe care eu sau voi l-am scrie azi. E plin de amănunte despre privelişti încântătoare sau despre o vizită a unui prieten sau despre cum îl durea burtica. Ai senzaţia că-l cunoşti, că e un tip de treabă şi că te-ai înţelege bine cu el dacă, dintr-un

motiv sau altul, o maşină a timpului te-ar duce la Kabul acum 500 de ani. Pentru data de 12 ianuarie 1519, regele notează: „Miercuri: am călărit până la fortul Bajaur. Am fost la o ospeţie cu vin în casa lui Khwāja Kalān”.

Doar că, şi e un mare doar că, însemnarea pentru 11 ianuarie, ziua precedentă, spunea:

Fără să ne sinchisim prea mult de afacerile importante de la fortul Bajaur, am înaintat, în ziua de marţi, a noua a lunii Muḥarram, trei verste mai la vale de Bajaur şi am poruncit să se ridice un turn din ţeste pe o movilă.

Vedeţi voi, lui Babur îi plăcea să-şi masacreze duşmanii şi să construiască turnuri din craniile lor. Azi am numi acest lucru marcă înregistrată sau strategie. Dar cu Babur nu puteai şti niciodată. E greu de spus dacă e un potenţial prieten sau un monstru, poate amândouă în acelaşi timp.

Babur nu a băut până după douăzeci de ani. Pur şi simplu nu îl interesase. Dar după aceea a început să bea şi a devenit chiar foarte interesat. Şi a notat totul în jurnal (alături de masacre, turnuri de cranii şi jupuirea ocazională de viu a câte unui duşman). Bea în şaua calului, în palate, în bărci, pe plute, pe vârful munţilor şi pe fundul râpelor. Lui Babur îi plăcea să tragă la măsea. Iată un exemplu tipic:

14 noiembrie 1519: I-am spus [lui Tardī Beg] să pregătească vin şi alte lucruri pentru că aveam poftă de o petrecere restrânsă. S-a dus după vin către Bihzādī. Mi-am trimis calul în fundul văii cu unul dintre sclavii lui şi m-am aşezat pe povârniş, în spatele

kārezului (curs de apă). La prima strajă [9 a.m.] Tardī Beg a adus o carafă cu vin pe care am băut-o doar noi doi. Pe urmă au venit Muḥammad-i-qāsim Barlās şi Shāh-zāda, care prinseseră de veste că adusese vin şi îl urmăriseră, neştiind că eram acolo. I-am invitat şi pe ei la petrecere. Tardī Beg a spus: „Hul-hul Anīga doreşte să bea vin cu tine”. I-am spus: „Nu am văzut niciodată o femeie bând vin; invit-o”. I-am invitat şi pe un derviş rătăcitor pe nume Shāhī şi pe unul din oamenii de pe kārez care cânta la scripcă.

Am băut până la rugăciunea de seară pe movila din spatele kārezului; apoi am mers la casa lui Tardī Beg şi am băut la lumina lămpii aproape până la rugăciunea de culcare. Petrecerea a fost destinsă şi fără pretenţii. Eu m-am întins, ceilalţi s-au dus la altă casă şi au băut până la bătaia tobei [miezul nopţii]. Hul-hul Anīga a intrat şi nu se mai oprea din vorbit; în cele din urmă am scăpat de ea întinzându-mă şi prefăcându-mă beat.

Şi Babur o ţine tot aşa: băut dimineaţa, scris versuri după-amiaza, studiu meticulos al faunei şi florei de pe domeniile sale (era un fel de naturalist amator), măcelărirea duşmanilor şi mutilarea cadavrelor acestora.

Dar această viaţă idilică nu putea să dureze. Babur jurase solemn să se lase de băut la împlinirea vârstei de patruzeci de ani. Deci când a împlinit patruzeci şi nouă (cu o scurtă întârziere de nouă ani) a cerut să i se aducă toate paharele pentru vin şi le-a spart. A scris şi un poem despre asta.

Mi-am adunat toate cupele de aur
Şi de argint, arătau divin,

Şi pe toate le-am spart singur,
Şi m-am eliberat de vin.

Babur a împărţit aurul şi argintul săracilor. Şi apoi şi-a încurajat curtenii şi soldaţii să se lase şi ei. Trei sute dintre ei i-au urmat imediat pilda şi, astfel îmbărbătat, Babur a decis să masacreze nişte necredincioşi.

Abstinenţa însă nu era pentru el. Într-o scrisoare către un prieten a făcut gluma tristă că majoritatea oamenilor se îmbată şi apoi regretă; el s-a lăsat de băut şi acum regretă nespus. Dar nu mai era drum de întoarcere şi trei ani mai târziu a murit, lăsând lumii un imperiu şi un jurnal.

Probabil aici ar trebui să înşir nişte baliverne despre cum Babur întruchipează paradoxul consumului de vin la musulmani, dar lucrul acesta a fost făcut mult mai bine de strănepotul lui, Jahangir, care avea o carafă de vin pe care erau scrise cuvintele *Allahu Akbar*[49].

Ca să fim drepţi, cel puţin Babur s-a confruntat cu dilema alcoolului în islam. Trebuie să facem aici o distincţie subtilă, dar importantă. Băutul e scuzabil. În majoritatea sectelor islamului, un musulman putea bea dacă se căia apoi. Păcatul e să crezi că băutura nu e un păcat. Aşa că o lungă listă de sultani au luat măsuri severe şi au uitat de ele sau au interzis alcoolul, dar au băut. Aproape fiecare şah al Persiei a anunţat o prohibiţie completă a alcoolului la un moment sau altul. Dar oamenii pur şi simplu uitau de ea. Întotdeauna se găsea un motiv. Safi I a fost încoronat în 1629 şi a interzis imediat alcoolul, dar apoi a răcit. A fost o răceală foarte afurisită şi doctorul i-a spus că, de vreme ce era atât de afurisită,

49 E chiar drăguţă şi acum se află într-un muzeu din Portugalia.

trebuia să bea ca să se vindece. Consumul medicinal nu avea cum să fie un păcat. Era pentru sănătatea lui. A murit din cauza băuturii în 1642.

Succesorul său, şahul Abbas al II-lea, a fost încoronat şi imediat a interzis alcoolul. Dar în acel moment avea doar nouă ani. La şaisprezece ani a câştigat o bătălie şi, pentru că părea o ocazie specială, a luat un pahar, iar ocazia specială a durat până în 1666[50].

Sultan Husayn a dat cea mai puternică lovitură băuturii. A fost încoronat în 1694 şi imediat a interzis alcoolul. Au fost scoase din pivniţele regale şase mii de sticle cu vin şi toate au fost golite în mod public în piaţa centrală din Isfahan. Sultan era un şah care chiar vorbea serios. Dar apoi străbătuşa lui i-a spus că ei de fapt îi cam plăcea alcoolul. Ce rămânea de făcut? Niciun tip rezonabil nu poate interzice un lucru care îi place străbătuşii sale. Ar fi o cruzime. Aşa că interdicţia a fost ridicată, iar el şi bătrânica s-au pus fericiţi pe băut.

Sultanul Murad al IV-lea (1623-1640) a abordat problema alcoolului mai direct. Umbla noaptea pe străzile Istanbulului deghizat în om de rând şi ucidea cu mâinile lui orice musulman pe care-l descoperea consumând alcool. Murad al IV-lea era el însuşi un alcoolic incurabil şi orice psihanalist cu minimă calificare ar Trage Concluzii.

Nimic nu-i putea opri pe şahi şi pe sultani să bea. Era la fel de greu să le stângi setea pe cât era de greu să le scrii numele corect.

---

50 De fapt, a mai interzis o dată alcoolul în 1653, dar interdicţia a durat mai puţin de un an.

Cu toate acestea, pe măsură ce secolele se scurgeau implacabil, se acumula sâcâiala constantă din partea conştiinţei colective. Pentru un musulman, consumul de alcool e arareori *simplu.* Presiunea socială, interdicţiile legale şi, poate, influenţa bătrânului Coran au avut efectele lor. Clasele inferioare au descoperit că le cam plăcea opiul şi că opiul nu e deloc menţionat în Coran, aşa că era în regulă. Clasa mijlocie chiar a devenit, într-o anumită măsură, abstinentă. Dar a găsit şi portiţe prin care să se strecoare, mai multe decât găurile dintr-un năvod obişnuit.

În Bosnia otomană, musulmanii erau foarte credincioşi şi nu beau vin. În schimb, beau *raki.* Argumentul era că, întrucât Coranul nu menţionează niciodată explicit *raki*, nu era nicio problemă. Asta în ciuda faptului că *raki* e o băutură alcoolică obţinută din struguri. Am putea crede că glumeau, dar oamenii îşi luau scuzele caraghioase foarte în serios. Un călător scoţian prin Persia secolului al XIX-lea povesteşte despre un bătrân sufi pe care l-a cunoscut:

El şi alţii cu conştiinţe curate au căutat să afle un mijloc de a se distra fără ca – aşa cum au ales să creadă – prin asta să încalce vreo lege. Au distilat o tărie din diverse substanţe zaharoase, cu portocale şi alte fructe; nu cred că lipseau nici grânele sau zahărul din compoziţie; şi au numit această băutură *Mā-ul-Hiāt*, o expresie arabă care se traduce prin „apa vieţii”. Era foarte tare şi mi-a amintit de whisky, foarte aromat cu portocale şi alte mirodenii. S-au convins pe ei înşişi că această băutură era legală pentru că nu

era fabricată din niciuna dintre substanţele interzise explicit de legea mahomedană şi au umplut un ulcior cu această băutură după cină, spre folosul lui Meerza Reza şi al altora dintre neofiţii mai sfioşi; a fost foarte nostim să-l văd pe Meerza Reza luând ulciorul în mâini şi arborând un aer puritan în timp ce se întorcea către mine ca să-mi explice uriaşa diferenţă dintre această preţioasă licoare a vieţii şi abominabilul şi neîngăduitul gunoi numit *vin* sau *brandy*, pe care el nu-şi permitea niciodată (ne-a asigurat) să-l guste. „Aceasta", a continuat el în timp ce dădea pe gât un pahar măricel, „e legiuită; şi foarte, foarte bună; şi eu sunt în mod deosebit îndreptăţit să o beau din cauza unei slăbiciuni a stomacului care mă deranjează".

Ingeniozitatea umană poate să navigheze oricând prin labirintul religiei, atât timp cât e mânată de sete. Un vizitator german al Istanbulului secolului al XVI-lea a povestit cum ţipetele aveau menirea de a desprinde temporar sufletele de trup. Astfel, otomanul credincios putea chirăi din toţi rărunchii şi pe urmă trăgea la măsea cât putea, în timp ce sufletul său rătăcea confuz în afara corpului[51]. Însă cel mai isteţ şiretlic a fost înregistrat de un inginer rus din secolul al XIX-lea, invitat la o petrecere organizată de un iranian bogat. A fost spusă solemn rugăciunea de seară. După aceea, gazda a bătut din palme, chemând servitorii şi poruncindu-le să aducă „ceva şi pălăriile". Servitorii au adus prompt pălării pe tăvi, iar oaspeţii, printre care şi câţiva mullahi, au luat fiecare câte o pălărie şi şi-au pus-o pe cap. Acum era în regulă. „Nu mai sunt mullah", spuneau ei, „acum sunt o persoană

51 O tehnică încă practicată la unele petreceri de burlăciţe britanice. Călătorul, că tot veni vorba, era Reinhold Lubenau.

particulară”. S-au apucat imediat să joace jocuri (care erau interzise) şi s-au servit cu „ceva-ul”.

Acest „ceva” consta într-o întreagă baterie de sticle; aveau un coniac excelent, vodcă, vin, lichioruri şi tot felul de alte băuturi.

Deci soluţia perfectă e să-ţi pui o pălărie, să ţipi şi să bei *raki.* Bănuiesc că e soluţia pentru cele mai multe dintre problemele vieţii. Alternativ, poţi alege calea mult mai simplă a băutului de unul singur. În cea mai mare parte a ultimelor câteva secole, alcoolul a jucat cam acelaşi rol pe care îl joacă azi cocaina la o petrecere din Londra. Se consuma rapid şi discret, într-o cameră din spate. Din această cauză, băutul putea fi o ocupaţie deosebit de ternă. Vechimea şi soiul sunt uitate; nu închini şi nu faci libaţii; nu există conversaţie atunci când nu vrei decât să torni alcoolul în tine şi să te întorci la petrecere înainte să-şi dea seama cineva că ai dispărut. Ideea e să bei cât mai mult şi cât mai repede. Aşa era şi pentru turcii din secolul al XVI-lea:

Sunt astfel de oameni încât, în mod deschis în faţa tuturor, se abţin cu totul de la vin: dar între ei, în privat, tot vinul din lume nu-i va satisface şi nu le va ajunge, atât sunt de lacomi şi beţivi.

Iar lucrurile nu se prea schimbaseră în ce-i priveşte pe iranienii din secolul al XIX-lea:

Într-adevăr, maxima lor spune că, dacă bei un pahar, păcatul e la fel de mare ca atunci când bei o carafă; şi că, dacă tot vor suporta pedeapsa, nu vor

renunţa la plăcere; care pentru ei nu constă în veselia treptată produsă de vin şi conversaţia între prieteni care se întâlnesc ca să se distreze, ci în senzaţia însăşi a intoxicării; de aceea un persan preferă brandy şi alte tării, căci acestea îi permit să atingă fericirea mai repede.

Nici măcar revoluţia teocratică din 1979 nu a uscat situaţia. Cum spunea Mehdi Daneshmand, un mullah iranian:

Nici măcar occidentalii nu beau alcool ca noi. Ei îşi toarnă un pahar de vin sec şi îl sorb. Noi punem aici un butoiaş de patru litri de vodcă pe podea şi bem până orbim. Nici măcar nu ştim cum să bem alcool sau altceva. Ce adunătură suntem! Suntem maeştrii excesului şi ai risipei.

Şi, cum spunea aceste lucruri în 2011, cred că suntem cu situaţia la zi.

Capitolul 11

Sumbl-ul viking

> Căci doar din vin trăieşte pe vecie
> Viteazul Óðinn.

Odin nu bea nimic altceva în afară de vin. De fapt, în general nu consuma nimic altceva în afară de vin. Nu mânca deloc. Nimic să meargă cu vinişorul. Nici măcar un aperitiv cu brânză. *Edda* e destul de clară în privinţa asta.

Pare ciudat ca o zeitate scandinavă să se dedice

vinului, care nu e tocmai un produs caracteristic Scandinaviei. Dar asta e şi ideea. Vinul era cea mai scumpă băutură pe care o putea cumpăra un viking bogat. Venea din Germania sau chiar din Franţa, importat din ce mai rămăsese din Imperiul Roman. Vinul era un simbol al statutului, aşadar Odin, zeul suprem din panteonul viking, trebuia să-l aibă. Regele zeilor nu prea putea bea bere, nu se cădea.

De asemenea, poate părea ciudat că Odin nu mânca nimic. Vinul pe stomacul gol face rău. Un astfel de regim, ţinut pe vecie, poate deranja stomacul şi mai mult ca sigur va duce la beţie. Faptul că Odin nu bea decât vin trebuie să fie motivul pentru care numele lui înseamnă, literal, „cel smintit". Unii îl traduc cu „cel aflat în extaz", dar, ca să fim cinstiţi, dată fiind dieta lui, probabil însemna pur şi simplu „cel beat".

Avem aici o răsturnare. Majoritatea religiilor politeiste au un zeu principal şi apoi au un zeu al beţiei/vinului/fermentării etc., undeva marginal. Enlil îi era superior lui Ninkasi; Amon lui Hathor; Zeus lui Dionysos. Zeul beţiv apare, provoacă distracţie şi haos, dar întotdeauna se supune voinţei mai înţelepte şi puterilor superioare ale zeului suprem, care de obicei poartă barbă. Nu trebuie să fii cel mai inteligent teolog ca să înţelegi de aici că beţia trebuie să-şi găsească o nişă în societate, un locşor în care să poată fi îmblânzită şi controlată.

Dar la vikingi zeul suprem e zeul beat. Zeul suprem chiar e numit „cel beat". Nu există un alt zeu viking al alcoolului. E Odin. Şi asta pentru că alcoolul şi beţia nu trebuiau să-şi găsească un loc *în interiorul* societăţii vikinge, ele erau societatea vikingă. Alcoolul era autoritatea, alcoolul era familia, alcoolul era înţelepciunea, alcoolul era poezia, alcoolul era

serviciul militar şi alcoolul era soarta.

Trebuie să fi fost destul de greu să fii un viking abstinent şi nu există dovezi că ar fi existat o asemenea creatură.

Acum trebuie să spunem câte ceva despre varietăţile de alcool ale vikingilor. Existau doar trei. Era vinul, aşa cum am spus mai sus, şi era enorm de scump şi aproape nimeni nu-l putea obţine. Următoarea băutură pe listă era miedul, obţinut din miere fermentată, dulce şi destul de scump. Aproape toată lumea bea aproape tot timpul bere. Probabil că berea lor era puţin mai tare ca a noastră, cu 8% alcool şi, potrivit reconstituirilor, pare să fi fost neagră şi cu malţ.

Dar în orice saga vikingă eroii beau mied, pentru că era mai elegant. Tot aşa, dacă voiai să devii senior, trebuia să construieşti o sală a miedului, chiar dacă serveai acolo doar bere. De dragul imaginii, o numeai tot sală a miedului. Putea fi destul de mică – unele aveau doar trei metri pe cinci. Altele erau enorme, cu o lungime de 90 de metri. În *Beowulf*, când Hrothgar vrea să devină un rege atotputernic, construieşte Heorot, cea mai mare sală a miedului din toate timpurile, doldora de coloane şi aur.

Sala miedului te transforma în senior, pentru că prima datorie a unui senior e să le dea de băut războinicilor săi. Astfel îţi demonstrai oficial autoritatea. Şi, invers, dacă te duceai în sala de mied a cuiva şi îi beai miedul, aveai datoria de onoare de a-l apăra în luptă. Alcoolul însemna literalmente putere. Aşa îi făceai pe oameni să-ţi jure supunere. Un rege fără o sală a miedului ar fi fost ca un bancher fără bani sau ca o bibliotecă fără cărţi.

Mai aveai nevoie şi de o regină, pentru că, oricât de

ciudat ar părea, femeile erau o componentă destul de importantă (chiar dacă uşor subjugată) a festinului din sala miedului. Femeile – sau ţesătoarele păcii, cum le spuneau vikingii – menţineau ritmul festinului, calmau spiritele şi ofereau o doză sănătoasă de calm feminin. Ele se ocupau de logistica *sumbl*-ului, cuvânul norvegian pentru băută. E posibil chiar să le fi plăcut începutul serii, primele trei băuturi închinate lui Odin (pentru victorie), lui Njord şi Freyei (pentru pace şi recolte bogate), urmate de *minnis-öl*, „berea comemorării", închinată spiritelor strămoşilor şi prietenilor morţi.

Prima băutură a serii era servită, foarte formal, de regină soţului ei. Ea îi turna miedul (sau berea) printr-o mică sită pe care o purta la gât. Acesta era şi momentul în care putea să-l sfătuiască formal, în public. Era probabil un sfat simplu, cum ar fi „Bea tot", dar era şi ocazia de a face anunţuri oficiale. După ce regele bea, ea îi servea pe toţi războinicii lui în ordinea descendentă a rangului şi în cele din urmă servea oaspeţii.

De fapt, rolul principal al femeilor în epoca vikingă consta în servirea băuturilor. În poezie nu numeai o femeie femeie, o numeai paharnică. Există un manual de poezie din secolul al XIII-lea pentru barzii aspiranţi. Acolo se spune:

La o femeie ne referim folosind toate podoabele portului ei, aur şi nestemate, dar şi bere, vin şi alte licori pe care le toarnă sau le serveşte; de asemenea folosind vasele pentru bere şi toate lucrurile pe care e potrivit ca ea să le facă sau să le ofere.

Deci o femeie putea fi numită *aducătoare de bere*

sau *doamnă a miedului* sau *automat de băuturi*, căci în mintea vikingilor, care nu era prea cavalerească, ea nu era mai mult de atât. Perifraza se explică prin faptul că vikingii nu puteau niciodată să spună lucrurilor pe nume. Întreaga poezie vikingă e organizată pe principiul găsirii unor termeni obscuri pentru obiecte familiare. Aşa că marea era numită „băutura balenei” sau „tărâmul homarilor” sau „berea spumoasă a ţărmului”. Sângele era „berea caldă a lupilor”, focul era „distrugerea caselor”, iar cerul era „povara piticilor”. Asta face ca poezia vikingă să fie delicios de incomprehensibilă.

Şi din acelaşi motiv îţi puteai bea miedul din *hrimkaldar* sau „cupe de gheaţă”, căci vikingii chiar beau din pahare. Nu toţi – sticla era scumpă –, dar regele avea probabil în sala miedului un pahar mare de sticlă, nu foarte diferit de cele pe care le avem noi astăzi. Paharele aveau diferite forme, mărimi şi culori[52]. Majoritatea n-ar ieşi în evidenţă pe o masă din ziua de azi, chiar dacă ar fi puţin kitsch. E oarecum dezamăgitor dacă-ţi imaginai toţi vikingii bând din cranii şi coarne.

Există un tip nostim de pahar viking pe care arheologii îl numesc pahar-pâlnie. Asta pentru că arheologii nu sunt poeţi. Un pahar-pâlnie are cam 10 centimetri înălţime şi are exact forma pe care ţi-o imaginezi, ceea ce înseamnă că nu poate fi aşezat pe masă. S-ar răsturna. E intenţionat, căci ideea e să dai băutura pe gât dintr-odată. Era un lucru deosebit de important pentru vikingi, căci să dai băutura pe gât te făcea bărbat adevărat. Acesta era şi scopul mai tradiţionalului corn de băut: acela de a-ţi testa

52 Dintr-un anumit motiv, pentru că sticla e colorată, se aseamănă mult cu paharele ieftine din anii 1970.

virilitatea în funcţie de abilitatea de a înghiţi.

Există o poveste despre Thor (zeul războiului şi al ciocanelor) şi Loki (zeul trăsnăilor). Loki l-a provocat pe Thor să bea un corn cu bere. Thor, care nu putea refuza o provocare, a acceptat şi Loki a cerut să se aducă un corn la masă şi i-a spus lui Thor că un bărbat adevărat îl putea bea pe tot dintr-odată. Thor a înşfăcat cornul, l-a dus la gură, a băut şi a tot băut, dar, când nu a mai putut bea, cornul era încă aproape plin. Loki s-a arătat dezamăgit şi a spus că un tip normal ar putea avea nevoie să bea de două ori din el. Aşa că Thor a încercat din nou şi din nou înghiţiturile lui zeieşti aproape că n-au avut niciun efect. Loki a mormăit că un prăpădit putea să termine cornul din trei încercări. S-a petrecut acelaşi lucru. Aşa că Thor a început să se simtă oarecum ruşinat şi efeminat, însă Loki i-a destăinuit că îl înşelase şi că celălalt capăt al cornului era legat la mare. Thor băuse atât de mult, încât scăzuse nivelul tuturor oceanelor din lume şi asta, potrivit vikingilor, era originea mareelor.

Pe lângă competiţiile de băut, vikingii mai aveau obiceiul de a se lăuda peste măsură. Lăudăroşenia nu era văzută ca un lucru rău. Un viking trebuia să se laude. Trebuia să povestească toate isprăvile şi jafurile sale. Apoi alt viking trebuia să-l întreacă. Din păcate, nu existau vikingi modeşti, nu existau nordici timizi, siluind stingheri şi jefuind jenaţi de-a lungul coastelor Angliei. Le plăcea să strige în gura mare despre faptele lor, să se fudulească cu ele şi să declare că au făcut mai multe decât vecinul de masă.

Aceste laude nu erau simple replici scurte. Erau tirade care alunecau în poezie şi lirism. Erau evenimente lungi şi formale, asemănătoare unei bătălii a rimelor din zilele noastre – cel puţin aşa mi s-

a dat de înţeles. Şi mai mult, laudele erau luate foarte în serios. Trebuia să susţii cu tărie orice spuneai, fie că era o poveste despre ceva ce făcuseşi în trecut sau despre ceva ce doar plănuiai să faci. Nu aveai ocazia să te scuzi în dimineaţa următoare spunând, aşa cum facem noi, că a vorbit băutura din tine. De fapt, era exact invers. Exista un tip special de cupă numită *bragarfull*, cupa promisiunii. Dacă jurai să faci ceva şi beai din *bragarfull*, jurământul trebuia respectat cu orice preţ. Nu exista scăpare. *Bragarfull* era destinul. Ca asigurare că nu vei încălca în niciun caz jurământul *bragarfull*, în sală era adus un mistreţ şi ţineai mâna pe el în timp ce făceai legământul. Mistreţul era apoi sacrificat şi spiritul lui avea să se înalţe la zeiţa Freya şi să-i transmită legământul tău făcut la beţie.

S-a păstrat o poveste despre un tip pe nume Hethin. Când apare *bragarfull* la sărbătoarea regelui, el o ridică, pune mâna pe mistreţ şi din greşeală jură că se va căsători cu soţia fratelui său. A doua zi se simte puţin stânjenit din cauza asta, cum s-ar simţi oricine, şi se duce la fratele său ca să-i spună ce a făcut. În esenţă, reacţia fratelui e: „Ei bine, un *bragarfull* e un *bragarfull*, deci va trebui s-o faci”.

Nu plânge, Hethin, căci adevărate vor fi
Vorbele pe care la bere le-am jurat.

Ceea ce ne spune şi mai multe despre valoarea femeilor în societatea vikingă. Cu toate acestea, fratele e ucis câteva zile mai târziu într-un duel fără legătură cu povestea şi toate se termină cu bine.

Toate acestea ar trebui să explice oarecum de ce femeile erau numite ţesătoarele păcii şi de ce era

necesar să se ţească pacea. Era o societate cumplit de violentă, cu războinici forţaţi să bea mult prea repede, să se întreacă în laude şi insulte, şi toţi aveau săbii. Rezultatul e sintetizat cel mai bine în epopeea vikingă/anglo-saxonă *Beowulf*, unde poetul încearcă să ne convingă ce om minunat era Beowulf. Îl copleşeşte cu laude, dintre care cea mai însemnată e că „nu-şi ucidea niciodată prietenii la beţie”.

Pentru un viking, e clar că era o realizare – un lucru atât de extraordinar, încât merită să fie menţionat într-un poem.

Miedul poeziei

Pe parcursul unui *sumbl* îşi făceau de asemenea apariţia barzi şi muzicanţi. În mintea vikingilor, poezia era rezultatul direct al alcoolului. Povestea spune că în vremuri foarte îndepărtate a avut loc un război între zei. Într-un final, zeii au făcut pace şi, pentru a marca evenimentul, au decis să scuipe cu toţii într-un ceaun. Aţi putea crede că e cam ciudat sau neigienic, dar trebuie menţionat că în multe culturi primitive oamenii mestecă orzul înmuiat şi apoi îl scuipă, pentru a accelera procesul de fermentare a berii.

În fine, aveau deci un ceaun plin cu scuipat de zeu, din care a ieşit un tip pe nume Kvasir, cel mai înţelept om/zeu născut vreodată din scuipat. Kvasir avea un suflet bun şi cutreiera pământul dăruind lumii cunoaştere, până când a întâlnit doi pitici obraznici, care l-au ucis şi i-au adunat sângele într-o oală. Apoi au adăugat nişte miere în sânge şi astfel au obţinut Othrerir, miedul poeziei.

Apoi a venit un uriaş, a furat Othrerirul de la pitici şi l-a dus în palatul lui de pe munte. Odin a aflat şi şi-a

dorit foarte mult să guste. Dar, din nefericire, miedul poeziei se afla acum în castelul unui uriaş şi era păzit zi şi noapte de o fiică a acestuia. Însă lui Odin îi era tare sete şi e uimitor ce e în stare să facă un om pentru băutură când chiar are chef să bea. Aşadar, a săpat un tunel până la castel şi s-a strecurat înăuntru sub forma unui şarpe.

Aşa a ajuns doar până la fiica uriaşului, pe care a sedus-o imediat. Odin i-a promis că o va lua de soţie dacă-l lasă să bea puţin mied. Asta poate avea legătură cu un obicei viking nu foarte răspândit, conform căruia, dacă o fată îţi oferea o băutură specială, trebuia să te căsătoreşti cu ea. Nu se ştie prea bine cât de respectat era obiceiul, de vreme ce majoritatea căsătoriilor erau pur şi simplu aranjate, dar e un alt exemplu despre cum acceptând o băutură puteai ajunge ruda/războinicul/soţul celui sau celei care ţi-o oferea.

Odin însă era un mitocan. A băut totul dintr-o înghiţitură (tipic), s-a prefăcut în vultur şi a zburat cu miedul poeziei în stomac. Uriaşul a prins de veste, s-a prefăcut pe loc în vultur şi a pornit vultureşte pe urmele lui Odin.

A fost o cursă foarte strânsă. Când ceilalţi zei l-au văzut pe Odin întorcându-se acasă în Asgard, au scos o tavă în care el să vomite Othrerirul. Uriaşul aproape că îl prinsese. Odin a intrat în picaj şi a vărsat în tavă poezie pură. De fapt, era atât de nerăbdător şi atât de plin de fervoare poetică, încât o parte din miedul poeziei i-a ţâşnit din fund. Miedul vomitat în tavă stă la originea tuturor marilor poeţi care au trăit vreodată. Partea care i-a ieşit din fund stă la originea poeziei proaste. Astfel, un singur mit îi explică atât pe Shakespeare, cât şi pe W.H. Davies.

Berea

Întreaga viaţă a vikingilor gravita în jurul berii. Îi era adusă ofrandă lui Odin. Oamenii trăiau pentru ea, poeţii erau inspiraţi de ea şi războinicii ucideau pentru ea. Într-o saga eroică, un rege decide să tranşeze gelozia dintre cele două soţii ale sale păstrând-o pe cea care, la întoarcerea sa din bătălie, avea să-i ofere cea mai bună bere.

Spre sfârşitul nopţii, sala miedului era probabil în mare dezordine. Lipsesc doar două lucruri. Două dintre rezultatele obişnuite ale consumului intens de alcool sunt voma şi sexul (de preferinţă nu simultan). Pentru un egiptean antic, acestea ar fi fost obiectivul. Dar vikingii nu le menţionează niciodată, în ciuda coarnelor lor de băut[53]. În schimb, adormeau.

Există o fermecătoare creatură mitică numită Bâtlanul Uitării (habar n-am de ce), despre care se spune că cobora din ceruri şi plana peste *sumbl* până când toţi participanţii adormeau. Nimeni nu se ducea acasă. Rămâneai în sala seniorului tău până ce nu mai puteai să te ţii treaz şi apoi te întindeai pe o bancă sau pe o masă sau pe ce nimereai şi te cufundai în somn.

Era un moment cam periculos. Toţi războinicii erau morţi de beţi şi nu se puteau apăra. Poemul *Beowulf* vorbeşte despre cum se strecoară un monstru noaptea în sala miedului şi mănâncă oameni, până când eroul are inteligenta idee de a rămâne pe jumătate treaz.

Ca să fim cinstiţi, riscul de a fi mâncat de un monstru era neglijabil din punct de vedere statistic, dar ţi se putea da foc. Se pare că a existat un rege

53 Regurgitaţia lui Odin pare să semene mai degrabă cu cea a unei păsări care îşi hrăneşte puii decât cu cea a unei doamne la un banchet egiptean.

suedez în secolul al VIII-lea, un anume Ingjald, care i-a invitat pe toţi regii vecini la încoronarea sa. Când a apărut *bragarfull*, a jurat să-şi extindă regatul cu jumătate din mărimea de atunci în toate direcţiile. Toată lumea a băut şi s-a îmbătat. Bâtlanul Uitării şi-a făcut treaba odihnitoare şi, când toţi ceilalţi dormeau, Ingjald a ieşit, a încuiat uşile şi a incendiat sala miedului cu toţi ceilalţi regi înăuntru.

Mi-ar plăcea să spun că a fost un incident izolat, dar nu a fost. Avem un număr consistent de povestiri cu săli ale miedului incendiate cu toţi oaspeţii înăuntru. Există şi o poveste în care regina îi dă foc soţului, ceea ce pare îndreptăţit.

Dar să fii mort nu era chiar atât de rău dacă erai viking. De fapt, un viking abia aştepta asta. Moartea te ducea direct în Valhalla, iar Valhalla era o petrecere nesfârşită, un *sumbl* care dura o eternitate. Era acolo Odin, înnebunit de vin, erau toţi prietenii în cinstea cărora ai închinat berea comemorării şi era şi Heidrun, capra sacră din al cărei uger ţâşnea pe vecie bere bună şi tare. Acesta era paradisul viking şi în Valhalla erai beat pentru totdeauna.

Capitolul 12

Berăria medievală

Cu toţii avem o idee despre cum arăta o cârciumă medievală şi numai Dumnezeu ştie de unde ne-am făcut-o. Poate dintr-un film cu Robin Hood şi ceata lui veselă în vremea bunului rege Richard, ieşind din pădurea Sherwood şi furişându-se în vreun han sătesc. Aici, ţărani rumeni în obraji se adunau în jurul tejghelei bând cu nesaţ din stacane înspumate de True

Englyshe Ale, servite de o hangiţă pieptoasă. Generozitatea decolteului hangiţei şi veselia cetei vor varia în funcţie de cât de bogată e imaginaţia cititorului. În colţ era un scripcar şi, afară, firma frumos vopsită se legăna în adierea nopţii.

Nimic din toate astea nu a existat vreodată.

Pentru a explica de ce, va trebui să clarific câteva denumiri pe care le-am folosit greşit în mod intenţionat în primul paragraf. În zilele noastre, îţi poţi deschide un bar pe care să-l numeşti Hanul Vaporului sau Cârciuma Vaporului sau doar Vaporul şi nimănui nu i-ar atrage atenţia sau nu i-ar păsa. Dar pentru medievali şi apoi până în secolul al XVIII-lea, a existat o distincţie cât se poate de clară între han, cârciumă şi berărie.

Hanurile

Un han era un hotel, şi încă unul scump. Prin definiţie, era un loc în care te puteai caza şi avea şi grajduri pentru cai. Când un nobil călătorea, înnopta la un han. La fel făceau un negustor sau o altă persoană cu stare. Săracilor li se îngăduia rareori să între într-un han, parţial ca să nu strice peisajul şi parţial pentru că hanurile te taxau într-un mod neobişnuit. O cameră era de fapt destul de ieftină, iar hangiul făcea bani din serviciile suplimentare: mâncăruri alese, vin, spălătorie, grajduri etc.

Nu existau hanuri săteşti, după cum nu te-ai aştepta să găseşti un Grand Hotel sătesc. Doar un târg sau un oraş mai mare aveau un han. Era o clădire mare în piaţa oraşului, de obicei construită în jurul unei curţi generoase. La un han se puteau ţine şedinţe de judecată şi, sincer, era cam singura ocazie în care

puteai să-l întâlneşti pe Robin Hood într-un asemenea loc.

La marginea Londrei hanurile erau ceva mai prăpădite, pentru că porţile oraşului se închideau la asfinţit şi călătorii care ajungeau mai târziu erau nevoiţi să-şi petreacă noaptea în afara zidurilor oraşului. Profesorii entuziaşti vor spune uneori că literatura engleză începe într-o cârciumă, întrucât prima scenă din *Povestirile din Canterbury* se petrece la Tabard, aflată la sud de Podul Londrei. Dar Tabard nu era o cârciumă, ci un han. Era genul de han care putea găzdui douăzeci şi nouă de pelerini şi caii lor fără o rezervare; şi, după cum arată Chaucer, „Adânci erau cămările, pridvorul/ Şi grajdul tot, de ne-a tihnit popasul”.[54] Gazda lui Chaucer a fost Harry Bailey, proprietarul real al hanului Tabard. Mulţi deduc de aici că era un fel de barman prietenos. Nu era. Harry Bailey era hangiu. Adică un om de afaceri foarte prosper. Era de asemenea membru al Parlamentului şi colectorul capitaţiei tocmai inventate.

Literatura engleză nu începe într-o cârciumă, ci într-un hotel.

Cârciumile

În cârciumi se vindea vin. Pentru că trebuia importat, vinul era nemaipomenit de scump. O cârciumă era mai mult sau mai puţin echivalentul social al unui bar de cocktailuri modern; şi nu există bar de cocktailuri sătesc.

Cârciumile erau pentru bogaţii care voiau să spargă nişte bani, ceea ce înseamnă că aproape toate se aflau

54 Geoffrey Chaucer, *Povestirile din Canterbury*, traducere, cuvânt înainte şi note de Dan Duţescu, Editura Polirom, Iaşi, 1998, vol. I, p. 15 (n. tr.).

la Londra. Înseamnă şi că găseai acolo ceva vicii: prostituate şi împătimiţi de jocuri de noroc, întrucât, prin definiţie, dacă-ţi permiteai vin, îţi permiteai şi alte luxuri păcătoase.

Avem o descriere frumoasă şi amănunţită a cârciumii din epoca Tudorilor în opera lui Shakespeare, pentru că taverna Boar's Head din East Cheap e locul în care Falstaff îşi pierde cea mai mare parte a timpului şi toţi banii. Adesea Falstaff e înţeles greşit. Lumea crede că el şi tovarăşii săi sunt ultimii sărăntoci, de cea mai joasă speţă. Dar Falstaff bea porto – sau sherry, cum i-am spune astăzi –, iar vinul de porto, care trebuia importat din Portugalia, era cea mai scumpă băutură din Anglia Tudorilor. Echivalentul modern ar fi un bărbat care insistă să bea numai şampanie. Sigur, stabilimentul doamnei Quickly e sordid, dar nu e ieftin. La un moment dat, Shakespeare dezvăluie că Falstaff a cheltuit aproape şase şilingi pe porto într-o zi obişnuită, adică de două-trei ori mai mult decât câştiga un muncitor într-o săptămână. Ca să ducem analogia şi mai departe, un Falstaff modern şi-ar savura şampania într-un bar extravagant de striptease.

Sunt destul de sigur că Shakespeare era băutor de vin. În operele lui găsim peste o sută de referinţe la vin şi porto şi doar şaisprezece la bere. Şi mai e şi *modul* în care gândea: când caută o metaforă, vorbeşte despre „drojdia vieţii" – lucruri de genul ăsta. La Shakespeare, sugestia că o persoană bea bere e de obicei o insultă, ceea ce se potriveşte cu puţinele lucruri pe care le ştim despre obiceiurile lui în privinţa consumului de alcool. Ştim sigur că a băut la hanul Tabard pentru că şi-a scrijelit numele în lemnărie şi se poate să fi vizitat Mermaid Tavern şi Golden Cross din

Oxford. Se pare însă că era un ins stilat.

Păcat, fiindcă ne place să ne imaginăm marile noastre figuri literare ca pe nişte tipi prietenoşi care se împleticeau prin cârciumi împreună cu oameni ca noi. În multe cârciumi din ziua de azi găseşti o pancartă cu un citat din Dr. Johnson: „Omul nu a născocit niciodată ceva care să prilejuiască atâta fericire ca o cârciumă sau un han bun”.

Ştim exact ce voia să spună Dr. Johnson cu asta pentru că a scris un dicţionar în care insista încă asupra definiţiilor date mai sus. El a exclus în mod explicit al treilea tip de stabiliment în care se bea, precursorul cârciumii moderne: berăria.

Berăriile

Aşadar, cu gândul la cele de mai sus, să revenim la Robin Hood şi ceata sa veselă care merg la *berăria* din sat pe vremea lui Richard Inimă-de-Leu.

Berăria încă nu exista.

În Anglia anului 1200 nu exista nimic asemănător unei cârciumi. Satele pur şi simplu nu aveau localuri în care se bea. Poate părea ciudat. A-ţi imagina Anglia fără o cârciumă în sat e ca şi cum ţi-ai imagina Rusia fără vodcă (pe atunci nu exista vodcă în Rusia; dar ajungem la acest subiect în alt capitol). Nu erau cârciumi pentru că nu era nevoie.

E comic, dar, cu cât te gândeşti mai mult la asta, cu atât e mai greu să înţelegi rostul unei cârciumi. Ai putea spune că e un loc în care se bea, dar poţi bea oriunde. Iar medievalii chiar beau aproape oriunde. Beau la lucru. Bineînţeles, vorbim despre călugări, cum erau cei de la Abaţia Beaulieu, care primeau o raţie de 4,5 litri de bere pe zi. Dar toată lumea bea la

lucru. Adesea, băutura făcea parte din plată. Un căruţaş, de exemplu, putea să se aştepte la 1,5 litri de bere şi nişte mâncare pe lângă plata obişnuită. Când un senior angaja muncitori pe pământul său, trebuia să le dea nişte băutură. Aşa funcţionau lucrurile. Nu că oamenii s-ar fi îmbătat. Unu-doi litri de bere consumaţi pe parcursul unei zile grele de muncă pe câmp nu te îmbată. Dar te hrănesc. Berea e, până la urmă, pâine lichidă.

Oamenii beau şi la biserică. Biserica sătească medievală nu era atât un lăcaş de cult, cât un centru comunitar (cu ceva slujbă în program duminica). Oamenii jucau fotbal în curtea bisericii şi cântau în interior. Adesea se oferea bere la sărbători, onomastici, nunţi, botezuri şi înmormântări. O înmormântare reuşită putea însemna o distracţie pe cinste. La funeraliile episcopului de Winchester în 1319, li s-au dat săracilor 4.500 de litri de bere. Acesta a fost un caz extrem, dar ocaziile să cerşeşti de băut în biserică nu erau nicidecum puţine.

Şi mai ales englezii medievali beau acasă. La fel făceau englezoaicele medievale şi copiii lor. Consumul de apă era încă foarte periculos şi doar cei foarte săraci o beau. Regula lui Aelfric, amintită cu câteva capitole în urmă, încă era valabilă: „Bere dacă am, apă dacă nu am bere”. Şi aproape toată lumea avea bere. Fabricarea berii era un proces simplu care în esenţă presupunea doar orz şi apă şi nişte mirodenii, dacă aveai. Aşadar, când bărbatul muncea la câmp, femeia făcea bere.

Fabricarea berii era întotdeauna treaba femeilor, aşa cum fusese şi în Mesopotamia. Un soţ se aştepta ca nevasta lui să gătească, să facă curăţenie, să aibă grijă de copii, să facă bere şi să toarcă. Torsul lânii,

ţesutul şi producerea berii aveau avantajul că-ţi aduceau venituri suplimentare. Nevasta ţesea ca să-şi îmbrace soţul şi, dacă rămânea material în plus, îl putea vinde. Era aproape singurul mod în care o femeie necăsătorită din Evul Mediu putea face bani. Iar această situaţie se întâlnea atât de des, încât o femeie necăsătorită se numeşte şi azi *spinster*[55]. Să notăm că *-ster*, în acest caz, este sufix feminin; un bărbat care torcea era numit *spinner*. Dar bărbaţii nu torceau. În mod similar, o femeie care făcea bere era numită *brewster* şi numele a supravieţuit până azi[56].

O femeie care făcea bere ca să o vândă se putea numi şi „berăreasă”. Berea medievală nu ţinea mult. Se strica după două sau trei zile. Aşadar, când o berăreasă făcea mai mult decât necesarul pentru familie, punea un semn la uşa de la intrare. Acesta era un simplu băţ aşezat orizontal, cu o creangă înfrunzită legată la un capăt. Berăreasa scotea butoiul în faţa casei şi vindea bere trecătorilor care veneau cu o carafă şi câţiva penny. Apoi plecau şi-şi beau berea la muncă, acasă sau la biserică. După ce vindea berea în plus, berăreasa lua băţul din uşă şi se apuca din nou să facă bere.

Asta a fost situaţia până la începutul secolului al XIV-lea. Apoi s-au întâmplat câteva lucruri concomitent. În primul rând, oamenii au încetat să mai bea în biserici. Nu pentru că nu le plăcea să bea acolo, ci pentru că Biserica avea ceva împotrivă. Simon Langham a fost numit episcop de Canterbury în 1366 şi primul lucru pe care l-a făcut a fost să

---

55 „Torcătoare”, de la *to spin*, „a toarce” (n. tr.).

56 E oarecum ciudat că în engleza modernă, în care s-a uitat că sufixul *-ster* e feminin, cuvintele care se termină în *-ster* desemnează numai semiinfractori: *gangsters* (gangsteri), *mobsters* (mafioţi), *hipsters* şi *pollsters* (realizatori de sondaje de opinie).

ameninţe cu excomunicarea pe oricine va participa la „aceste chefuri cărora li s-a schimbat denumirea în sărbători caritabile ale berii”.

În al doilea rând, s-a produs o schimbare în modul în care se lucra pământul. Odinioară, nobilii tocmeau oameni să le lucreze câmpurile. Dar în secolul al XIV-lea nobilii au decis că era mai simplu să le dea în arendă unor ţărani şi să-i lase să le cultive singuri. Asta însemna că ţăranii care nu aveau o berărească trebuiau să-şi cumpere berea – o veste bună pentru berărese. Sătenii însetaţi apăreau *după* muncă şi voiau bere, dar şi un loc unde să se aşeze ca să o bea. Aşa-numitele berărese au început să-i lase pe oameni să între în bucătăriile lor. Şi astfel s-a născut cârciuma în sensul ei modern.

În cele din urmă s-a inventat şi berea aşa cum o ştim astăzi. Până acum am vorbit despre un tip de bere care era fabricată din orz şi apă. Nu era o substanţă foarte plăcută. Nutritivă? Da. Alcoolică? Da. Gustoasă, limpede şi răcoritoare? Nu. Era un fel de terci vâscos cu bucăţele prin el. Singurul mod de a-i da un gust plăcut era să-l condimentezi cu ierburi şi mirodenii – hreanul era printre preferate. Dar astfel încercai să ascunzi gustul, să transformi ceva dezgustător în ceva îngerabil.

Apoi a apărut hameiul. Când adaugi achenele de hamei la berea medievală obţii berea de astăzi. Europenii făceau asta de când lumea, dar noi rămăseserăm în urmă. Hameiul a ajuns mai întâi la Londra şi apoi s-a răspândit, lent, pe tot teritoriul Angliei. Au existat şi nuclee de rezistenţă. La jumătatea secolului al XVII-lea, în Lancashire încă se bea berea după vechea reţetă, iar în Cornwall aceasta a supravieţuit şi mai mult. S-a scris şi un poem despre

acest lucru:

> Eu sunt din Corn şi pot face bere
> De faci pe tine şi scuipi, mă vere,
> E groasă şi murdară şi e şi subţire
> De zici că-n ea porcii şi-au ieşit din fire.

Majoritatea oamenilor preferau gustul berii cu hamei. Şi berea aceasta nouă mai avea un avantaj considerabil faţă de cea veche: nu se strica. Puteai păstra berea şi un an şi, dacă butoiul era bine sigilat, încă era bună de băut.

Urmarea a fost că berea a început să fie produsă în cantităţi mari. În toate oraşele importante au apărut producători care puteau face cantităţi mari de bere bună, pe care o vindeau berăriilor locale (acestea continuau să poarte vechiul nume de berării mult timp după ce terciul fusese uitat). Producătorii puteau filtra berea şi obţineau un produs mai bun. De asemenea, proprietarii şi angajaţii erau cu toţii bărbaţi. „Berăresele” ar fi putut rămâne fără slujbă, dar asta nu s-a întâmplat, căci şi-au păstrat micile crâşme, în care serveau acum bere cumpărată.

O ieşire la cârciumă

Aşadar, să presupunem că suntem cu toţii călători, cândva la sfârşitul secolului al XV-lea. Ne e sete şi ne oprim într-un sat să bem o halbă. Cum e?

Bun, mai întâi trebuie să găsim berăria. Încă e marcată cu un băţ. Firmele cârciumilor (şi, prin extensie, numele lor) nu apar până în anii 1590. Hanurile aveau nume şi firme de secole şi, pentru că erau mai cu pretenţii, cârciumile au încercat să le

imite. Dar deocamdată căutăm doar băţul orizontal deasupra uşii de la intrare, cu o creangă înfrunzită legată la un capăt. Un alt semn era banca pentru bere, care, cum aţi ghicit, se găsea în faţa uşii unde, dacă vremea era bună, puteai să te aşezi şi să bei la soare. Se prea poate să vedem şi câţiva oameni ocupaţi cu jocurile – favoritele erau cele cu bile – şi cu pariurile.

Vom găsi uşa deschisă. Aşa cerea legea[57], excepţie făcând perioadele de iarnă grea. Ideea era ca orice demnitar aflat în trecere să poată vedea în interiorul berăriei ca să se asigure că nu se întâmplă nimic nepotrivit, însă fără să fie nevoit să se coboare până la a intra în local. Din această cauză probabil că înăuntru curentul trăgea îngrozitor, dar frigul şi curentul erau realităţi aproape constante ale vieţii medievale. Vorbim aici despre perioada de dinainte ca ferestrele din sticlă să fie ceva obişnuit. Peste tot era frig şi de fapt unul dintre avantajele berăriei era că de obicei găseai un foc duduind înăuntru. Mulţi ţărani din Evul Mediu pur şi simplu nu-şi permiteau un asemenea lux acasă.

Una dintre primele diferenţe pe care le vom observa, în comparaţie cu o cârciumă modernă, constă în faptul că nu există un bar. Tejghelele, pe care le ştim şi le iubim, nu apar până în anii 1820. Locul nu *arată* ca o cârciumă, ci ca bucătăria cuiva, ceea ce şi este. Undeva în încăpere e un butoi cu bere. Mai sunt câteva taburete şi bănci, poate una sau două mese pe capre de lemn. Oricum, valoarea totală a mobilierului nu depăşeşte câţiva şilingi. Suntem acasă la cineva, dar e un loc public.

Persoana în a cărei casă ne aflăm e aproape cu

57 Nu au existat legi naţionale cu privire la berării până la jumătatea secolului al XVI-lea. Dar majoritatea magistraţilor locali aplicau aproape aceleaşi reguli.

siguranţă o femeie. Fie că-şi prepară berea la faţa locului, fie că o cumpără din altă parte, profesia e una preponderent feminină. Poate să fie căsătorită, desigur, caz în care soţul e proprietarul legal al berăriei. Dar el e la muncă, în timp ce soţia asigură familiei un venit suplimentar. E foarte posibil ca proprietara să fie văduvă. Berăriile încă erau una dintre puţinele surse de venit pentru femei şi, înainte de inventarea pensiilor, autorizaţiile pentru deschiderea unei berării le erau acordate văduvelor din milă. Dacă nu primea autorizaţie, văduva intra în responsabilitatea parohiei, iar parohiei nu-i convenea acest lucru.

Când intrăm, în încăpere nu se lasă tăcerea. Călătorii intrau des în berării – fapt ce constituia jumătate din motivul pentru care existau acestea. Oamenii care cereau autorizaţie ca să deschidă o berărie argumentau adesea că nu se găseau destule berării în zonă pentru a astâmpăra setea tuturor călătorilor.

De fapt, ştim destul de multe despre oamenii pe care îi întâlnim în berărie. Infracţiunile sunt un lucru minunat pentru un istoric, fiindcă la fiecare şedinţă de judecată erau menţionate şi numele, meseriile şi locurile de baştină ale tuturor martorilor. Asta înseamnă că, atunci când se comitea o fărădelege într-o berărie, rămânea şi o mică urmă. De aici rezultă câteva ciudăţenii matematice. De exemplu, în berărie sunt vreo zece clienţi, din care 5 la sută femei.

De obicei, femeile mergeau la berării în grupuri. O femeie singură putea fi luată în vizor. Însă un grup de matroane respectabile nu risca nimic. Oamenii îşi dădeau şi întâlniri la berării. Dacă un cuplu se afla în perioada de curtare, o întâlnire la un pahar era

considerată perfect normală şi respectabilă.

Respectabil, în acest caz, e un termen relativ. Berăriile erau rezervate celor mai săraci membri ai societăţii. Până şi oamenii nu foarte înstăriţi, cum ar fi micii proprietari de pământ, beau acasă. Berăria era un loc de evadare. Servitorii veneau aici din acelaşi motiv ca şi amanţii; era ceea ce antropologii numesc Al Treilea Loc. Nu era locul de muncă, unde trebuiau să se supună şefului, dar nu era nici acasă, unde trebuiau să se supună părinţilor sau consoartei. De aceea berăria era plină de adolescenţi. Anglia medievală era un loc paradiziac în care nu exista nicio lege privind consumul de alcool la minori.

Nu că oamenii s-ar fi îmbătat foarte tare, cu excepţia zilelor de duminică. Aşa cum pentru noi vineri seara e momentul standard pentru băut, medievalilor le plăcea să se trotileze duminica dimineaţa. E logic, dacă stai să te gândeşti, pentru că astfel rămâi pilit toată ziua. Dar mai înseamnă şi un război permanent între cârciumă şi biserică pentru prezenţa la slujba de duminică dimineaţa. Un război pe care berăria tindea să-l câştige. O poveste din Staffordshire vorbeşte despre un vicar furios, care încerca să-i scoată pe săraci din berărie. Drept rezultat, preotul a fost fugărit de mulţime, care „i-a aruncat pălăria în aer, hăituindu-l şi strigându-i: «Pleacă, vicarule, cu tot cu desaga ta»”.

Deci ne aşezăm. Gazda ne toarnă de băut într-un vas de lut. De obicei vasul e vopsit cu negru în interior; dar nicio grijă, asta e doar ca să ne poată înşela la măsură (ceea ce din nou ne duce cu gândul la Mesopotamia). Şi apoi stăm de vorbă. Salutul standard pentru un străin care intra într-o berărie era „Ce mai e nou?”. În zilele de dinaintea ziarelor şi

televiziunii, călătorii erau mijlocul principal prin care puteai afla ce se petrece în lume. Cine e rege? Suntem în război? Am fost invadaţi? De fapt, cârciumile au căpătat o reputaţie mai degrabă proastă pentru că răspândeau minciuni sfruntate. În 1619, întregul comitat Kent a intrat în panică la auzul veştii că spaniolii cuceriseră castelul Dover; şi, foarte curios, muşteriii de la cârciuma din Leicester au aflat vestea morţii Elisabetei I cu patruzeci şi opt de ore înainte ca aceasta să survină.

Aşadar, pălăvrăgim şi bem. De obicei, bei cam trei halbe, cu excepţia duminicilor. Jucăm diverse jocuri şi pariem. Plătim la sfârşit. Dacă suntem din partea locului, putem bea pe datorie săptămâni întregi. Altfel, poţi plăti printr-un fel de troc. Poţi oferi aproape orice în schimbul unei halbe – o găină, de exemplu. Era convenabil, dar problematic din punct de vedere juridic. Un călător n-avea decât să fure pe drum o găină şi apoi să o dea pe bere la următoarea berărie.

Iar la sfârşitul serii, căci toate se sfârşesc, când localnicii pornesc împleticindu-se spre casă, putem, dacă plătim, să adormim pe una dintre bănci. Sau, dacă plătim mai mult, împărţim un pat cu proprietarul şi soţia lui. Sau ne dă Shakespeare un indiciu, în singura scenă pe care a amplasat-o într-o berărie, la începutul *Îmblânzirii scorpiei,* când Sly e dat afară pentru că nu-şi poate plăti berea şi adoarme în stradă.

Capitolul 13

Aztecii

Ştim că aztecii aveau băutură, ştim că o detestau şi ştim că o beau. Dar pe urmă lucrurile devin uşor

neclare.

Aztecii aveau *pulque*[58], o băutură ciudată, albă şi oarecum vâscoasă, nu mai tare decât berea sau cidrul. Se obţine din sevă fermentată de agave şi de fapt e o băutură sănătoasă. Conţine vitamine şi potasiu şi tot felul de alte lucruri. E plină de nutrienţi, iar o zicală veche spune că *pulque* e la un pas de a fi carne. Aşadar, nu e de mirare că femeile gravide *trebuiau* să o bea. Şi beau pentru două persoane.

Dar aztecii nu încurajau consumul de *pulque.* Un împărat a dat o proclamaţie la încoronarea sa în care spunea:

În primul rând, vă poruncesc să vă feriţi de beţie, să nu beţi *pulque,* căci e ca măselariţa care-l îndepărtează pe om de judecată... Această *pulque* şi beţia sunt cauzele tuturor certurilor şi neînţelegerilor, ale revoltelor şi frământărilor din oraşe şi regate; sunt ca un vârtej de vânt ce răstoarnă şi strică tot; sunt ca o furtună infernală care aduce cu ea numai rele. Adulterul, siluirea, dezmăţul cu fete tinere, incestul, furtul, crima, blestemul şi falsa mărturie, cârtirea, calomnia, revolta şi încăierările vin întotdeauna din beţie. Toate acestea sunt prilejuite de *pulque* şi de beţie.

Deşi nu e tocmai o aprobare, înţelegem de aici că *pulque* şi beţia cu *pulque* erau larg răspândite. Ceea ce e chiar straniu, pentru că, potrivit aceluiaşi istoric, *pulque* era practic ilegală.

Una dintre problemele scrierii oricărui tip de istorie despre azteci constă în faptul că s-au păstrat foarte

58 Cuvântul în limba nahuatl era *octli*, iar spaniolii îl numeau uneori vinul băştinaşilor. Am folosit *pulque* peste tot pentru a evita confuzia.

puţine consemnări despre ei. Aztecii aveau propria scriere, dar spaniolii invadatori s-au zorit să ardă toate textele autohtone care au ajuns pe mâinile lor. După ce le-au distrus complet cultura şi le-au ars scrierile, spaniolii s-au gândit că acestea meritau să fie cercetate. Principalul cercetător a fost un preot pe nume Bernardino de Sahagún, cel care a consemnat proclamaţia imperială de mai sus. Dar tot el a consemnat că:

Nimeni nu bea *pulque* cu excepţia celor deja în vârstă, iar aceştia beau puţin şi în secret, fără să se îmbete. Dacă un om beat apărea în public sau era prins bând, dacă era găsit fără grai pe stradă, dacă umbla cântând sau în compania altor beţivi, era pedepsit – dacă era plebeu – cu bătaia până la moarte sau strangularea în faţa tinerilor (din vecinătate), ca să le fie învăţătură de minte şi să-i facă să evite beţia. Dacă beţivul era nobil, era strangulat în privat.

Nu ştiu la ce ajută intimitatea când eşti strangulat, dar bănuiesc că însemna totuşi ceva. Am putea crede că Sahagún exagera, dar aproape sigur n-o făcea. Aztecii erau nemaipomenit de însetaţi de sânge şi aveau un entuziasm pentru sacrificiul uman pe care noi l-am considera nesănătos. Pentru adulter se aplica aceeaşi pedeapsă cu moartea în toate cazurile, indiferent de poziţia socială. Bărbaţilor care comiteau adulter li se zdrobea capul cu o piatră, iar femeile erau strangulate, apoi li se zdrobea capul cu o piatră. Mai mult, cunoaştem legile privitoare la beţie din alt oraş mexican. Texcoco se afla la nord-est de Tenochtitlan, principalul oraş aztec. O vreme a fost condus de un individ excentric pe nume

Nezahualcóyotl, care a construit un templu dedicat unui zeu imposibil de cunoscut, templu complet gol pe dinăuntru. Nezahualcóyotl a dat legi cu privire la beţie. Pedeapsa pentru un preot care bea era moartea. Pentru un oficial guvernamental, era moartea (dacă iscase vreun scandal; în caz contrar, îşi pierdea doar slujba şi titlurile şi tot ce mai avea). Însă un plebeu care bea scăpa basma curată la prima abatere. Mă rog, prin „scăpa" vreau să spun că era ras în cap în public în timp ce mulţimea îl huiduia. Dar măcar nu era spânzurat. Asta se întâmpla abia la a doua abatere. Asta îl face pe Nezahualcóyotl să pară mai degrabă indulgent, dacă privim lucrurile în context.

Dar dacă băutura era aşa de ilegală, cum se face că juca un rol atât de important în cultura aztecă? Căci chiar juca. Aveau zei ai băuturii. Mai mulţi. Se spune că Mayahuel, zeiţa agavei, se căsătorise cu Patecatl, zeul fermentaţiei. Mayahuel avea 400 de sâni, ceea ce trebuie să fi fost distractiv pentru Patecatl, şi de asemenea util, când zeiţa a dat naştere la 400 de iepuraşi divini numiţi Centzon Totochtin.

Aceştia erau 400 fiindcă aztecii numărau în baza 20. Patru sute înseamnă douăzeci la pătrat, deci acest număr ocupa în cultura lor acelaşi loc pe care 100 (10 la pătrat) îl ocupă în a noastră. Motivul pentru care erau iepuri e necunoscut. Poate pentru că iepurii sunt lipsiţi de judecată sau fiindcă se înmulţesc des sau pur şi simplu fiindcă sunt drăguţi. Dar iepurii erau importanţi în cultura aztecă şi preoţii lor foarte respectaţi. Nu erau nişte zei minori, uitaţi, ci figuri centrale.

Dar lucrul pe care îl reprezentau era interzis sub pedeapsa cu moartea.

Doar că, din nou, trebuie să ţinem cont de o

contradicţie şi, din nou, nu e vina mea, ci a conchistadorilor care s-au hotărât să distrugă o cultură înainte de a o consemna corespunzător. Pentru bătrâni alcoolul era legal. Nu ştim cât de bătrân trebuia să fii, dar se pare că trebuia să ai riduri şi să te fi retras din viaţa publică. De îndată ce nu mai erai bun de muncă, puteai să te îmbeţi în voie.

Sahagún, *acelaşi* istoric care a descris toate acele pedepse oribile, a descris şi ceremonia prin care aztecilor li se dădeau nume (în esenţă, un botez) astfel:

Noaptea, bătrânii şi bătrânele se adunau ca să bea *pulque* şi să se îmbete. Pentru a se îmbăta, li se punea înainte un vas mare cu *pulque* şi persoana care servea turna băutura în tigve (dovleci) şi le dădea să bea pe rând... Iar dacă vedea că oaspeţii nu se îmbătaseră încă, îi servea din nou în ordine inversă, începând cu ultimul din stânga. De îndată ce se îmbătau, începeau să cânte... unii nu cântau, ci sporovăiau, râzând şi făcând glume; şi când auzeau ceva amuzant, izbucneau în hohote.

Aşadar, ca să recapitulăm, băutura e interzisă cu cruzime şi se pedepseşte cu moartea. Băutura e ubicuă. E venerată şi are un loc central în cultură şi religie. E legală pentru bătrâni. Această combinaţie i-a aruncat pe istorici într-o oarecare confuzie, ba chiar i-a făcut pe azteci să încline spre o doză rapidă de *teonanacatl*, halucinogenul lor preferat, care era cu totul legal[59].

59 Dar şi această situaţie e derutantă. Se pare că *teonanacatl* se administra imediat înainte de masă şi provoca o narcoză care dura ore întregi şi inducea voma, ceea ce probabil nu era un lucru bun pentru şervete.

Totuşi, o teorie clarifică toate aceste lucruri. Antropologii care studiază beţia disting între aşa-numitele „culturi ude” şi „culturi uscate”. În culturile ude oamenii sunt deosebit de relaxaţi în privinţa alcoolului. Trag toată ziua câte o duşcă, se simt foarte bine şi rar se îmbată ca porcii.

Culturile uscate sunt la polul opus. Nu sunt uscate în sensul că nu au alcool, ci fiindcă oamenii sunt foarte circumspecţi cu privire la alcool şi au reguli stricte referitoare la momentul când poate fi băut. Şi apoi, când e permis, se fac pulbere.

De obicei, culturile din sudul Europei sunt ude. Pentru un italian nu e nicio scofală să bea un pic de *limoncello* la prânz în timpul săptămânii. Culturile din nordul Europei sunt uscate în măsura în care nu acceptă alcoolul dimineaţa, dar prevăd o beţie masivă vineri seara. De unde denumirile ocazionale ale celor două practici: „consum în stil continental”, respectiv „consum în exces”.

Chiar şi pe atunci, conchistadorii spanioli erau „uzi”. Le plăcea vinul, din care gustau toată ziua, dar foarte rar se făceau praf. Conform teoriei de mai sus, aztecii erau „uscaţi”. În cea mai mare parte a timpului nu aveau voie să se atingă de băutură, şi atunci se aplicau toate legile enumerate mai sus. Dar în ziua unei sărbători religioase – de exemplu, una dedicată celor 400 de iepuri beţivi – îşi beau şi minţile. Se îmbătau apocaliptic şi religios şi, la fel ca egiptenii şi chinezii antici înaintea lor, se foloseau de alcool pentru a intra în contact cu divinitatea.

Apoi, tot restul lunii nu beau deloc.

Acest sistem ar fi putut funcţiona foarte bine, cu condiţia să nu vină nimeni să te cucerească şi să-ţi distrugă calendarul religios – adică exact ce li s-a

întâmplat aztecilor. O cultură uscată se poate descurca foarte bine în condiţii de consum excesiv vinerea şi abstinenţă lunea, dar cineva *trebuie să ştie* ce zi a săptămânii e. Şi când iezuiţii au terminat cu ei, această informaţie vitală se pierduse.

În acest punct, alcoolismul devine pandemic, ceea ce s-a şi întâmplat în Mexicul spaniol. Preoţii catolici aveau chiar o teorie conform căreia Satan îi împingea pe băştinaşi către dipsomanie spre a-i împiedica să devină buni creştini. Însă, conform teoriei noastre, se întâmpla exact pe dos. Tocmai relaxarea regulilor şi dezorientarea socială produse de creştinism i-au dus pe cei cuceriţi spre consumul perpetuu de *pulque.*

Teoria explică şi puţinele lucruri pe care le ştim despre alţi beţivi amerindieni precolumbieni – nu că am şti multe, iar informaţiile pe care le avem sunt răspândite pe distanţe de mii de kilometri. Ştim, de exemplu, că locuitorii din Zumbagua, Ecuador, beau pentru a comunica cu spiritele strămoşilor, ba chiar cred că, dacă bei atât de mult încât să vomiţi, voma devine hrană pentru spiritele morţilor.

Totuşi, vechea cultură nu a fost complet distrusă. În Mexic se mai foloseşte şi azi expresia „beat ca 400 de iepuri”.

Capitolul 14

Moda ginului

Madam Geneva

Madam Geneva nu are absolut nicio legătură cu oraşul Geneva. A fost în schimb zeiţa britanică a

ginului, ceea ce o face mult mai interesantă decât orice vine din Elveţia. Numele ei provine din franţuzescul vechi *genevre*, care înseamnă ienupăr. Acest cuvânt a trecut în olandeză ca *jenever*, tot ienupăr, dar şi băutura alcoolică incoloră în care ienupărul e principala plantă aromatizantă – şi pe care o numim azi gin.

Au supravieţuit foarte puţine imagini ale acestei neobişnuite doamne şi e ciudat pentru că, la vremea ei, era o celebritate. În cinstea ei, poeţii au scris poeme şi piese de teatru cu titluri atractive cum ar fi *Mother Gin: A Tragic-Comical Eclogue* (1737)[60], iar la înmormântarea ei, organizată de câteva ori, s-au adunat mulţimi imense. A fost o eroină feministă mondenă, „foarte preţuită de cele de acelaşi sex cu ea, chiar şi de cele de cea mai bună condiţie, fiind primită în *apartamentele lor private*, mereu *aproape* ca să aducă alinare pentru numeroasele dezamăgiri şi suferinţe care se abat în mod atât de nefericit asupra părţii fragile a Creaţiei” (adică femeile).

E o realizare pentru o zeiţă „cu obârşie umilă şi obscură, în aşa măsură încât cei care nu-i erau prieteni îi reproşau adesea că se trăgea din Răhăţeni, o expresie folosită în general pentru a indica o persoană de joasă condiţie şi de neam prost”. Cel puţin acesta e pedigriul care apare în *The Life of Mother Gin; containing, a True and Faithful Relation of her Conduct and Politicks* (1736)[61]. Dar, în realitate, familia ei are rădăcini mult mai vechi.

O istorie a tăriilor

60 *Mama Gin. O eglogă tragicomică* (n. tr.).

61 *Viaţa Mamei Gin; cu o relatare fidelă asupra purtării şi ideilor ei* (n. tr.).

Istoria tăriilor e o chestiune problematică, dar merită să o rezumăm rapid. Ar trebui să răspundem la câteva întrebări.

1. Când a fost inventată distilarea?
2. Când au distilat oamenii *alcool?*
3. Când le-a venit ideea să bea alcool distilat?
4. Când au început să producă în masă alcool distilat, astfel încât tot beţivul să şi-l permită?

În mare, răspunsul e că grecii antici cunoşteau cu siguranţă distilarea acum mai bine de 2.000 de ani, dar nu avem dovezi că distilau alcool. În schimb, îşi iroseau invenţia producând apă potabilă.

Majoritatea cercetătorilor atribuie inventarea alcoolului distilat învăţaţilor arabi nord-africani din secolul al X-lea d.Hr. Dar aceştia erau chimişti. Îi interesa chimia şi nu (neapărat) beţia. Sunt multe discuţii în această privinţă şi unii cred că Abu Nuwas (vezi capitolul 10) menţionează băuturile spirtoase. Dar nu putem fi siguri. Cert e că ideea nu a prins nici în Africa şi nici în Europa.

Mai târziu apar tot felul de piste promiţătoare: lucruri care *par a fi* tării, dar poate că nu sunt. De exemplu, în secolul al XII-lea nişte soldaţi englezi aflaţi în slujba lui Henric al II-lea prădau voioşi o mânăstire din Irlanda, când au dat peste câteva butoaie cu o băutură neidentificată care i-a ars pe gât şi i-a pleoştit rapid. *Sună* a tărie şi chiar asta ar putea fi. Până la urmă, mânăstirile erau centre ale ştiinţei şi ale băuturii. Dar putea fi doar bere tare, aromatizată. Chiar că nu vom şti niciodată sigur.

Nu ne ajută nici faptul că lucrările medievale de alchimie şi medicină sunt scrise de obicei în limbaje

codate sau sunt îngrozitor de obscure. Dar, cam de prin secolul al XV-lea, începem să avem menţiuni despre alcoolul distilat folosit ca medicament în doze foarte mici. Se poate ca unii bolnavi să fi descoperit că medicamentul avea un gust bun şi îi îmbăta. Au cerut mai mult. Totuşi, tăria era foarte scumpă.

În 1495, Iacob al IV-lea al Scoţiei a cumpărat câteva butoaie cu whisky – sau *aqua vitae,* cum era numit – de la o mânăstire. Comanda pare să fi reprezentat echivalentul a câteva sute de sticle, mai mult decât e necesar în scopuri medicale. Dar Iacob al IV-lea era rege şi îşi permitea, iar mânăstirea era o instituţie specializată şi probabil unul dintre foarte puţinele locuri în care se producea tărie în cantităţi mari.

O sută de ani mai târziu, în Londra era o cârciumă – chiar la ieşire – care servea *aqua vitae*. Era încă o băutură nouă, de care majoritatea oamenilor nici măcar nu auziseră. Apoi, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Europa de Vest a început să se dea în vânt după tărie. Francezii s-au apucat brusc să fabrice coniac, iar olandezii *jenever.* Între timp, englezii au fost ocupaţi cu un război civil şi apoi au fost conduşi de puritani, care nu erau foarte interesaţi de tării.

Odată cu Restauraţia, aristocraţia engleză a năvălit înapoi din Franţa aducând preferinţe noi pentru tot felul de băuturi stranii recent descoperite: şampanie, vermut şi coniac. Acestea au devenit băuturile nobilimii. Dar englezii nu erau foarte convinşi de noua lor aristocraţie franţuzită, iar în 1688 situaţia a atins un nou punct critic, Anglia şi-a retrimis monarhul în exil în Franţa şi în locul lui a importat o monarhie olandeză nouă, pe William şi Mary. Iar William a adus cu el ginul.

Ginul

Ginul a devenit popular în Anglia din patru motive: monarhia, soldaţii, religia şi sfârşitul foametei în lume. De fapt, toate sunt motive bune. Unii istorici ar adăuga şi „ura faţă de francezi”, deci am avea cinci.

Mai întâi, monarhia. Regelui William al III-lea îi plăcea ginul pentru că era olandez şi tuturor olandezilor le plăcea ginul.

Al doilea motiv, soldaţii. Soldaţilor olandezi le plăcea ginul din două motive. Pentru că erau olandezi şi pentru că ginul le insufla o anumită formă de vitejie, pe care şi azi o numim „curaj olandez”.[62] Al treilea motiv – în această perioadă ţările europene se războiau constant între ele, de obicei din cauza disensiunilor dintre catolici şi protestanţi. Anglia şi Olanda erau ţări protestante, aşa că soldaţii englezi luptau alături de cei olandezi, beau cot la cot cu ei şi se întorceau acasă mahmuri şi cu o pasiune pentru gin. Ginul era, aşadar, o băutură soldăţească şi protestantă.

Al patrulea motiv – sfârşitul foametei în lume. Din cele mai vechi timpuri şi probabil mai dinainte, fiecare ţară din lume a avut probleme din cauza unor ani proşti pentru recoltă. Într-un an normal, agricultorii produceau suficiente grâne cât să hrănească pe toată lumea. Nu produceau mai mult fiindcă nu ar fi putut vinde surplusul. Din când în când, totuşi, venea câte un an cu recoltă slabă. Când se întâmpla acest lucru era penurie de cereale, ceea ce nu părea să-i supere câtuşi de puţin pe agricultori.

---

62 *Dutch courage*, fals sentiment de încredere în sine dat de consumul de alcool (n. tr.).

Un aspect curios al economiei agricole e că o recoltă slabă înseamnă mai puţine cereale; mai puţine cereale înseamnă preţuri mai mari la cereale; aceste preţuri mai mari însemnau că fermierii câştigau la fel de mult într-un an prost ca într-un an bun, dar munceau mai puţin.

Cei care sufereau în anii proşti pentru agricultură erau săracii şi guvernul. Guvernul suferea cel mai mult, pentru că trebuia să facă faţă nemulţumirilor săracilor şi răscoalelor lor.

William al III-lea credea că a rezolvat problema. Ginul se face din cereale, iar calitatea cerealelor nu contează foarte mult. Odată amestecul fermentat şi distilat, nu-ţi mai dai seama după gust. Astfel, dacă reuşea să transforme ginul într-o băutură populară în Anglia, avea să creeze o piaţă uriaşă pentru grânele în plus din anii normali; şi asta însemna că, atunci când recolta era slabă, exista un surplus care să acopere nevoile. Poate că nu era un surplus de cea mai bună calitate, dar era comestibil. Astfel, putea pune capăt foametei pentru totdeauna. Dar pentru asta trebuia să transforme ginul într-o băutură extrem de populară.

În primul rând, trebuia să faci astfel încât ginul să fie mai la îndemână decât berea. Trebuia să-l scuteşti de orice taxe, să nu-l reglementezi şi să permiţi oricui voia să-l distileze s-o facă. Mai trebuia să interzici importul de coniac franţuzesc. Dar William al III-lea se ocupase deja de asta, pentru că, asemenea oricărui rege englez cu scaun la cap, deja pornise un război cu Franţa.

Şi aşa a ajuns Madam Geneva, fiica xenofobă a unei mame olandeze şi a unui soldat englez, în terifianta metropolă a Londrei.

Londra

În 1700 Londra era cel mai mare oraş din Europa. Asta constituia o problemă. Societatea engleză era remarcabil de bine ordonată, atât timp cât oamenii locuiau în unităţi administrative mici, de preferat sate. Nu exista o forţă poliţienească în adevăratul sens al cuvântului, dar la sat nici nu era nevoie de aşa ceva. Toată lumea cunoştea pe toată lumea. După standardele noastre existau foarte puţine legi interne, dar ele nu erau neapărat necesare. Cât timp trăiai la sat, unde toată lumea stătea cu nasul înfipt în treburile tuturor celorlalţi, presiunea socială era suficientă pentru respectarea normelor societăţii. Ordinea socială se păstra de minune cu câteva bârfe şi ţistuieli dezaprobatoare. Nimeni nu-şi putea depăşi condiţia socială, nimeni nu putea pretinde a fi altceva decât era, nimeni nu putea scăpa de propriul trecut.

Exista chiar şi un sistem de asigurări sociale, parohia. Dacă un enoriaş sărac era lovit de necazuri, putea apela la mila parohiei şi primea ceva. Nu mult. Dar sărăcia absolută era de obicei evitată.

Şi apoi toată lumea s-a mutat la Londra. Nu au făcut-o toţi în acelaşi timp, dar în măsura în care ne interesează pe noi, ar fi putut foarte bine s-o facă. Se zicea că străzile Londrei erau pavate cu aur. Bărbaţii se puteau îmbogăţi, femeile se puteau căsători cu bogaţi. În Londra totul era posibil, oricine putea deveni orice dorea. Londra era diferită.

Iar Londra chiar era diferită. În Anglia mai existau doar două oraşe cu populaţia de peste 20.000 de locuitori. Londra avea 600.000. Nimeni nu mai văzuse aşa ceva. Viaţa căpăta dimensiuni complet noi. Puteai fi anonim. Oamenii se mirau că puteai merge pe o

stradă fără să întâlneşti *niciun* cunoscut. Era atât de uimitor, încât se scriau articole de ziar despre asta.

Puteai să te îmbraci frumos. Şi, dacă te îmbrăcai ca un gentleman, nimeni nu ştia dacă erai sau nu unul. Lucru de asemenea uimitor. Întreaga ordine socială se răsturnase fundamental. Individul ăla care arată ca un gentleman ar putea să nu fie un gentleman; iar cel în zdrenţe s-ar putea să fi fost un gentleman cu o zi înainte – era vremea primului mare colaps al bursei, cunoscut sub numele de Bula speculativă a Companiei Mărilor Sudului. Londra era plină de oameni care pretindeau că fuseseră eroi în război şi te băteau dacă nu li te adresai cu „Căpitane”. Puteai să joci teatru şi să-ţi faci de cap şi, pentru că nimeni nu ştia cine erai, scăpai basma curată. Orice era posibil, inclusiv sărăcia absolută. Sistemul serviciilor sociale al parohiilor funcţiona numai în parohia din care veneai. În Londra, dacă erai sărac, erai pe cont propriu.

Nu chiar pe cont propriu. Existau mulţi alţi săraci. Trăiau în mahalale şi locuinţe improvizate nu departe de Westminster şi East End. Oamenii care locuiau aici erau îngrozitor de săraci. Aveau nevoie să uite. Aveau nevoie de o băutură complet nereglementată, care să te îmbete foarte tare şi foarte repede, neimpozitată şi astfel neobişnuit de ieftină. Aveau nevoie să bea până leşinau în patul lor de săraci. Aveau nevoie de Madam Geneva, de alinarea maternă; sau, conform sloganului obişnuit pe atunci, „Beat pentru un penny. Mort de beat pentru doi penny. Paie curate pe gratis”.

Consumul de gin

Pe tot parcursul acestei cărţi încerc să consemnez cine, unde şi când bea. Dincolo de toată vorbăria

socioeconomică de mai sus, totuşi de unde îşi lua un londonez sărac ginul? Şi când? Şi de la cine? Iar răspunsul e absolut de peste tot, tot timpul şi de la toată lumea.

Ca să deschizi o prăvălie cu gin nu aveai nevoie de mai nimic. Mă rog, aveai nevoie de gin. Ca să faci rost, mergeai la una dintre marile distilerii (numite distilerii de malţ) şi cumpărai patru-cinci litri. Îl aduceai acasă şi îl distilai *a doua* oară. Acest detaliu e important, pentru că astfel ginul devenea mult mai tare decât cel de astăzi. Cercetătorii încă nu s-au pus de acord, dar se pare că avea o concentraţie de alcool de aproximativ 80, cam dublu faţă de orice se găseşte azi. În timpul celei de-a doua distilări puteai amesteca şi nişte arome în băutură. Ienupărul e important (dar nu indispensabil, cum vom vedea), dar puteai adăuga orice ţi se părea potrivit. Ceva care să-i dea farmec. Terebentina era printre ingredientele preferate, la fel şi acidul sulfuric. Niciuna dintre ele nu-ţi face bine, dar asta nu conta. Acum aveai o prăvălie cu gin.

O asemenea prăvălie era o cămăruţă într-o clădire sărăcăcioasă. Şi asta era tot. *London Magazine* nota că în zonele sărace „se vinde într-o parte sau alta a aproape oricărei case, adesea în pivniţe şi uneori în pod”. Nu exagerau. Se ştie că în St Giles (imediat la sud de locul în care azi se găseşte British Museum) o încăpere din cinci era o prăvălie cu gin, înţesată de săraci murdari care-şi înecau amarul sau care dormeau muţi de beţi.

Şi, dacă nu voiai să te oboseşti coborând scările până în pivniţă sau urcându-le până în pod, îţi puteai cumpăra gin de pe stradă. Oriunde. De la oricine.

Nicio gloată modernă nu poate subzista mult fără

prietenul ei iubit, care îi încurajează lenea, geneva[63], acel antidot infailibil împotriva grijii şi minimei reflecţii; acesta, administrat des, vindecă durerea gândului treaz şi în scurt timp înlătură conştiinţa apăsătoare a celor mai strângente nevoi. Comercianţii care îl vând mulţimii cu acest scop sunt în general pleava ambelor sexe, dar majoritatea sunt oameni bătuţi de soartă, care şi-au irosit tinereţea. Iată un moşneag jegos, cu peruca putrezită, înghesuit într-un colţ, îmbiind trecătorii cu paharul. Iată un altul în zdrenţe, cu câteva sticle într-un coş, cum se agită pe unde gloata e mai rară şi îşi chinuie gâtlejul strigându-şi marfa; în timp ce, mai încolo, poţi vedea capul unui al treilea, care s-a aventurat în mijlocul apei şi îşi vede de treabă purtat de curenţi [vorbeşte despre un barcagiu de pe Tamisa]. Mai sus, o babă decrepită şade beată şi visează pe o boccea, iar alături de ea, într-o haină soldăţească, scorpia de fiică-sa vinde alinarea beţivanilor cu mare iscusinţă. Nu se înţeleg decât sudălmi şi vorbe ruşinoase, cu blesteme la fiecare două cuvinte, pe care şi le spun sieşi sau celor cu care vorbesc, fără să schimbe nimic din înţelesul lor.

Cât ai băut? Litri întregi. Sigur, poate părea greu de crezut. Am menţionat mai sus că băutura putea ajunge la 80 concentraţie de alcool, iar o fiinţă umană nu poate supravieţui după ce a băut mai mulţi litri din aşa ceva. Prin urmare, oamenii nu supravieţuiau. Mureau. Numărul de relatări despre oameni căzuţi morţi în prăvăliile cu gin e fenomenal şi deprimant. În 1741 nişte londonezi s-au întâlnit cu un zilier din

63 Denumirea iniţială sub care era cunoscut ginul fabricat după reţeta olandeză (n. tr.).

Newington Green, la marginea unui teren agricol. Ca să se distreze, l-au convins, „în glumă, cum spuneau chiar ei, să bea 1,5-2 litri de gin, oferindu-i doi şilingi pentru fiecare litru, lucru pe care nu a reuşit să-l ducă la capăt, căci a căzut şi a murit pe loc”.

Acest exemplu este sugestiv. Parţial pentru că e vorba de un ţărănoi care soseşte la Londra şi moare imediat din cauza ginului. Dar şi pentru că *nu avea de unde să ştie.* Ţăranii erau obişnuiţi să bea litri de bere şi o consumau în orice moment al zilei, inclusiv la micul dejun. De ce n-ar bea şi o stacană din chestia asta nouă?

Pentru noi, răspunsul e evident. Dar noi beneficiem de pe urma faptului că trăim într-o societate care a petrecut 300 de ani făcând loc tăriilor în practicile sociale. Un drog nou e un lucru periculos nu pentru că drogul e periculos în sine, ci fiindcă societatea încă nu a apucat să impună reguli după care poate fi consumat. Teoretic, e posibil ca într-un viitor îndepărtat să dezvoltăm norme sociale privind consumul de cocaină *crack*. Toată lumea va şti atunci că fumezi *crack* numai joia, desigur, la ora ceaiului şi doar un cristal mic de tot. Bunica va încălzi pipa în timp ce conversezi politicos cu vicarul, care serveşte pe toată lumea cu prăjiturele. *Crack* se serveşte *întotdeauna* cu prăjiturele.

Dar nu aşa se întâmplă azi. Şi nu aşa se consuma ginul pe atunci. Nu trebuia să bei litri întregi. O „porţie” normală era de 120 de mililitri. După care puteai să bei şi apă, dacă aveai chef. Chiar şi aşa, asemenea cantităţi ar îmbolnăvi orice băutor modern.

Consumul de alcool scăpase de sub control, ceea ce îi îngrozea pe cei care trebuiau să stăpânească societatea – clasele superioare. Pe atunci trăia un tip

de treabă pe nume William Bird, care avea o casă frumoasă în Kensington. Avea şi o servitoare pe nume Jane Andrews. Într-o zi din martie 1736, William a ieşit cu treburi şi a lăsat casa în grija lui Jane. Ca o fată responsabilă ce era, Jane

a închis uşile şi a mers în Kensington Town la o prăvălie cu gin la care mergea de obicei şi acolo a dat de un toboşar al gărzilor pe care-l cunoştea, un coşar şi o femeie care făcea un popas în călătoria ei. I-a invitat în casa stăpânului ei şi cu toţii au băut pe săturate de la zece dimineaţa până la patru după-amiaza, când Jane Andrews le-a propus tuturor [...] să se bage în pat împreună; aşa că au închis uşile şi ferestrele şi, deşi era doar ora patru după-amiaza, s-au dezbrăcat tuspatru şi s-au băgat într-un singur pat (cum spunea menajera, *pentru variaţiuni pe aceeaşi temă*) şi au stat acolo până când o mulţime de oameni, prinzând veste de ce făceau, s-au dus la uşă şi au deranjat fericitele cupluri.

Povestea îţi dă fiori nu numai când te gândeşti ce ar putea să facă un coşar din cearşafurile tale impecabile, ci şi din cauza dezordinii sociale pe care o reprezintă. Imaginează-ţi că eşti genul de individ bogat care angajează servitori şi citeşti despre cazul ăsta în ziar. Te-ai teme să mai pleci vreodată de acasă. Când un coşar face variaţiuni pe aceeaşi temă în patul *tău*, practic ai de-a face cu o revoluţie.

Te cutremuri şi la gândul că Jane era femeie, la fel ca Madam Geneva. Femeilor le plăcea ginul. Era o băutură cu totul unisex. Sexul frumos consumase până atunci şi bere, dar nu în cantităţi uriaşe. Ginul, poate pentru că se bea la oraş, poate fiindcă era nou şi la

modă, era preferatul doamnelor. Acest lucru îi deranja pe bărbaţi, care au scris nenumărate articole despre cum ginul le făcea pe fete impudice şi lascive (un lucru rău) şi le împingea către sex, care ducea la sarcină, în timpul căreia fătul avea de suferit din cauza consumului de cantităţi mari de gin (ceea ce era adevărat). Şi apoi, când se năştea bebeluşul diform, tot ginul le transforma în mame şi doici rele. Mă tem că şi această ultimă parte e adevărată. În timp ce o doică pe nume Mary Estwick zăcea inconştientă din cauza alcoolului, copilul care-i fusese lăsat în grijă a luat foc. Aţi putea crede că a fost vorba de neglijenţă, dar legistul a decis că era o femeie bună şi că totul se întâmplase din cauza „nenorocitei de băuturi”. Oricum, o altă doică a făcut-o şi mai latră când, în timp ce înteţea focul, a încurcat copilul cu un buştean – cu consecinţe previzibile. Şi apoi a fost Judith Defour, care avea să devină imaginea emblematică a ginului.

Judith Defour era o femeie nevoiaşă căreia îi plăcea ginul. Avea o fetiţă, Mary, în vârstă de doi ani. Tatăl fetiţei le părăsise de mult şi Judith nu avea cu ce să o hrănească, aşa că a trimis-o să trăiască la azilul parohial, unde a primit un set frumos de haine nou-nouţe. Într-o duminică dimineaţa, Judith a ieşit din Brick Lane, a traversat câmpul spre azilul parohial şi a cerut să o scoată pe Mary la plimbare pentru o zi.

Au plecat pe la zece dimineaţa, iar după-amiază, la un moment dat, Judith s-a întâlnit cu o femeie pe nume Sukey şi s-au apucat să bea gin împreună. Apoi, pe la şapte seara, au rămas fără bani. Conform spuselor lui Judith, Sukey a avut minunata idee de a vinde hainele lui Mary ca să cumpere gin. Era ianuarie, deci era deja întuneric. Au dezbrăcat-o pe micuţa Mary şi au lăsat-o într-un şanţ pe câmp, apoi s-

au întors în Londra să-şi mai ia gin. Dar Mary plângea încontinuu în şanţul cel rece, iar Judith nu a putut s-o lase acolo aşa. Aşa că Judith Defour s-a întors la Mary, a scos-o din şanţ şi a strangulat-o. Apoi a pus corpul fiicei sale înapoi în şanţ şi a plecat să se îmbete. După cum a mărturisit, „Şi, după aceea, am plecat împreună şi am vândut haina şi corsetul pentru un şiling, iar fusta şi ciorapii pentru patru penny. Am împărţit banii şi ne-am luat un gin”.

Mai târziu în acea seară, Judith Defour le-a spus colegelor de muncă ce făcuse. A fost judecată şi spânzurată.

E important să menţionăm că nu toate femeile îşi ucideau copiii pentru gin. Potrivit mamei ei, Judith Defour „nu a fost niciodată în toate minţile, mereu a fost cam rătăcită”. Când vorbim despre nebunia ginului, e dificil să distingem o poveste de groază inventată de una reală. Au existat totuşi cel puţin două cazuri de femei care au băut gin şi au intrat în combustie spontană[64]. Cu toate acestea, Judith Defour a fost întruchiparea a tot ce detesta lumea în legătură cu ginul, ducând direct la Legea ginului din 1736.

Interzicerea

Ginul a ajuns în Anglia în anii 1690. Până în anii 1720, oamenii începuseră să observe că străzile Londrei erau pline de beţivi inconştienţi care-şi vânduseră hainele pentru gin (nuditatea în public era o altă problemă). În 1729 s-a dat prima Lege a ginului, ce reglementa şi taxa ginul, definit ca băutură spirtoasă aromatizată cu ienupăr. Producătorii au ocolit-o cu viclenie, evitând să adauge ienupăr în tărie.

64 Aceste cazuri au fost luate în serios şi discutate la Royal Society.

Vindeau stropşeală pură şi apoi, ca s-o facă şi mai latră, au numit-o „coniac parlamentar”.

O lege la fel de eficientă s-a aprobat în 1733, dar după cazul domnişoarei Defour lucrurile au devenit ceva mai serioase. Legea din 1736 prevedea că toţi vânzătorii de gin trebuiau să obţină o autorizaţie care costa 50 de lire pe an, o sumă enormă la vremea aceea – mult peste zece mii de lire sterline la valoarea de azi. Oamenii au ocolit cu viclenie şi această lege – nu şi-au luat autorizaţie, dar au continuat să vândă gin. De fapt, s-au cumpărat doar două autorizaţii.

Aşa că guvernul, care trebuia să arate că era călare pe situaţie, a oferit o recompensă oricui era dispus să toarne un vânzător ilegal de gin. Recompensa era substanţială şi mulţi oameni au devenit informatori. Lumea s-a descurcat şi în această situaţie, formând bande care omorau informatorii în bătaie. Între timp, ca să facă rost de gin, au recurs la pisici măsluite.

Pentru că inventatorul pisicii măsluite, Dudley Bradstreet, a scris o autobiografie, mi se pare cinstit să redau povestea cu cuvintele lui:

Fiindcă lumea făcea scandal şi îşi cerea băutura atât de îndrăgită, pe care tot mai puţini îndrăzneau să o vândă, curând mi-a venit ideea să mă aventurez în acest comerţ. Am cumpărat legea şi am citit-o de câteva ori şi am descoperit că nu autoriza să se între cu forţa, iar informatorul trebuia să ştie numele persoanei care închiriase casa în care se vindea băutura. Ca să evit acest lucru, am convins o cunoştinţă să închirieze o casă în Blue Anchor Alley în parohia St. Luke’s, iar această cunoştinţă mi-a făcut serviciul cu discreţie; apoi am zăvorât-o bine şi […] am cumpărat din Moorfields o firmă cu o pisică şi am

bătut-o în cuie la o fereastră de la stradă; apoi am pus să fie montată o ţeavă de plumb sub laba pisicii, cu capătul cel mic ieşit în afară cam doi centimetri; la capătul dinăuntru am prins o pâlnie.

După ce casa a fost pusă la punct ca să mă apuc de treabă, am cercetat care distilerie din Londra vindea cel mai bun gin şi mai mulţi oameni m-au asigurat că era vorba de domnul L-dale din Holborn: la el m-am dus şi i-am oferit treisprezece lire, toţi banii mei, cu excepţia a doi şilingi, şi i-am povestit planul meu, pe care l-a şi aprobat. Încărcătura a fost trimisă la casa mea, care avea în spate o cale de acces. După ce am primit băutura, am pus pe cineva să informeze câţiva oameni că se va vinde gin la pisica de la fereastra mea a doua zi, cu condiţia ca muşteriii să pună banii în gura ei, de unde printr-o gaură aceştia ajungeau la mine. Noaptea m-am instalat în ascunzătoare şi m-am trezit devreme a doua zi dimineaţă ca să fiu pregătit pentru clienţi; au trecut aproape trei ore până să vină cineva, ceea ce aproape m-a făcut să renunţ la plan; în cele din urmă, am auzit clinchetul banilor şi o voce plăcută spunând: „Pisi, dă-mi gin de doi penny”. I-am spus imediat prin tub să ia băutura de la ţeava de sub laba pisicii, am măsurat şi am turnat în pâlnie, apoi clientul şi-a primit băutura. Până la căderea nopţii am făcut şase şilingi, a doua zi peste treizeci, apoi trei sau patru lire pe zi.

Şi-a risipit banii pe prostituate şi pe stridii.

Aşa-numitele maşinării „Pis şi miau” au devenit populare în toată Londra. Grupuri de săraci se adunau să bea de la pisică. Legea ginului părea aproape caraghioasă; guvernul părea lipsit de putere, iar Londra trebuie să fi arătat astfel fabulos.

Aşa că guvernul a dat alte legi ale ginului. Prea multe ca să vă plictisesc cu ele aici. În anii 1740 guvernului i-a venit o idee importantă – să nu interzică direct ginul, nici să-l taxeze masiv, ci cu sume mici şi apoi să mărească sumele treptat. A fost o idee bună, dar dintr-un motiv necunoscut consumul de gin a început să scadă. Perioada de glorie îi apusese. Moda dispărea. Apoi, în anii 1750, s-a întâmplat ceva uimitor: o serie de ani proşti pentru recoltă.

Penuria de grâne luată în calcul de William de Orania cu şaizeci de ani înainte s-a produs în sfârşit, dar erau destule grâne ca să se facă pâine pentru toată lumea. Era un miracol şi, dacă nu muriseşi sau nu intraseşi în combustie spontană, ginul îşi făcuse treaba.

Moda trecuse. Dar ginul schimbase irevocabil societatea engleză. Clasele conducătoare se temeau acum teribil de săracii din oraşe. Nu numai că le displăcea faptul că aceştia se îmbătau, dar nu agreau nici lipsa lor de respect faţă de lege şi nici organizarea lor în gloate violente. Ginul a creat o clasă inferioară vizibilă pe străzile pavate ale Londrei. Şi singurul lucru raţional pe care-l poţi face cu o clasă inferioară vizibilă e să o deportezi pe un alt continent. Iată cum s-au născut America şi Australia.

Capitolul 15

Australia

Australia ar fi trebuit să fie o colonie „uscată”. Dintre toate planurile din istorie care nu prea au reuşit – cucerirea Moscovei de către Napoleon, Marele Salt Înainte al lui Mao, Reichul de O Mie de

Ani al lui Hitler –, acesta e preferatul meu.

Lordul Sydney, cel care a conceput Australia, avea o idee mai degrabă utopică şi grozav de morală cu privire la cum trebuia să arate acest loc. Deţinuţii nu erau trimişi acolo ca să sufere, ci ca să fie reeducaţi, iar agenţii reformei aveau să fie munca grea şi aerul curat şi natura şi alte astfel de lucruri vag reconfortante. Banii şi alcoolul trebuiau să lipsească – pentru că fără ele nu aveau să fie fărădelegi.

Planul nu a ajuns foarte departe. De fapt, nu a ajuns decât până la Portsmouth. Prima flotă, care a ridicat ancora în 1787, era alcătuită din trei grupuri. Erau condamnaţii, soldaţii care trebuiau să-i păzească pe condamnaţi şi marinarii angajaţi să-i ducă acolo şi apoi să se întoarcă direct acasă. Marinarilor li s-a permis să ia cu ei ceva băutură. Soldaţilor li s-a spus că nu aveau voie. Nu au primit vestea foarte bine. De fapt, au fost „profund mâhniţi” şi au scris o petiţie către comandantul lor pentru a-l informa. Au adăugat că alcoolul era „o cerinţă indispensabilă pentru vieţile noastre, pe care schimbarea climei şi oboseala extremă […] le pot pune în pericol”.

Lordul Sydney a fost informat cu privire la „nemulţumirea trupelor” şi a dat înapoi, însă doar parţial. Le-a permis soldaţilor (şi numai soldaţilor) să deţină alcool în primii trei ani ai existenţei coloniei. Apoi Australia urma să fie în sfârşit uscată.

Acea posibilă Australie era un loc minunat. O versiune preliminară a instrucţiunilor pentru guvernator – un fel de manifest al naţiunii – precizează că acesta ar trebui

să pună în aplicare riguros legile împotriva blasfemiei, sacrilegiului, adulterului, desfrânării,

poligamiei, incestului, profanării Zilei Domnului, înjurăturilor şi beţiei...

Şi bănuiesc că a funcţionat parţial, sau eu cel puţin nu am auzit de vreun australian poligam.

În fine, prima flotă a ajuns în Australia şi a început descărcarea, un lucru mult mai complicat decât pare. Mai întâi au debarcat soldaţii. Apoi, câteva zile mai târziu, au fost debarcaţi condamnaţii. După alte câteva zile, condamnatele. Medicul flotei a descris veselul eveniment: „Condamnaţii au ajuns la ele la scurt timp după debarcare şi e peste puterile mele să descriu scenele de dezmăţ şi revoltă care s-au petrecut în acea noapte". Dumnezeu şi-a făcut cunoscută opinia trimiţând în acea noapte un trăsnet care a ucis şapte oi din colonie şi un porc.

Dar adevărata problemă a apărut la descărcarea băuturii. Arthur Phillip, primul guvernator, văzuse ce li se întâmplase femeilor şi nu voia ca aceeaşi soartă să se abată şi asupra unui lucru pe care chiar îl preţuia. Deci băutura coloniei a fost lăsată să aştepte în nava-magazie a primei flote, *Fishburn,* până s-a construit un depozit sigur pentru tărie[65]. Phillip a avut perfectă dreptate să-şi ia această precauţie; în timpul guvernării sale, majoritatea delictelor din colonie au constat fie în încercări de a fura preţioasa băutură, fie în agresiuni comise sub influenţa ei.

Când anume au avut loc primele încercări de producere a alcoolului la domiciliu rămâne o chestiune controversată, dar putem estima fără exagerare că acest lucru s-a petrecut din prima zi. Prima consemnare clară datează din 1793. Peisajul

65 Nu am putut stabili cu certitudine acest lucru, dar, din câte îmi dau seama, prima clădire din New South Wales a fost un depozit securizat pentru băutură.

Australiei a fost (şi este) un loc neprietenos în care toate plantele şi animalele erau (şi sunt) create de un Dumnezeu înveninat şi răzbunător. Dar pentru a ne imagina cât de îngrozitor era de fapt în New South Wales, trebuie să ne amintim că pe atunci nu existau refrigerarea şi nici aerul condiţionat. Era Australia fără o bere rece. În primii ani, totul se rezumă la rom.

Bunătăţile încă trebuiau importate. În 1972 o navă numită *Royal Admiral* a ajuns în golful Sydney încărcată cu rom şi bere. Phillip a autorizat vânzarea de bere, dar nu şi de rom. Prin urmare, căpitanul a vândut berea legal şi romul ilegal. Veselele urmări au fost consemnate de capelan.

Consecinţa a fost o beţie în masă. Câţiva colonişti, scăpând de restricţiile la care fuseseră supuşi, s-au purtat cât se poate de urât, bătându-şi nevestele, ucigându-şi turmele, călcându-şi în picioare ogoarele şi distrugându-şi unii altora proprietăţile.

În 1792 Phillip s-a dat bătut şi a plecat acasă. A fost înlocuit de Francis Grose[66], care a venit cu o soluţie ceva mai bună la problema băuturii. Dacă nu puteai opri intrarea tăriilor în colonie, puteai măcar s-o controlezi. Spirtoasele *erau* în continuare ilegale, iar la Londra guvernul încă visa că New South Wales era un stup treaz, de o hărnicie capabilă să reabiliteze din punct de vedere moral. Aşa că, atunci când, în 1793, o altă navă transportând rom a apărut în golf, Grose a spus că nu voia să îl cumpere, chiar nu voia, dar că se simţea „obligat” să o facă pentru a-l ţine departe de condamnaţi. Apoi Grose le-a distribuit romul soldaţilor, care l-au vândut condamnaţilor cu un adaos

66 Fiul lui Francis Grose, marele lexicograf şi acuarelist.

de aproximativ 1.200.

Guvernatorul Grose era militar, membru al batalionului special format pentru a păzi noua colonie: Corpul de armată New South Wales, cunoscut şi sub numele de Regimentul 102 Infanterie, sau Trupele din golful Botany, sau Trupele Romului, Trupele Punciului cu Rom, Regimentul Romului sau Condamnaţii. Trupele Romului erau cei mai răi soldaţi din armata britanică. Mulţi dintre ei fuseseră pur şi simplu daţi afară din alte regimente şi acceptaseră misiunea în Australia ca să nu fie trimişi la Curtea Marţială, închisoare sau spânzurătoare (alţii au ales să fie spânzuraţi). Australia nu era o destinaţie tentantă. Nu găseai acolo războaie glorioase, nu făceai avere, nu erau fete frumoase de generali pe care să le seduci. Nu prea aveai ce să bei. Nu era India sau Africa de Sud sau alt loc plăcut. Era un continent neprietenos, fără agricultură, fără posibilitatea de a ţine ceva la rece, unde toate femeile erau literalmente prostituate condamnate. Nu puteai face bani pentru că pur şi simplu nu existau bani. Acea partea a planului lordului Sydney încă era valabilă.

Aşadar, pe ce-şi vindeau soldaţii romul? Răspunsul e crucial pentru a înţelege modul de funcţionare a coloniei. Era o economie bazată pe troc, în care munca se presta pentru mâncare, pământ sau orice se întâmpla să ai în acel moment. Majoritatea populaţiei era formată din deţinuţi în regim de muncă forţată; dacă voiai să facă ceva în plus faţă de ceea ce deja aveau de făcut, trebuia să le oferi ceva. Şi singurul *lucru* care oferea *plăcere* în această văgăună de la antipozi era romul. Asta însemna că cine controla rezervele de rom controla întreaga colonie. În asta a constat geniul guvernatorului Grose.

Majoritatea istoricilor vor spune că romul era moneda de schimb în New South Wales, însă era mai mult de atât. Era un instrument de control social. Romul era un paradox: controlul distribuţiei lui era o formă de tiranie, dar consumul lui crea anarhie. Trupele Romului aveau să controleze afacerea cu rom în următorii douăzeci de ani, ceea ce i-a îmbogăţit pe soldaţi şi, mai important, i-a făcut atotputernici. O serie întreagă de guvernatori au sosit de la Londra cu ordinul de a opri comerţul cu alcool, lucru imposibil, întrucât comerţul cu spirtoase era unica pârghie a puterii.

Următorul guvernator a fost John Hunter, sosit în 1795. Avea cu el o hârtie cu ordinul de a pune capăt comerţului cu rom. Soldaţii i-au spus politicos ce să facă cu bucata lui de hârtie. Un tânăr locotenent îndatoritor pe nume John Macarthur i-a explicat că romul era singurul lucru care-i făcea pe condamnaţi să muncească şi Hunter şi-a dat seama că nu prea putea face nimic. Ştia că putea fi o prostie să distribui alcool unei populaţii formate exclusiv din infractori, dar nu s-a opus practicii. După un an de guvernare nota, cam amărât, că romul dusese la

dispariţia aproape totală a oricărui licăr de religiozitate; la încurajarea practicării jocurilor de noroc; la jafuri frecvente; şi, sunt îngrijorat să adaug, la câteva crime recente şi şocante şi, pe scurt, la dispariţia disciplinei şi respectului faţă de treburile guvernării.

Dar existau şi părţi bune. Dumnezeu, de exemplu, cerea rom, de vreme ce prima biserică din Australia s-a construit prin munca prestată de condamnaţi.

Aceştia au fost răsplătiţi cu 25 de kilograme de carne, un kilogram şi jumătate de tutun, două kilograme şi jumătate de ceai şi 90 de litri de rom. Probabil, pe condamnaţi i-a încălzit puţin ideea că înfăptuiau lucrarea Domnului, dar poate şi acest gând se datora tot romului.

De asemenea, romul avea diverse dezavantaje. Nu găsim multe relatări despre cum arăta în realitate o băută. Dar jocurile de noroc par să fi fost un ingredient nelipsit. Aceasta era cu siguranţă opinia singurului preot (nerecunoscător) al coloniei, care spune despre pariurile la beţie că:

Această îndeletnicire a ajuns la asemenea excese printre condamnaţi, încât despre unii se ştie că, după ce şi-au pierdut merindele, banii[67] şi hainele de schimb, şi-au jucat şi hainele de pe ei, rămânând printre tovarăşii lor la fel de goi şi de indiferenţi precum sunt băştinaşii fără minte.

E important să menţionăm că oamenii nu erau beţi tot timpul. Alcoolul era limitat, căci doar limitându-l puteau Trupele Romului să rămână bogate şi puternice. Într-un rar acces de onestitate, comandantul trupelor a scris că „limitările excesive impuse asupra importului de băuturi spirtoase au contribuit în mare măsură la creşterea dorinţei coloniştilor de a şi le procura şi au sporit în mod categoric relele pe care erau menite să le reducă”.

Aşadar, încărcătura navei *Hope* a fost un instrument de instituire a haosului social şi, în acelaşi timp, a controlului social. Condamnaţii „nu ezitau [aşa spune

67 Între timp, în economia australiană începuseră să apară monede de cupru şi monedele de 8 reali.

preotul] să facă orice pentru a şi-o procura şi preferau ca în schimbul muncii să primească băutură mai degrabă decât orice alt articol de îmbrăcăminte sau alte provizii care li se puteau oferi”.

Rebeliunea romului

Trebuia instaurată ordinea în colonie. Trebuia să mai dispară băutura. Şi era nevoie de cineva care să ţină în frâu nesuferitele Trupe ale Romului. Era nevoie de cineva de care să asculte toată lumea, împotriva căruia să nu se ridice nimeni. E deci oarecum surprinzător că în 1806 guvernul britanic l-a numit guvernator pe căpitanul William Bligh; da, acelaşi căpitan William Bligh din timpul revoltei de pe *Bounty.* Guvernul s-a gândit, pesemne, că revolta avusese loc cu şaptesprezece ani înainte şi nimeni nu se va mai ridica vreodată împotriva lui Bligh.

Cu Bligh nu era uşor să te înţelegi. Părerea lui generală despre lume era că toţi ceilalţi se înşelau, iar el avea dreptate. Despre trupele din New South Wales considera că, în cel mai bun caz, erau „nişte pidosnici[68], nemernici şi ticăloşi”.

Lui Bligh nu-i plăcea deloc această „miliţie periculoasă”. Cu siguranţă nu-i plăcea cum se holbau la fiica lui, Mary, şi nu era dispus să facă nici cel mai mic compromis. Adversarul lui era căpitanul John Macarthur, un soldat contrabandist necinstit şi

68 În acea vreme, *bugger* [în original, n. tr.] însemna aproape cu siguranţă „homosexual”. E destul de ciudat, pentru că mulţi istorici cred că revolta de pe *Bounty* a fost rezultatul direct al unei relaţii neobişnuite dintre Bligh şi Fletcher Christian. Când i s-a cerut să facă o descriere fizică a lui Christian, Bligh a menţionat un tatuaj pe fundul acestuia. Poate că există şi o explicaţie nevinovată pentru acest lucru, dar nu-mi vine acum în minte.

intrigant, care devenise cel mai bogat om din colonie. Bligh era un ticălos dintr-o bucată. Macarthur era un ticălos mincinos şi viclean.

Bligh i-a confiscat lui Macarthur distileriile ilegale. Acesta s-a înfuriat şi i-a cerut lui Bligh să-i returneze bunurile (complet ilegale). Bligh a refuzat şi a dublat miza dându-l pe Macarthur în judecată. Macarthur s-a dus bucuros la tribunal. Ştia că juriul urma să fie format din soldaţi şi colonişti liberi pe care-i avea la degetul mic şi cărora, mai mult, Bligh le era antipatic. De altfel, în ziua procesului juraţii au început să-l aclame pe Macarthur, la fel ca soldaţii care se adunaseră ostentativ în jurul tribunalului. Bligh, care se născuse furios, a devenit tot mai furios. A trimis după comandantul regimentului, maiorul George Johnston, cerându-i să-şi ţină oamenii sub control. Johnston a răspuns printr-un bilet în care se scuza că se îmbătase cu o seară înainte şi făcuse un accident cu trăsura, aşa că n-avea ce face, se simţea cam rău.

Bligh s-a întors valvârtej la reşedinţa guvernatorului, gândindu-se la următoarea lui mişcare. Macarthur, pe de altă parte, şi-o plănuise deja pe a lui. Presupunea rom.

Când soldaţii l-au eliberat din temniţă mai târziu în acea zi, Macarthur a pregătit o scrisoare prin care îl implora pe George Johnston să-l aresteze pe William Bligh şi să preia comanda coloniei. A reuşit să strângă imediat 140 de semnături. În aceeaşi seară, 300 de soldaţi s-au adunat la cazarmă. Au băut ceva. Apoi au pornit spre reşedinţa guvernatorului cântând şi zdrăngănind la instrumente muzicale. Veselia era destul de mare. Mai nimeni nu le-a opus rezistenţă. De fapt, singura persoană care le-a stat în cale a fost fiica lui Bligh, Mary, care a încercat să înfrunte 300 de

soldaţi cu umbrela ei de soare. Pe Bligh l-au găsit ascuns sub un pat.

Pe 26 ianuarie 1808, la exact douăzeci de ani de la debarcarea primei flote, a avut loc singura lovitură de stat militară din istoria Australiei. Această zi încă e sărbătorită ca Ziua Australiei (se sărbătoreşte debarcarea, nu lovitura de stat) şi întregul eveniment e cunoscut în istorie sub numele de Rebeliunea romului.

George Johnston conducea acum Australia. Fusese primul soldat care pusese piciorul pe continent. Era acolo de la început. Se căsătorise chiar cu o condamnată, o hoaţă de dantelă pe nume Esther Abrahams, devenită acum prima doamnă. Pe străzi s-au ars efigii ale lui Bligh şi soldaţii au sărbătorit punând oi la frigare, pentru că, fiind vorba despre Australia, totul trebuie să se încheie cu un grătar.

Şi au băut rom.

Macquarie

Disciplina, întruchipată de Bligh, nu dăduse rezultate, iar Australia era acum în mâinile soldaţilor şi ale celor necinstiţi şi sub influenţa romului. Acesta e momentul în care guvernul britanic a avut o idee genială. În 1809 a trimis un nou guvernator, perfect pentru continentul ticăloşit, un soldat dipsoman şi escroc. Numele lui era Lachlan Macquarie, iar Trupele Romului n-au avut nicio şansă în faţa lui.

Geniul lui Macquarie a constat în faptul că şi-a dat seama că toţi erau escroci, a acceptat acest lucru, s-a bucurat, apoi le-a tras ţeapă tuturor. Acesta a fost începutul sistemului serviciilor de sănătate australian.

La Sydney nu exista un spital propriu-zis, ci o

şandrama. Aşa că, atunci când Macquarie a sosit cu instrucţiuni clare de la lordul Castlereagh, Secretarul de Stat pentru Colonii, să „interzică consumul de băuturi spirtoase”, el le-a ignorat şi şi-a propus în primul rând să construiască spitale. S-a hotărât să-şi finanţeze planul vânzând un monopol, şi anume monopolul pe rom.

Macquarie a abordat trei colonişti liberi bogaţi şi le-a făcut o ofertă: dreptul exclusiv de a importa 273.000 de litri de rom în următorii trei ani în schimbul unui spital nou-nouţ. Avea chiar şi planurile pregătite. Investitorii au studiat oferta şi au înţeles că vor da lovitura. Costul construirii unui spital era nimic în comparaţie cu valoarea concesionării băuturii. Soldaţii probabil priveau de pe margine şi se gândeau cum să ocolească sistemul. Nimeni n-a fost atent la detalii.

Macquarie avea în contract o clauză conform căreia guvernul îşi rezerva dreptul de a vinde orice băuturi spirtoase care deja îi aparţineau. Părea o clauză inofensivă şi nu ar fi însemnat mare lucru dacă Macquarie nu ar fi depozitat în secret 345.000 de litri de rom.

Când investitorii şi-au dat seama, era deja prea târziu. Macquarie obţinuse un spital în valoare de 40.000 de lire sterline pe mai nimic, de fapt chiar pe nimic, fiindcă a continuat să taxeze romul importat cu greu de colonişti, încasând alte 9.000 de lire în bani gheaţă. Se născuse sistemul de servicii de sănătate al Australiei, întemeiat pe o înşelăciune.

Singura parte proastă consta în faptul că spitalul era mai degrabă impropriu. Nu avea morgă, lucru încurajator, şi nici băi – cam descurajant; iar clădirea, botezată imediat Spitalul Romului, a devenit curând cunoscută sub numele de Abatorul din Sydney. Astăzi

este sediul parlamentului din New South Wales. Dar vulnerabilităţile clădirii sunt în mod cert rezultatul unicei vulnerabilităţi a lui Macquarie: îşi iubea soţia. Lui Macquarie îi plăcea să numească lucruri şi le numea după Elizabeth Macquarie. Şi azi poţi merge la cumpărături în Sydney pe Elizabeth Street sau poţi naviga în golful Elizabeth. Sau poţi vedea scaunul doamnei Macquarie lângă Grădina Botanică. Elizabeth Macquarie iubea arhitectura. Avea o bibliotecă întreagă cu cărţi de specialitate. Era într-adevăr pasionată. Nu se ştie sigur cine a fost arhitectul anonim al Spitalului Romului, dar a fost cineva foarte apropiat de guvernator şi mai toţi istoricii cred că trebuie să fi fost doamna Macquarie.

Alte băuturi

Australia s-a fondat pe rom. Romul a însemnat rebeliune şi spital, putere şi monedă de schimb potabilă. În zilele noastre asociem Australia cu vinul şi berea, dar aceste băuturi au apărut mai târziu şi te lasă la greu. Prima carte despre viticultură publicată în Australia a apărut în 1803, dar fusese tradusă din franceză şi traducătorul uitase să inverseze anotimpurile, o omisiune care a dus la tunderea viţei-de-vie în ianuarie. Berea se făcea în cantităţi mici, în 1790 cel puţin. Dar nu era răcită şi berea caldă nu prea e ce trebuie la antipozi. Azi romul e aproape uitat în ţara pe care a creat-o, o ţară plină de vii şi bere Fosters. Dar să nu uităm (aşa-zisul) cântec al primilor colonişti infractori:

> Scrie-ţi numele pe spinarea mea
> Întinde-mi pielea pe toba ta

Pe insula Pinchgut lasă-mă corbilor
De acum şi până-n vecii vecilor.
Găluşcă de Norfolk oi înfuleca
Ca de la o prună spaniolă zeama,
Chiar şi după cimpoiul de la Newgate oi dansa
Numai rom de mi-ai da!

Capitolul 16

Cârciuma din Vestul Sălbatic

Când te întâlneşti cu cineva, bei; când te desparţi, bei; când faci cunoştinţă cu cineva, bei; când faci un târg, bei; te certi la băutură şi te împaci tot la băutură.

Frederick Marryat, *A Diary în America* (1839)

În 1797, cea mai mare distilerie din America producea 50.000 de litri de whisky pe an. Proprietarul ei era marele distilator al Americii începuturilor, un bărbat pe nume George Washington.

Povestea vieţii lui Washington e neobişnuită. Înainte de a deveni un magnat al whisky-ului, făcuse oareşce carieră în politică şi chiar în armată. Nu zăbovim mult asupra acestor lucruri. Pe scurt, în politică Washington candidase şi pierduse. Apoi a candidat iar şi a oferit băutură gratis electoratului. De această dată a câştigat. Cheltuielile lui pentru candidatura la camera inferioară a parlamentului din Virginia colonială în 1758 au fost:

Cină pentru prieteni 3 0 şilingi 0 penny
60 de litri de vin la 10/6 15 şilingi 0 penny
1 litru şi jumătate de brandy la 1/3 4 şilingi 4 penny

60 de litri de bere la 1/3 16 şilingi 3 penny
10 litri de cidru la 1/6 12 şilingi 0 penny
136 de litri de bere tare la 8 penny/1 0 şilingi 0 penny
400 de litri de punci
Cel mai bun rom de Barbados la 5/6 10 şilingi 0 penny
5,5 kilograme de zahăr rafinat 1/6 18 şilingi 9 penny
10 boluri cu punch la 2/6 fiecare 1 5 şilingi 0 penny
2 litri de rom la 7 penny fiecare 5 şilingi 7 penny
0,5 litri de vin 1 şiling 6 penny.

Erau doar 600 de alegători eligibili[69].

Cariera lui în armată e şi mai puţin interesantă. În esenţă, a avut geniala idee de a dubla raţiile de rom ale oamenilor săi, provocând astfel un fenomen straniu cunoscut sub numele de SUA. După asta, a mai dus un mic război pentru a impune o taxă pe whisky. Şi abia pe urmă s-a stabilit undeva şi s-a apucat de treaba serioasă a distilării. A produs variate sortimente: whisky cvadruplu distilat, whisky de secară, whisky cu aromă de scorţişoară şi tării obţinute din mere, kaki şi piersici. Era o afacere bună pentru că, în această nouă şi stranie invenţie numită America, tăriile erau la modă.

Între 1790 şi 1830, consumul de spirtoase în SUA aproape s-a dublat, de la 23 la 43 de litri de persoană pe an. Iar pasiunea pentru tărie se datora în mare măsură înaintării spre vest.

La început, coloniile din America de Nord erau simple avanposturi ale culturii europene a consumului de alcool, aşadar totul se învârtea în jurul berii.

69 Aha. Adică aproximativ o jumătate de litru de bere, un pahar de vin şi o jumătate de litru de rom pe alegător.

Pelerinii nu plănuiseră să acosteze la Plymouth Rock, însă nava *Mayflower* rămăsese fără bere, aşa că au fost nevoiţi să se oprească.

Deşi apa de pe acest continent virgin era de fapt potabilă, au apărut curând fabrici de bere pentru că pelerinii, fiind europeni, încă strâmbau din nas când auzeau de apă şi respectau în continuare regula lui Aelfric menţionată în capitolul 9 (şi foarte frecvent adaptată): „Bere dacă am, apă dacă nu am bere”. Sau, după cum spunea un colonist puritan pe nume William Wood: apa americană „avea o consistenţă mai grasă şi era mai închisă la culoare [...]; se crede că nu poate exista o apă mai bună nicăieri în lume [...] Dar eu tot prefer o bere bună”.

Dar berea are un dezavantaj – transportul. Un butoi de bere e greu şi, în comparaţie cu un butoi de tărie, nu conţine foarte mult alcool. Dacă eşti un colonist care te îndrepţi spre vest prin locuri neumblate, iar în căruţa ta cu coviltir nu încape orice şi oricât, un butoi de whisky te va îmbăta mai zdravăn şi te va ţine mult mai mult decât unul de bere. În secunda în care ai părăsit civilizaţia şi berăria (care sunt de fapt acelaşi lucru), îţi doreşti deja butoiul cu tărie şi nu există loc mai bun de unde să-l cumperi decât Mount Vernon. Până la urmă, proprietatea primise numele amiralului englez Edward Vernon, care purta haină din *grogram*[70] şi era poreclit Bătrânul Grog. Vernon îndoia romul marinarilor săi cu apă, dând astfel şi numele băuturii cunoscute drept *grog*.

Când pleca în sălbăticie, americanul lua cu el un butoi de whisky (sau ţuică de piersici dacă se simţea *fabulos*) şi astfel, cu cât te îndepărtai de New York, Philadelphia, Boston şi lumea îmbibată în bere de pe

70 Otomană (n. tr.).

coasta de est, cu atât observai că berea era înlocuită de tărie. Pur şi simplu. Newyorkezii, ca şi omologii lor britanici, încă beau bere la micul dejun. Şi aşa se face că un mic dejun în Kentucky era compus (în 1822) din „trei cocktailuri şi o mână de tutun”.

Aici, un cocktail e, în esenţă, exact ceea ce spune cuvântul: „Aşadar, o *coadă de cocoş* e o băutură stimulantă compusă din tărie de orice fel, zahăr, apă şi arome” (1806). Whisky la micul dejun n-ar fi consumat multă lume nici pe atunci, aşa că, amestecându-l cu ceva suc de fructe sau cu ce aveai la îndemână, te puteai bucura de toate beneficiile pentru sănătate ale unui mic dejun alcoolizat (beneficii în care încă se credea) fără să vomiţi.

Aşadar, un porumbel călător curios din prima jumătate a secolului al XIX-lea trebuie să fi văzut mii de oameni îndreptându-se lent spre vest. Unde se duceau şi de ce? Cei mai precauţi se vor fi aventurat doar până la limita terenurilor cultivate în acel moment, unde îşi vor fi construit o căsuţă şi vor fi înfipt în pământ un ţăruş, revendicând locul. Cei mai ambiţioşi se îndreptau spre aşa-zisa Frontieră, acolo unde statele Americii deveneau o sălbăticie nedefinită, spre ceea ce numim Vestul Sălbatic. De ce? Pentru că era un loc bogat.

Hollywoodul preferă să descrie Vestul Sălbatic ca pe o lume a sărăciei relative, un tărâm al bărbaţilor săraci-dar-necinstiţi care din când în când trebuiau să suporte câte un intrus avut de pe coasta de est. De fapt, era exact invers. Oamenii nu se duceau în vest ca să devină săraci; ar fi fost o prostie. Plecau acolo fiindcă salariile erau duble faţă de cele de pe coasta de est. Existau boomuri – al mineritului, al blănurilor, al vitelor – şi aproape niciodată nu era suficientă forţă

de muncă pentru a face faţă cererii. Aşa că lefurile au explodat, asta în timp ce coasta de est suprapopulată suferea de foame.

Dezavantajul era că infrastructura nu se dezvolta la fel de repede. Nu existau drumuri sau căi ferate, nici tribunale sau şerifi şi nu erau nici baruri. (Erau, de asemenea, foarte puţine femei, dar vom reveni asupra acestui lucru.) Rezultatul a fost o populaţie măricică formată din bărbaţi cu mulţi bani, dar care nu aveau pe ce să îi cheltuie (şi pe nimeni care să-i apere de jafuri). Aşa că, oriunde se duceau muncitorii, barmanul ambiţios se ţinea după ei.

Prima cârciumă numită *saloon* a fost Brown's Hole din oraşul Brown din Utah. Ideea era, se pare, ca treaba să sune stilat şi franţuzit, dar primele cârciumi de acolo în niciun caz nu erau aşa. Iniţial le găseai în corturi. Când aflau despre un nou oraş minier, cei interesaţi să facă bani puteau considera că mineritul nu li se potrivea. Aşa că puneau mâna pe un cort şi un butoi şi îşi făceau apariţia la faţa locului. Asta era tot. Uneori, o scândură pe două butoaie ţinea loc de bar, dar la atât se limita franţuzirea. Iată descrierea unei cârciumi instalate într-un cort din Kansas:

Consta în nişte pari încrucişaţi [...] care susţineau o coamă peste care era trasă o velă veche [...] formând un spaţiu de doi metri pe doi metri şi jumătate, poate de un metru, un metru şi jumătate înălţime – suficient de mare cât să adăpostească două butoaie cu whisky, două decantoare, câteva pahare, trei-patru borcane cu stridii murate şi două-trei cutii cu sardine, dar niciun fel de produse de brutărie. Patronul probabil că îşi înţelegea afacerea mai bine decât noi şi refuzase să-şi irosească capitalul desigur modest investind în

articole care nu erau de primă necesitate.

Un exemplu tipic de patron de cârciumă e Roy Bean, un individ la care vom reveni în câteva rânduri pe parcursul acestui capitol. Bean era un escroc care, pe atunci, îşi bătea soţia în oraşul texan Beanville (fără legătură cu numele lui). În 1881 a auzit că muncitorii de la o nouă cale ferată îşi făcuseră tabără în apropiere de râul Pecos. Aşa că a vândut tot ce avea şi a cumpărat zece butoaie de whisky de 250 de litri şi un cort. Apoi a pornit la drum şi a găsit o tabără cu 8.000 de bărbaţi însetaţi. Şi-a montat cortul şi şi-a început noua carieră.

A apărut însă o problemă. Atractivitatea Vestului Sălbatic consta în faptul că nu prea avea o infrastructură juridică. Cel mai apropiat tribunal era la 320 de kilometri depărtare, în Fort Stockton. Cei 8.000 de muncitori la căile ferate nu aveau nici băutură, nici lege. Cine să-i protejeze pe localnici de un potlogar ca Bean? Din fericire, un poliţist texan aflat în trecere a sesizat problema. A făcut o vizită la cârciuma lui Roy Bean şi l-a întrebat direct dacă voia să fie judecător de pace.

Bean a spus da.

Funcţia de judecător de pace a fost un adevărat pas înainte pentru un infractor recidivist ca Bean. Şi era cum nu se poate mai bine pentru toţi cei din zonă, pentru că de acum aveau acces la lege. Toată lumea era fericită. Bean a fost atât de fericit, încât s-a dus imediat să tragă asupra cârciumii rivalului său principal, care era evreu, ceea ce părea să-i justifice acţiunea, deşi ce era drept şi ce era nedrept depindea acum întru totul de judecătorul Roy Bean.

Să-l lăsăm pe judecătorul Bean deocamdată şi să

revenim la el abia la următoarea omucidere cu circumstanţe agravante de natură rasială, câteva pagini mai încolo. El constituie totuşi un bun exemplu al modului în care funcţionau în general lucrurile. Începi o afacere oarecare (în acest caz, o cale ferată), afacerea presupune angajaţi, angajaţii aduc bani, banii aduc cârciumi, iar cârciumile aduc în cele din urmă (sau devin, în cazul de mai sus) tribunale. Dar deocamdată tot într-un cort ne aflăm.

Adesea, barmanul dintr-un cort (dacă-l putem onora cu acest apelativ) îşi vindea pur şi simplu marfa şi pleca acasă. Dacă voia să rămână, avea două opţiuni. Prima, putea să mai trimită după băutură. Acest lucru implica un transfer de bani, un fel de aranjament contractual foarte greu de impus. Sau îşi putea contraface băutura.

Există o carte din 1853 intitulată *The Manufacture of Liquors, Wines, and Cordials without the Aid of Distillation*[71]. Nu e aşa de rău cum sună. Surprinzător, distilarea încă face parte din fabricare. Argumentul general al cărţii e că, în loc să cumpere brandy sau whisky, cârciumarul înţelept şi cumpătat ar trebui să cumpere alcool pur şi să-i adauge arome, pentru ca apoi să pretindă că vinde whisky sau brandy sau altceva. Autorul se justifică spunând că oricum asta fac distileriile europene şi că americanii au rămas în urmă. De asemenea:

> următoarele instrucţiuni vor asigura o economie de 90-550 per zece litri; iar cea mai riguroasă examinare cu greu va putea deosebi originalul de imitaţie, doar un test chimic putând indica diferenţa dintre cele

71 *Fabricarea băuturilor spirtoase, a vinului şi a lichiorurilor fără ajutorul distilării* (n. tr.).

două.

Nu sunt sigur că e complet adevărat, dar bănuiesc că nu trebuie să fii un împătimit al whisky-ului ca să nu te laşi păcălit de reţeta pentru un whisky vechi de secară:

Alcool neutru, 18 litri; soluţie alcoolică de amidon, 4,5 litri; decoct de ceai, 0,5 litri; infuzie de migdale, 0,5 litri; colorează cu 30 de grame de tinctură de coşenilă şi zahăr ars, 120 de grame; adaugă trei picături de ulei aromatizat, dizolvate în 30 de mililitri de alcool.

Conform acestei cărţi, „whisky-ul scoţian” conţinea „creozot: cinci picături”. Romul de Jamaica conţinea acid sulfuric; doar 15 mililitri, dar probabil că tot apărea la un test chimic. Aceste băuturi subtile şi delicate primeau nume la fel de subtile şi delicate, cum ar fi *lustru de sicriu, suc de tarantulă, picior-împiedicat* şi *sos de oaie.*

În general, acest tip de poşircă a dispărut odată cu apariţia cârciumii propriu-zise, unde propriu-zis înseamnă pur şi simplu „o construcţie permanentă”. Din momentul în care ai câteva construcţii permanente, apare competiţia şi astfel produsele se îmbunătăţesc.

Atât competiţia, cât şi construcţiile permanente aveau să apară destul de curând. După doar cinci săptămâni de la instalarea taberei pentru muncitorii de cale ferată în Minot, Dakota de Nord, noul orăşel (dacă-l putem numi aşa) avea douăsprezece cârciumi. De la cort se trecea la un fel de văgăună, o scobitură excavată într-un versant de deal, din al cărei tavan

picura apa. Un asemenea edificiu îl costa pe cârciumar uriaşa sumă de 1,65 de dolari într-o epocă în care un muncitor la fermă câştiga în jur de 60 de centi pe zi. Când avea nevoie să se extindă din nou, îl costa 500 de dolari să construiască o cârciumă cu faţadă falsă. Ultima componentă a cârciumii era cea mai scumpă. Cinci ani mai târziu sosea şi mobilierul de bar, sculptat în lemn masiv şi transportat cu catârul. Costa, cu transport cu tot, 1.500 de dolari.

Deci cum arăta produsul finit şi cum era să bei înăuntru? Hollywoodul înfăţişează de obicei o cârciumă uriaşă în mijlocul oraşului, situaţie impusă de scenarii, pentru că astfel eroul e forţat să se confrunte cu răufăcătorul. Dar, aşa cum am văzut, în oraşe funcţionau de obicei multe cârciumi şi în realitate răufăcătorul şi eroul puteau bea un păhărel în linişte, fără să dea vreodată nas în nas. De obicei, cârciuma era o construcţie destul de îngustă, de preferinţă situată la colţul străzii, fiindcă astfel reclama era mai eficientă.

Primul şi cel mai evident lucru pe care îl remarcai era faţada falsă înaltă cât două etaje şi bătută în cuie în partea din faţă a unei clădiri cu un singur nivel. Nu se ştie de ce cârciumile erau construite astfel. Nu păcăleau pe nimeni. Nici n-aveau cum, decât dacă te apropiai de local pe o linie dreaptă perpendiculară pe uşa de la intrare, lucru imposibil dacă erau clădiri pe ambele părţi ale străzii. Se lucra mult la faţadă. Etajul superior avea ferestre false şi uneori chiar şi jgheabul unui acoperiş inexistent. Faţada falsă era o minciună evidentă, universală pe care, din motive necunoscute, toată America o accepta[72].

---

72 Există o morală în toată această poveste, dar nu-mi dau seama care e.

Afară se afla stâlpul de care îţi puteai lega calul; în jurul lui – o grămadă enormă şi inevitabilă de bălegar. În zonă nu exista sistem de canalizare şi doamnele purtau rochii nefericit de lungi. Situaţia bărbaţilor era (ca întotdeauna) mai bună, dar pintenii lor sigur nu străluceau prea tare.

Păşeşti pe mica platformă de lemn de la intrare, dar nu te întâmpină celebrele uşi batante. Uşile batante sunt un mit sau aproape un mit. Se poate să fi existat vreo câteva în sud-vestul foarte, foarte îndepărtat al Statelor Unite, dar erau cu totul atipice. E şi normal, dacă stai să te gândeşti. Ar fi fost complet inutile, căci nici nu oferă intimitate, nici nu protejează împotriva frigului. Arată fantastic pe ecran, dar în realitate uşile erau întregi sau aproape întregi. Aveau totuşi balamale duble şi contragreutate, deci puteai să-ţi faci o intrare oarecum spectaculoasă, cu condiţia să ai grijă să nu le laşi să te pocnească drept în faţă.

În filme, te afli acum în faţa barului. Şi acest lucru e greşit. Eşti într-o încăpere îngustă şi lungă şi barul se află în lateral, aproape întotdeauna pe stânga. Tejgheaua e un obiect cu adevărat frumos. E sculptată, e din lemn masiv şi a fost lustruită cu sârg. Nu uitaţi că, aşa cum am văzut, a costat probabil mai mult decât clădirea care o adăposteşte. Deasupra barului se află oglinda. Şi ea e curăţată încontinuu, căci a costat la rândul ei o groază de bani. E la fel de lungă ca tejgheaua şi e celălalt mare simbol al statutului cârciumarului. Toate celelalte lucruri din cârciumă pot fi ieftine, dar asta din cauză că cele două obiecte importante au consumat atât de mult din capital.

În realitate, oglinda serveşte cel puţin unui scop. Le permite celor care stau la bar să vadă pe oricine s-ar

putea apropia de la spate. Şi le permite să se zgâiască la femeia goală. Ea atârnă pe peretele opus – un nud pseudoclasic voluptuos. Nu e chiar pornografic, dar nici cuviincios nu e. Postura şi dantelele ascund părţile cu adevărat intime, dar ea e totuşi acolo pentru a-l aţâţa pe cowboy-ul singuratic care probabil nu a văzut o femeie de săptămâni întregi.

De-a lungul părţii de jos a tejghelei şi deasupra podelei acoperite cu rumeguş se află bara de alamă. Scopul ei e necunoscut. Oamenii însă nu se simţeau la cârciumă până nu puneau o cizmă pe acea bară. În mod ciudat, în 1920, când s-a instituit Prohibiţia, lumea ducea dorul barei de alamă, iar nostalgia după ea ajungea la cele mai lacrimogene exagerări. Curios lucru, pentru că bara era probabil plină de salivă. La anumite intervale sub bară se aflau scuipătoarele, idealul fiind una la patru clienţi. Am putea crede că toţi cei dinăuntru sufereau de dureri de dinţi, dar de fapt mestecau tutun.

Deci îţi pui cizma (unsă de baligă de cal) pe bara de alamă (unsă de scuipat), iar barmanul se apropie şi te întreabă: „Ce-ţi pofteşte inima?”.

Stai puţin să te gândeşti. Observi că sub oglindă sunt câteva sticle de vin şi şampanie şi chestii bizare cum ar fi lichiorul de mentă. Apoi vezi că sunt toate acoperite de praf. Sunt acolo doar de formă. Nimeni nu comandă vreodată aşa ceva şi dacă cineva, în special un străin, ar face-o, ar avea probleme cu ceilalţi clienţi. Singurele două băuturi pe care le poţi cumpăra menţinându-ţi respectabilitatea sunt whisky-ul şi berea. Dar, de fapt, şi berea e cam dubioasă. Deci comanzi un whisky pentru tine şi unul pentru tipul care stă lângă tine. Aşa e regula. Nu contează că nu l-ai mai întâlnit niciodată. Întotdeauna la prima

comandă trebuie să ceri o băutură în plus. Îţi scoţi pârleala mai târziu, când următorul client îţi cumpără ţie o băutură. Dar singurul lucru mai grav decât să nu cumperi o băutură e să nu accepţi una, lucru pentru care vei fi bătut sau mai rău.

Ajungem acum la cel mai complicat şi mai enigmatic aspect al etichetei de cârciumă, pe care, în mod ciudat, Hollywoodul îl prezintă întotdeauna corect. Când eroul taciturn intră în cârciumă, *nu întreabă niciodată cât costă băutura*. Pur şi simplu, aruncă nişte monede pe tejghea *şi niciodată nu primeşte rest.* Din punct de vedere istoric, e absolut corect.

Există două feluri de cârciumi: de un *bit* şi de doi *bit*. O cârciumă de doi *bit* e o afacere amplă, ţine un spectacol în mijlocul publicului, are candelabru şi poate chiar un al doilea etaj real. Într-o cârciumă de doi *bit* toate băuturile costă doi *bit*. Într-una de un *bit* toate băuturile (atât whisky-ul, *cât şi* berea) costă un *bit*. Un trabuc costă tot un *bit*. E un lucru util, pentru că nu trebuie să întrebi niciodată de preţ. Adesea, un semn pus afară indica tipul de cârciumă, dar mai mult ca sigur îţi puteai da seama şi singur.

Un *bit* era egal cu o optime de dolar, adică 12 cenţi şi jumătate. E ciudat, pentru că nu există o jumătate de cent. Mult timp, în statele sudice a circulat şi moneda de 8 reali. Aceasta putea fi împărţită la opt. De fapt, era adesea tăiată efectiv în opt părţi (sau *bits*) şi de aceea papagalii piraţilor îi dau întruna despre *piesele de opt*. Dintr-un motiv oarecare, s-a procedat la fel şi cu dolarul american, cu ciudata consecinţă că nu aveai cum să dai restul exact pentru o singură băutură. În schimb, dacă-ţi cumpărai o singură băutură într-o cârciumă de un *bit*, dădeai o monedă de 25 de cenţi (doi *bit*) şi primeai rest zece cenţi. Asta

înseamnă că dădeai 15 cenţi (un „*bit* mare”) pe prima băutură. Dar pe a doua o puteai lua cu zece cenţi (un „*bit* mic”.) Era o nătângie spectaculoasă, chiar mai mare decât faţadele false, dar asta era treaba.

Deci iei sticla de trăscău şi îţi torni un pahar. Nu turna prea puţin, vei fi perceput ca efeminat şi poate vei fi forţat să bei mai mult sub ameninţarea cu pistolul. Totuşi, nu-ţi umple paharul până la buză. Vei trece drept zgârcit şi lacom şi barmanul te va întreba dacă nu cumva vrei să faci baie în el. E ciudat că acolo unde legile sunt laxe, manierele sunt stricte.

Duci paharul de tărie la gură şi îl bei dintr-o răsuflare. Astfel obţii aprobarea şi respectul din partea celorlalţi clienţi. Bine, probabil că ţi s-a făcut şi rău din cauza asta, dar preţul merită să fie plătit. Ai putea păţi ca bărbatul care a intrat într-o cârciumă de doi *bit* şi a plătit un *bit*. Când i s-a atras atenţia asupra acestui lucru, a răspuns: „Crâşmă de doi *bit*, ai? Aşa am crezut şi eu când am intrat, dar după ce v-am gustat whisky-ul mi-am zis că e de un *bit*”. Îndrăzneţe cuvinte, dar nu la fel de îndrăzneţe ca ale bărbatului care a spus că poate bea un litru de whisky de Cincinnati. A reuşit, iar ornamentul de argint de pe sicriul său a costat 13,75 de dolari.

Şi cine e înăuntru? Bărbaţi. De obicei bărbaţi albi. Un bărbat negru ar putea fi tolerat. Amerindienii sunt excluşi prin lege. Dar cei cu adevărat nepoftiţi sunt chinezii. E un lucru ciudat şi inexplicabil. Vestul Sălbatic era plin de imigranţi chinezi care veniseră să lucreze la calea ferată şi toată lumea îi ura. Nu pare să fi existat vreun motiv pentru acest lucru, dar tocmai asta îi făcea pe oameni să-i urască şi mai mult. Revenind, din păcate, la judecătorul Roy Bean din cârciuma lui din Texas, la un moment dat s-a

confruntat cu cazul unui bărbat acuzat că ucisese un chinez. Bean şi-a consultat codul de legi şi a afirmat că legea prevedea clar că era ilegal să ucizi un om, dar „să fiu al naibii dacă găsesc vreo lege care să interzică uciderea unui chinez”.

Cine sunt bărbaţii? E oarecum un mister. E semn de foarte proastă creştere să-l întrebi pe un bărbat care e numele lui de familie sau cu ce se ocupă. Poţi face conversaţie, dar subiectele trebuie să fie neutre. Ar fi mai simplu să te duci în partea din spate a încăperii, acolo unde se desfăşoară un joc de cărţi. Probabil nu e poker, ci faraon, un joc mult mai simplu, doar de noroc. Se juca şi poker uneori, dar, pentru că regulile faraonului sunt simple, se joacă repede şi permite orice număr de jucători, de obicei era preferat. E foarte uşor să trişezi la faraon, ceea ce constituia o problemă, pentru că toţi erau înarmaţi.

Toate acestea duc la întrebarea delicată pe care am tot ocolit-o: de fapt, care sunt şansele să fii împuşcat? Iar răspunsul e cât se poate de clar: nu se ştie. Cu siguranţă, situaţia nu era atât de gravă precum în scena hollywoodiană standard cu câteva crime pe noapte şi pianistul care continuă să cânte (apropo, pianele erau mari, grele şi foarte greu de transportat şi deci se găseau doar în cârciumile de doi *bit*; pianolele nu apar până în anii 1880). Dar această observaţie e nedreaptă faţă de Hollywood. Până la urmă, nici familiile regale nu sunt de obicei atât de violente pe cât le înfăţişează Shakespeare. Dacă lumea reală ar fi la fel de periculoasă cum e prezentată în piesele de teatru, nu ar mai rămâne nimeni în viaţă.

Problema e că Vestul Sălbatic, prin definiţie, nu are o birocraţie eficientă. Vestul Sălbatic e ceea ce se

întâmplă între două evenimente: descoperirea unei surse de venit şi apariţia legii, ordinii şi rapoartelor legiştilor.

Avem, desigur, anecdote. Unii oameni chiar au fost ucişi în cârciumi. Wild Bill Hickok, Jack Mecall, Bob Ford, John Wesley Hardin şi nenumăraţi alţii au fost împuşcaţi mortal. Dar să nu uităm că existau multe cârciumi şi mulţi oameni. Nimeni nu a scris povestiri despre serile vesele în care s-au băut câteva pahare şi nu s-a întâmplat nimic. Oamenii voiau să scrie despre crime, fiindcă acestea sunt un prilej de divertisment şi fiindcă alţi oameni voiau să citească despre crime. Şi aici e problema. Vestul Sălbatic a fost romanţat încă înainte să se transforme. Judecătorul Roy Bean a devenit o atracţie turistică încă din timpul vieţii. Acest netrebnic criminal, sinofob, care-şi bătea nevasta a murit îmbogăţit de pe urma sutelor de turişti care intrau să caşte ochii în cârciuma lui şi plăteau îngrozitor de mult pe o poşircă, doar ca să poată spune că l-au întâlnit pe celebrul „Justiţiar de la vest de Pecos”. Pistolarii au devenit celebrităţi. Buffalo Bill, Annie Oakley şi Sitting Bull au vizitat Anglia, unde i-au fost prezentaţi reginei Victoria.

Fără îndoială, clienţii cârciumilor purtau arme. Era ceva perfect normal şi probabil ar fi intimidat pe oricine nu era obişnuit cu asta. Le mai scoteau câteodată şi uneori chiar trăgeau cu ele, dar nu neapărat cu intenţia de a face rău cuiva. Horace Greeley, unul dintre cei mai calmi istorici ai cârciumii din Vestul Sălbatic, a remarcat despre clienţi că, „atunci când se îmbătau, nu prea erau atenţi unde trăgeau cu revolverele, uneori unul în celălalt şi alteori la întâmplare”.

Se poate ca în această observaţie să fie mai mult

adevăr decât ar părea la prima vedere. Iată descrierea unei cârciumi dintr-un orăşel de cowboy în care oamenii se distrau trăgând în lămpile de iluminat:

„Klondyke” [...] era punctul de atracţie al satului şi avea oglinzi mai mari şi candelabre cu petrol mai mari, pentru a-i amuza pe cowboy atunci când se pileau destul cât să se joace cu armele. Proprietarul cârciumii cumpăra sticlele de lampă în cantităţi mari, iar feştilele le lua cu sacul.

Armele erau peste tot în Vestul Sălbatic, ceea ce pentru noi e greu de conceput, dar, dacă am aduce un cowboy din 1860 într-un bar din Londra anului 2017, ar fi la fel de încurcat de naturaleţea cu care ne folosim smartphone-urile. Fără îndoială, armele erau folosite pentru a ucide atunci când voiai să comiţi o crimă; dar se puteau folosi la fel de bine pentru a trage în lămpi sau în orice altceva se găsea pe post de ţintă. Asta îi înspăimânta şi îi amuza pe turişti şi probabil de aceea oamenilor le plăcea să scoată armele la turişti şi să-i oblige să bea sau să danseze sau să facă ce le mai trăsnea prin cap. Armele însemnau însă şi că orice încăierare era cea din urmă. Probabil din această cauză încăierările nu erau frecvente. Un cowboy a spus-o frumos:

Nu m-am încăierat la băutură, doar când eram treaz şi ştiam ce fac. Pentru că eram întotdeauna tare fericit când beam. Iubeam pe toată lumea şi toată lumea părea să mă iubească.

Şi aşa ajungem de la moarte la sex.
Femeile respectabile nu intrau niciodată într-o

cârciumă. Mai găsim câte o poveste, cum e cea despre barmaniţa Rowdy Kate Lowe, care ar fi împuşcat mortal cinci bărbaţi (inclusiv doi soţi), dar acestea erau cazuri izolate. Existau totuşi fete de cârciumă, aflate undeva între respectabilitate şi disponibilitate. Nu e clar exact unde. Stăteau de vorbă cu tine, te ţineau de mână, îţi ascultau necazurile şi îţi ofereau în general alinarea feminină după care tânjeşte vânătorul solitar, atât timp cât le ofereai de băut. Băutura nu era alcoolică – arăta ca whisky-ul, dar de fapt era ceai rece –, iar cuvintele de alinare probabil nu erau sincere. De precizat însă că nu erau prostituate. Sau de obicei nu (astfel de lucruri erau foarte greu de stabilit chiar şi la momentul respectiv, darămite un secol şi jumătate mai târziu).

Femeile erau o marfă rară în Vestul Sălbatic. Erau valoroase şi o ştiau. De ce să fii damă de companie când poţi face 10 dolari pe săptămână sporovăind? Un cinic ar spune că bărbatul singuratic vrea sex; un romantic ar spune că bărbatul singuratic preferă un simulacru evident de empatie feminină, dacă poate să creadă în el timp de zece minute şi să uite de viaţa grea. Aceasta e una dintre puţinele situaţii cunoscute în ştiinţă când romanticul are dreptate. Dacă aş avea tendinţa să teoretizez, aş face o paralelă: existau clădiri cu un al doilea etaj fals, exista whisky fals şi exista afecţiune falsă. Oricum, în spatele cârciumii putea fi şi un bordel.

Coloniştii din primele generaţii erau nişte sentimentali. În lipsă de altceva, seara se sfârşea cu o cântare în grup, iar subiectul preferat al tuturor cântecelor era Mama. Asemenea exploziilor şi picturilor pointiliste, mamele par fantastice de la distanţă şi aici e vorba de oameni aflaţi la distanţă.

Unul dintre cântecele nelipsite în astfel de ocazii era preferatul cowboy-ilor, *A Boy's Best Friend is his Mother*.[73]

Apoi cu grijă să o preţuieşti
Şi păru-i argintiu să-i netezeşti;
Căci când se duce n-o să mai ai alta;
Oriunde te încumeţi
O lecţie o să-nveţi –
Un băiat n-are prietenă mai bună decât mama.

Sau ai putea alege cântecul mai puţin sentimental care începea cu „Dacă oceanul ar fi din whisky, iar eu aş fi o raţă".

Nu existau limite în ce priveşte timpul cât puteau dura toate astea sau halul în care te puteai îmbăta. Caii erau treji şi probabil te puteau duce acasă. Ba chiar, dacă îţi uitai calul sau dacă nu mai erai în stare să încaleci, cineva ţi-l putea dezlega ca să-l lase să se ducă acasă. Sau puteai continua pur şi simplu să bei. Nimic nu te putea opri şi uneori chiar nu te oprea nimic. Să încheiem cu descrierea unei băute într-o cârciumă făcută de o femeie – asemenea relatări erau rare. Mai exact, o cârciumă cu mineri californieni, cu ocazia Crăciunului din 1851:

Orgia a început în seara de Crăciun, la [cârciuma] Humboldt [...] Toată ziua s-au putut vedea catâri răbdători coborând dealul, îndoiţi sub povara lăzilor cu brandy şi a coşurilor cu şampanie [...] La ora nouă seara au luat o cină cu stridii şi şampanie [...] moment plin de veselie, cu cântece, toasturi, discursuri etc. Cred că au dansat toată noaptea. În orice caz, dansau

73 *Un băiat n-are prietenă mai bună decât mama* (n. tr.).

când m-am dus la culcare şi dansau când m-am trezit a doua zi dimineaţă. Chefuiala a ţinut în felul ăsta nebun timp de trei zile, tot mai sălbatică cu fiecare ceas. Unii nu au dormit deloc. A patra zi s-au oprit din dansat şi, zăcând beţi grămadă înăuntru, au început să urle ca de pe altă lume. Unii lătrau asemenea câinilor, unii mugeau ca boii, iar alţii sâsâiau ca şerpii şi gâştele. Mulţi erau prea terminaţi ca să mai imite altceva în afară de animalul din ei.

Capitolul 17

Rusia

În 1914 ţarul Nicolae al II-lea a interzis vânzarea vodcii pe tot teritoriul Rusiei. În 1918 ţarul Nicolae al II-lea împreună cu toată familia lui au fost executaţi într-o pivniţă din Ekaterinburg. Aceste două fapte nu sunt fără legătură.

Putem urmări raţionamentul lui Nicolae, care comporta două laturi evidente. Pe de o parte, tocmai începea Primul Război Mondial, iar soldaţii ruşi cam pierdeau războaiele de o vreme, nu în ultimul rând din cauză că erau beţi morţi. Pe de altă parte, un sfert din veniturile totale ale statului proveneau din taxele pe alcool şi în general nu e o idee bună să-ţi tai brusc sursele de venit tocmai când intri într-un război.

Istoricii se distrează cum nu se poate mai bine discutând despre măsura în care vodca a declanşat Revoluţia Rusă. Pierderea venitului din taxe a distrus statul? Sau interdicţia a intensificat tensiunile sociale? Atunci, ca şi acum, legile Rusiei se aplicau în realitate doar oamenilor de rând care îngheţau în bordeie. Şi aceştia nu erau foarte bucuroşi să ştie că bogatul din

conac încă dădea pe gât „apşoara” pe care o iubeau atât de mult. Încă puteai cumpăra vodcă şi în restaurantele scumpe; doar că săracii nu şi-o permiteau.

O altă teorie susţine că anii 1914-1917 sunt singurii trei ani din istoria Rusiei în care poporul a fost suficient de treaz încât să îşi dea seama ce îi făcea guvernul. Iar când faci aşa ceva propriului popor, e nevoie de un lubrifiant. Aceasta era şi părerea lui Lenin. El credea că religia era opiul maselor, iar alcoolul era alcoolul maselor, motiv pentru care el însuşi nu prea bea şi pentru care a menţinut interdicţia în privinţa vodcii, suspendată abia de Stalin în 1925.

Dacă trăieşti azi în Rusia, ai 23,4 şanse ca moartea ta să aibă legătură cu alcoolul. Pentru ţari riscul era mult mai mare.

La celălalt capăt al istoriei ruseşti, în anul 987 d.Hr., Vladimir cel Mare, conducătorul noului cnezat, a invitat la curtea sa trimişi ai marilor religii ca să poată alege una pentru poporul său. Pe evrei i-a trimis acasă când a aflat că nu aveau o ţară a lor. Musulmanii i-au stârnit interesul când au descris plăcerile carnale ale paradisului (lui Vladimir îi „plăceau femeile şi desfătarea”). Dar când i-au spus că religia lor interzicea alcoolul, s-a comportat ca un conducător cu scaun la cap.

„Băutura”, spunea el, „e bucuria ruşilor. Nu putem exista fără această plăcere”.

Aşa că Rusia a devenit creştină.

Povestea e mai credibilă decât sună. Să inviţi ambasadori ai religiilor, apoi să alegi o religie pentru

poporul tău era o practică destul de frecventă la acea vreme. Povestea a fost consemnată doar un secol mai târziu în *Cronica lui Nestor*, sursa cea mai credibilă pentru istoria începuturilor Rusiei[74].

Iar spre capătul mai apropiat de noi al istoriei Rusiei, Mihail Gorbaciov a lansat o campanie a moderaţiei în 1985. *Perestroika* se lansase de scurt timp, iar el a făcut o plimbare televizată şi chiar a vorbit cu oameni de pe stradă. Unul dintre ei s-a plâns că lucrurile de primă necesitate, cum ar fi berea, erau prea scumpe. Gorbaciov a răspuns că alcoolul nu era o *necesitate* a vieţii. Şase ani mai târziu, comunismul rusesc şi-a găsit sfârşitul.

Ruşilor le place să bea. Le place să-i facă şi pe alţii să bea. E o tendinţă cu rădăcini adânci în timp. În anii 1550, ambasadorul în Rusia al Sfântului Imperiu Roman nota că:

Într-adevăr, muscalii se pricep de minune să vorbească cu ceilalţi şi să-i convingă să bea. Când unul rămâne fără argumente, un altul se ridică şi închină în sănătatea marelui cneaz, moment în care toţi cei prezenţi trebuie să dea cupa peste cap [...] Cel care închină stă în mijlocul încăperii, cu capul descoperit, spune ce-i doreşte marelui cneaz sau altui bărbat de vază – fericire, victorie, sănătate – şi le urează duşmanilor să le rămână tot atâta sânge în vene câtă băutură îi rămâne lui în cupă. Când a golit-o, o întoarce cu susul în jos deasupra capului său şi îi urează cârmuitorului sănătate.

Acest obicei le oferă ruşilor neobişnuita putere de a impune beţia. Mai peste tot în această carte beţia a

74 Datorită faptului că nu există altele.

fost fie opţională, fie interzisă, fie înfierată, fie limitată la anumite momente şi locuri ce pot fi evitate. E adevărat că în multe culturi există toasturi care presupun participarea tuturor, dar în general acestea implică un pahar sau două la începutul serii (sau la sfârşitul slujbei). La un banchet sau într-o cârciumă din Vestul Sălbatic era obligatoriu să bei odată ce te aflai acolo, dar nu era obligatoriu să te şi duci. Desigur, întotdeauna au existat presiuni sociale în legătură cu consumul de alcool şi nu aş vrea să fiu eu vikingul care cere suc de portocale, dar în Rusia să-i faci pe oameni să bea masiv e o practică obişnuită în afaceri, diplomaţie şi politică.

Întotdeauna în discuţiile despre Rusia apare numele lui Stalin, ceea ce e curios, pentru că nu era rus şi numele lui real nu era Stalin[75]. Faptul că Stalin a condus prin teroare e relativ bine-cunoscut şi teroarea ajungea, desigur, până la eşaloanele superioare ale guvernului. Dar la nivelul de vârf, la nivelul lui Beria – şeful poliţiei secrete – şi Hruşciov, Stalin conducea prin teroare şi beţie.

Metoda era simplă. Stalin îi suna pe membrii Biroului Politic şi îi invita la cină. Nu prea aveau voie să refuze. La cină Stalin îi punea să bea la nesfârşit; din nou, nu prea aveau voie să refuze. Hruşciov îşi amintea că:

Telefonul suna aproape în fiecare seară: „Hai să mâncăm ceva”. Erau nişte seri înspăimântătoare. Ajungeam acasă în zori, dar eram nevoiţi să mergem la muncă [...] Aceia care adormeau la masă cu Stalin sfârşeau prost.

75 Era georgian şi numele lui era Iosif Vissarionovici Djugaşvili. „Stalin” era numele său de luptător revoluţionar şi înseamnă „omul de oţel”.

Stalin nu făcea decât să se poarte cu membrii cabinetului său aşa cum le plăcea sovieticilor să se poarte în general. Pactul Ribbentrop-Molotov din 1939 a fost sărbătorit printr-o cină la care s-au ţinut douăzeci şi două de toasturi înainte de a se servi mâncare. Dar cinele private ale lui Stalin aveau ceva mult mai terifiant. Stalin râdea cu lacrimi în timp ce Beria reproducea ţipetele de agonie ale lui Zinoviev, ucis la ordinul lui Stalin. Dictatorul îşi bătea pipa de capul chel al lui Hruşciov, apoi îi ordona să danseze căzăceşte. Comisarul adjunct pentru Apărare era împins întotdeauna într-un iaz.

Stalin însuşi nu bea mult. Cel puţin, nu cât beau oaspeţii lui, şi circula un zvon cum că vodca pe care o bea el era de fapt apă. De altfel, Beria a încercat acest truc, dar a fost prins. În cele din urmă a spus, adoptând o atitudine filosofică: „Trebuie să ne îmbătăm şi cu cât mai repede, cu atât mai bine. Cu cât ne îmbătăm mai repede, cu atât mai repede se încheie petrecerea. Orice s-ar întâmpla, n-o să ne lase să plecăm de aici treji”.

Scopul era ca membrii Biroului Politic să fie umiliţi, să fie instigaţi unul împotriva altuia şi să li se dezlege limbile. Oricum, era foarte greu să complotezi împotriva lui Stalin, dar era şi mai greu când trebuia să-ţi bei minţile în faţa lui în fiecare seară.

Situaţia nu era cu nimic nouă. Cumplitul dictator rus care-ţi bagă vodcă pe gât are o istorie lungă şi pe alocuri amuzantă. Principala diferenţă dintre Stalin şi Petru cel Mare (1672-1725) era că Petru bea în mod cert la fel de mult pe cât îi obliga pe alţii să bea.

Există tot felul de poveşti despre consumul de alcool al lui Petru şi sunt destul de greu de crezut. Se spune

că bea o jumătate de litru de vodcă şi o sticlă de porto la micul dejun, apoi încă opt sticle, iar după aceea îşi începea ziua. Într-o altă relatare avem aceleaşi cifre, dar vodca e înlocuită cu coniac. Se prea poate să fi fost aşa. Petru era un zdrahon înalt de doi metri, ceea ce i-ar fi permis să ţină la băutură mai mult decât un om normal (acelaşi lucru ar putea explica şi obsesia lui pentru pitici).

Dacă Stalin a transformat efectiv guvernul rus într-o societate de beţivi, Petru făcuse acelaşi lucru în mod oficial. Mai întâi a creat Compania Veselă, un fel de parodie cheflie a curţii imperiale. Pentru a fi membru trebuia să ţii pasul la băutură cu Petru, lucru deloc uşor. Avea un fel de club în care încăpeau 1.500 de oameni plus maimuţa lui şi fiecare chef începea cu nenumărate toasturi cu vodcă pentru ca toată lumea să fie bine trotilată înainte să sosească mâncarea.

Compania Veselă s-a transformat apoi în Atotglumeţul, Atotbeţivul Sinod al Nebunilor şi Farsorilor, o parodie a Bisericii Ruse. Dar aceşti petrecăreţi erau guvernul şi în acelaşi timp o parodie în stare de ebrietate a guvernului. Şeful poliţiei secrete a lui Petru, Romodanovski, era şi el membru. Asemenea lui Beria, era beţiv şi îi forţa pe alţii să bea. Romodanovski avea un urs dresat să le ofere oaspeţilor un pahar cu vodcă piperată şi să-i atace dacă refuzau.

Petru avea o pedeapsă deosebită pentru cei prinşi că nu beau: Marele Vultur. Era o cupă enormă în care încăpea un litru şi jumătate de vin. Cine era prins abţinându-se de la băutură era forţat să dea cupa peste cap pe nerăsuflate. Regula se aplica tuturor, nu numai membrilor Sinodului Atotglumeţ. Petru ştia care e valoarea beţiei, puterea pe care ţi-o dădeau

impunerea ei şi faptul de a-l reduce pe celălalt la un distrus care vomită. Ambasadorul danez se afla la un moment dat pe acelaşi vas cu Petru cel Mare şi n-a reuşit să bea mult timp. A încercat să scape urcându-se pe un catarg şi ascunzându-se printre vele. Dar Petru a aflat şi s-a cocoţat după el cu sticle de vin în buzunare şi cu Marele Vultur în gură. Ambasadorul a fost constrâns să bea.

Petru a fost cu siguranţă un om mare şi a introdus multe reforme importante, în special pe cea împotriva bărbilor, dar nu a fost neapărat un om de treabă. Ambasadorul prusac spunea că văzuse cu propriii ochi cum Petru ordonase să i se aducă douăzeci de prizonieri şi douăzeci de pahare cu băutură. Apoi a băut toate paharele şi a marcat golirea fiecărui pahar tăind voios cu sabia capul unui prizonier. După care l-a întrebat pe ambasador dacă voia să încerce şi el.

Stalin era de asemenea un mare admirator al lui Ivan cel Groaznic (1530-1584), pionierul utilizării beţiei ca formă de control politic atent. Acesta îşi punea supuşii să bea

şi dacă nu beau până amorţeau sau mai degrabă până dădeau în sminteală, atunci [prietenii lui Ivan] adăugau o a doua şi o a treia cupă; iar pe cei care nu voiau să bea sau să comită asemenea păcate îi mustrau foarte, strigându-i în acelaşi timp ţarului: „Iată, ăsta de aici şi ăsta (îl numeau) nu vor să se bucure la sărbătoarea ta, ca şi cum te-ar judeca şi şi-ar râde de tine şi de noi că suntem beţivi, pretinzând cu ipocrizie că ei sunt virtuoşi!”.

Ivan era mai puţin subtil în privinţa motivaţiilor sale. Adesea la petreceri aducea scribi care notau tot

ce spuneau oamenii la beţie. Însemnările li se citeau acestora cu voce tare în dimineaţa următoare şi li se aplicau pedepsele cuvenite. Pedepsele erau pline de imaginaţie, ca să nu spunem mai mult. Ivan avea apucăturile unui bandit, violând şi ucigând (şi ocazional asmuţind urşi înfometaţi asupra unor călugări luaţi prin surprindere, ceea ce pare mai degrabă distractiv). Dar poate gestul lui cel mai crud era să trimită şi mai multă băutură la casele celor care tocmai plecaseră de la petrecerile lui. Băutura era livrată de soldaţi care se asigurau că era consumată toată pe loc.

Bun, toate acestea ar putea fi doar nişte poveşti amuzante despre cusururile autocraţilor cu creierul îmbibat în vodcă, şi nu ar fi nimic neobişnuit în asta. Despre Kim Jong-il, dictatorul nord-coreean, se spune că cheltuia un million de dolari pe an pe coniac Hennessy şi până şi reginei Victoria îi plăcea un pahar de whisky cu vin de Bordeaux[76]. Dar în Rusia aceste lucruri sunt importante nu numai din cauza unui anumit tipar şi a continuităţii lor pe o durată de 500 de ani, ci şi pentru că poporul rus este supus aceluiaşi tratament din partea conducătorilor săi precum cel care li se aplică guvernelor. E numai vina lui Ivan.

În 1552, Ivan cel Groaznic a asediat şi a cucerit oraşul tătar Kazan. În timp ce îi măcelărea vesel pe locuitori, a făcut o pauză suficient de lungă cât să fie impresionat de *kabak*-uri*,* tavernele administrate de stat. Tătarii nu numai că taxau alcoolul, ci încasau şi tot profitul de pe urma vânzării acestuia. Ivan s-a grăbit înapoi la Moscova şi a construit catedrala Sf. Vasile pentru a sărbători evenimentul. De asemenea, a naţionalizat toate cârciumile din Rusia.

---

76 Combinaţia nu e atât de rea cum pare, după cum am descoperit.

Şi astfel s-a creat un sistem curios de beţivăneală condus de stat. *Kabak*-urile erau administrate efectiv de funcţionari civili. Nu întâlneai acolo figura „veselului cârciumar, sufletul comunităţii”. Cârciumarul era un angajat al guvernului însărcinat să stoarcă cât mai mulţi bani din sat sau oraş. Legile se modificau oricum era nevoie ca să-l ajute să toarne şi mai multă vodcă pe gâtul cetăţenilor. Orice binevoitor care încuraja moderaţia sau o noapte liniştită petrecută acasă era arestat. Un călător englez a descris cum funcţiona noul sistem al lui Ivan:

În fiecare oraş mare din cnezatul lui are un *kabak* sau o casă pentru băut unde se vând *aqua vitae* (pe care ei o numesc vin rus), mied, bere etc. Din acestea primeşte profitul care se ridică la o mare sumă de bani. Unele produc 800, unele 900, 1.000, 2.000 sau 3.000 de ruble pe an. În *kabak*-uri, pe lângă faptul că sunt un josnic şi dezonorant mijloc de sporire a veniturilor, se comit multe fărădelegi. De multe ori, bietul muncitor sau meşteşugar cheltuieşte toţi banii pe care ar trebui să-i ducă soţiei şi copiilor. Unii obişnuiesc să lase 20, 30, 40 de ruble sau mai mult la *kabak* şi se lasă pradă băuturii până îşi cheltuiesc toţi banii aceştia. Şi asta (cum se spune) pentru onoarea gospodarului sau a ţarului. Vei găsi acolo mulţi oameni care îşi beau şi hainele de pe ei şi umblă goi (care sunt numiţi *naga*). Când un om se află în *kabak*, nu poate fi chemat afară sub niciun motiv, căci prin aceasta cel care l-ar chema s-ar atinge de veniturile ţarului.

Statul a devenit dependent de veniturile din alcool. Asta înseamnă că statul depindea de dependenţa de

alcool a populaţiei. Majoritatea ţărilor au încercat, într-un fel sau altul, să limiteze consumul de alcool al populaţiei. Îşi fac griji în legătură cu infracţionalitatea, revoltele, căminele dezbinate şi ficaţii distruşi. În cazul statului rus, aceste aspecte au contat întotdeauna mai puţin decât nevoia de venituri. Ajungem astfel înapoi la Nicolae al II-lea, care în 1914 alegea între trezie şi venituri şi, întrerupând o tradiţie veche de 400 de ani, punea capăt unei monarhii dependente de vodcă.

Nu e nicio coincidenţă şi niciun hazard în ubicuitatea vodcii[77]. Consumul de vodcă a fost întotdeauna încurajat în defavoarea altor băuturi mai slabe. Istoria băutului la ruşi e nebunia ginului din Londra pe dos: îngrijorarea claselor conducătoare că poporul s-ar putea trezi. Singurele două campanii serioase de temperare a consumului de alcool din istoria Rusiei au fost cele iniţiate de Mihail Gorbaciov şi Nicolae Romanov.

Azi, desigur, toate acestea s-au schimbat şi Rusia e în puterea unei noi sobrietăţi vesele şi a unui guvern bun şi blând. În medie, un rus consumă doar o jumătate de sticlă de vodcă pe zi, iar în 2010 ministrul de Finanţe Aleksei Kudrin a anunţat că cea mai bună metodă de a rezolva problemele finanţelor publice era să se fumeze mai mult şi să se bea mai multă vodcă. „Cei care beau”, a proclamat el, „contribuie mai mult la rezolvarea problemelor sociale susţinând creşterea demografică, dezvoltând alte servicii sociale şi încurajând rata natalităţii”.

---

77 Vodca a ajuns în Rusia în secolul al XV-lea. În ciuda unor poveşti frumoase, distilarea a fost probabil introdusă de negustorii genovezi de pe Volga, după care vine povestea majorităţii spirtoaselor: un medicament administrat cu atâta entuziasm, încât a devenit o plăcere.

Capitolul 18

Prohibiţia

Prohibiţia a funcţionat nespus de bine în America, să nu-i credeţi nicidecum pe cei care vă spun altceva. În 1933, când al 18-lea Amendament a fost anulat după ce produsese efecte timp de treisprezece ani, majoritatea susţinătorilor săi trebuie să fi considerat că funcţionase de minune şi că îşi făcuse treaba formidabil.

Poate părea un diagnostic mai curând neobişnuit cu privire la ceea ce se consideră a fi cea mai necugetată lege din istorie, însă acest lucru se datorează faptului că în legătură cu întreaga perioadă circulă atât de multe mituri, încât până şi oameni în general bine informaţi tind să aibă opinii eronate despre cele întâmplate, precum şi despre motivele care stau la baza lor. Mitul Popular al Prohibiţiei spune ceva de genul:

1. Prohibiţia a fost introdusă în 1920 de o clică formată din câţiva zgârciobi puritani cărora nu le plăcea alcoolul. Nimeni altcineva nu şi-a dorit-o.
2. Toată populaţia Americii s-a îndreptat imediat spre cârciumile clandestine din New York, iar acolo a băut de două ori mai mult decât înainte şi a inventat jazzul.
3. Consecinţa neprevăzută a fost că SUA au încăput pe mâna unui bărbat numit Al Capone, care împuşca pe toată lumea cu un pistol-mitralieră.
4. În cele din urmă, în 1933, toţi au decis că Prohibiţia fusese o prostie şi legea a fost abrogată.

5. Toată povestea e un exemplu clasic de Prostie Americană.

Nimic din toate acestea nu e adevărat, cu excepţia inventării jazzului, care a fost unul dintre efectele secundare surprinzătoare ale Prohibiţiei, alături de bucătăria italiană şi navele de pasageri britanice. Dar ajungem şi la ele. Deocamdată, să le luăm pe rând.

Cine a vrut Prohibiţia?

Prohibiţia nu a fost o mişcare conservatoare. Era o mişcare feministă. Era şi progresistă, oarecum în sensul propriu al termenului: ar fi trebuit să ajute naţiunea să se reformeze şi să progreseze către o nouă şi nemaiîntâlnită trezie. De asemenea, era din Vestul Mijlociu. În sfârşit, această mişcare – cel mai surprinzător – nu era împotriva alcoolului.

Era împotriva cârciumii.

Acum foarte mult timp, în capitolul 16, am menţionat că femeile respectabile nu puneau niciodată piciorul într-o cârciumă. Prin urmare, ne întrebăm unde se găseau, iar răspunsul e acasă, copleşite de furie, sărăcie şi o frică cumplită. În Vest se considera că soţii făceau bani, mergeau la cârciumă, cheltuiau tot, se întorceau acasă lefteri şi furioşi, apoi îşi băteau nevestele. Iar ele trăiau într-o sărăcie asezonată cu vânătăi întrucât cârciumile le mâncau toţi banii.

Nu se ştie în ce măsură aceste lucruri sunt adevărate. Se ştie că e foarte dificil să obţinem cifre despre violenţa domestică atunci când se întâmplă şi niciodată nu vom putea reconstitui exact ce se întâmpla şi în câte dintre casele din bârne ale vremii.

Probabil că acest fenomen nu era rar, ci dimpotrivă. Pentru noi aici important e că aceasta era percepţia oamenilor. S-au scris piese de teatru şi romane pe acest subiect. *Ten Nights în a Bar-Room and What I Saw There*[78] a fost cel mai vândut roman american după *Coliba unchiului Tom* şi amândouă, indirect, au adus amendamente la Constituţie. Primul roman înfăţişează cârciuma ca un loc malefic al ispitelor care îi atrage pe bărbaţi în mrejele lui şi îi face să aleagă calea ce duce la alcoolism, violenţă, sărăcie şi moarte, cale punctată doar de apariţia ocazională a unei fiice cu păr bălai care-l roagă pe tati să se întoarcă acasă. Dar el *nu poate*; e captiv. În *Ten Nights în a Bar-Room* până şi beţivii îşi doresc Prohibiţia.

Consecinţa a fost marea deşteptare politică a femeii americane. În acele vremuri femeile nu aveau voie să între în cârciumă sau în cabina de vot, aşa că au ieşit să protesteze în stradă, în faţa cârciumii. Se adunau, îngenuncheau şi se rugau. Nimeni nu mai văzuse aşa ceva.

În 1873 au format Uniunea Creştină a Femeilor pentru Temperanţă. În anii 1890, aceasta a dus la apariţia Ligii Antialcool, dedicată Prohibiţiei. În ambele cazuri, intenţia e evidentă din numele mişcărilor. Dar ele comportau şi aspecte mult mai subtile. Deşi retorica lor e greu de analizat, nu erau cu adevărat împotriva alcoolului, ci a unui tipar comportamental asociat bărbaţilor din cârciumi. Membrilor nu le păsa câtuşi de puţin dacă o romancieră din New York bea un pahar de vin de Bordeaux la prânzul de duminică. Majoritatea nici măcar nu se gândiseră vreodată la asta. Erau împotriva cârciumii ca sursă a violenţei şi sărăciei

78 *Zece nopţi într-o cârciumă şi ce am văzut acolo* (n. tr.).

domestice.

E semnificativ că Liga Antialcool nu le-a impus niciodată propriilor membri un legământ de abstinenţă. Mulţi dintre ei erau desigur abstinenţi, se ţineau numeroase discursuri şi se scriau multe broşuri despre flagelul acoolului. Dar nu e foarte clar dacă era vorba despre alcool în general sau numai despre alcoolul băut în cârciumi. Iar pentru mulţi era vorba de al doilea caz. În războiul ce a urmat au existat trei mari grupuri. „Uscaţii" erau abstinenţi care îşi doreau Prohibiţia. „Uzii" erau băutori care se opuneau Prohibiţiei. „Uscaţii Băutori" erau băutori care considerau că alţii nu trebuie să bea. Aceştia constituiau un bloc electoral masiv şi, aşa cum vom vedea, poziţia lor nu era atât de ciudată cum pare.

Liga Antialcool avea şi alte tipuri de membri – amestecul obişnuit de evanghelişti, fanatici şi grupuri cu diferite interese –, dar Prohibiţia ca mişcare a fost în primul rând feministă, progresistă şi caracteristică Vestului Mijlociu.

Apoi se pune întrebarea privitoare la momentul în care a apărut. E cât se poate de simplu să datăm Prohibiţia, mai ales în vremurile relaxate ale internetului. A început pe 16 ianuarie 1920 şi s-a încheiat pe 5 decembrie 1933. Doar că nu a fost aşa.

Se dădeau legi statale care interziceau alcoolul de peste o jumătate de secol. Primul stat a fost Maine, în 1851, dar legea s-a dovedit imposibil de aplicat şi a fost abrogată câţiva ani mai târziu. Dar pe măsură ce trecea secolul al XIX-lea şi cel nou se contura, stat după stat a interzis alcoolul. Parcă ar fi o listă cu cei căzuţi la datorie. Kansas, 1880. Iowa, 1882. Legile nu erau foarte eficiente, căci nu era greu să faci contrabandă cu alcool dintr-un stat în altul, dar nici

Prohibiţia propriu-zisă nu se instalase. În 1913, majoritatea populaţiei Americii trăia sub o formă sau alta de interzicere a alcoolului. Femeile câştigau. Iar germanii pierdeau.

Dacă mişcarea pentru Prohibiţie a fost condusă de femeile din Vestul Mijlociu, mişcarea împotriva ei a fost susţinută de germani. Ei deţineau toate fabricile de bere. Ca majoritatea grupurilor de imigranţi, germanii nu aveau tradiţia abstinenţei sau a moderaţiei. Aveau însă o tradiţie a fabricării berii reci şi foarte bune, care le aducea o grămadă de bani pe care-i cheltuiau pe campanii de publicitate pentru bere şi împotriva Uscaţilor. Aceste anunţuri publicitare prezentau berea ca pe o băutură germană sănătoasă (spre deosebire de whisky), consumată de ţărani germani veseli şi produsă după o reţetă tradiţională. Pentru că toată lumea îi iubea pe germani.

Apoi a izbucnit Primul Război Mondial. Aşa cum se întâmplă de obicei în cazul războaielor mondiale, americanii s-au prins mai greu, dar când, în 1917, şi-au dat seama în sfârşit că mondial înseamnă mondial, au intrat în război, au observat că aveau nevoie de provizii şi, pentru a-şi menţine rezervele de cereale, au interzis distilarea spirtoaselor.

Mişcarea pro-băutură se afla acum într-o situaţie îngrozitoare. În aproape toată ţara erau în vigoare interdicţii de un fel sau altul asupra alcoolului. Mişcarea împotriva acestor interdicţii era identificată în totalitate cu o naţiune inamică. Şi, oroarea ororilor şi dezastrul dezastrelor, femeile urmau să câştige dreptul de vot.

Uscaţii fuseseră întotdeauna votanţi eficienţi fiindcă votau pentru o singură chestiune. Astfel, dacă

alegerile erau strânse, un candidat avea succesul garantat dacă se declara pro-abstinenţă. Prin urmare, foarte mulţi politicieni băutori s-au declarat public susţinători ai Prohibiţiei. Odată cu sufragiul feminin, totul s-a terminat. Majoritatea femeilor din America, numeroşi bărbaţi americani, Liga Antialcool şi orice senator care voia să rămână în funcţie au susţinut al 18-lea Amendament fără să aibă habar ce presupunea.

Al 18-lea Amendament, cel identificat cu Prohibiţia, singurul amendament care limitează libertăţile şi singurul abrogat vreodată, nu menţionează nicăieri exact ce interzice. Nu face decât să scoată în afara legii băuturile „intoxicante”, fără să le şi precizeze.

Producătorii de bere nu îşi făceau prea mari griji cu privire la aprobarea amendamentului. Nici viticultorii. Şi nici Uscaţii Băutori. Toată lumea ştia că Prohibiţia nu se referea la alcool, ci la beţie, cârciumi şi violenţă. Se referea la whisky. Berea, veselă şi sănătoasă, nu era o băutură intoxicantă. Problema erau vinul puternic alcoolizat şi spirtoasele. Dar Prohibiţia a avut două părţi: amendamentul constituţional şi apoi Legea Volstead, care definea la ce se referea amendamentul. Conform acesteia, „intoxicant” însemna peste 0,5% concentraţie de alcool.

Acest lucru a fost oarecum surprinzător. Mai ales pentru Uscaţii Băutori. Problema era că Liga Antialcool, ca orice grup de presiune, fusese sabotată de cei mai fanatici membri ai săi. Aceştia au redactat legea şi i-au dat-o lui Andrew Volstead, care a prezentat-o Congresului în esenţă neschimbată.

Interdicţia

Şi pe jumătate a funcţionat. Cel mai mare mit al

Prohibiţiei e că, de fapt, consumul de alcool a crescut. Asta e o prostie. Evidenţele privind consumul legal de alcool se încheie în 1920 şi reîncep în 1933, moment în care se înregistrează o scădere la peste jumătate.

Consumul de alcool a crescut într-adevăr în unele locuri. New York e un exemplu evident. Dar aici mitul Prohibiţiei şi istoria reală se despart de-a binelea. Auzim mereu despre Prohibiţia din marile oraşe pentru că aceasta e partea interesantă şi mondenă a poveştii. Toată lumea era în localuri clandestine şi scria romane sau masacra oameni de sărbătoarea Sfântului Valentin, în timp ce F. Scott Fitzgerald lua notiţe, iar George Gershwin cânta la pian într-un colţ.

Nu aşa s-a întâmplat şi în Wyomingul preponderent rural. Mafioţii au descoperit că densitatea populaţiei constituia un coşmar logistic în termeni de livrare şi resurse umane. În oraşele mici din Vestul Mijlociu, locul de origine al Prohibiţiei şi al primilor săi susţinători, cârciumile au fost închise.

Un oraş mic nu are suficiente alei lăturalnice unde să te ascunzi de poliţie sau să-ţi deschizi o cârciumă clandestină. Alcoolul putea ajunge şi acolo şi chiar ajungea. Se construiau distilerii clandestine în păduri şi contrabandiştii făceau livrări ocazionale (băutura nu era întotdeauna de cea mai bună calitate; într-un incident din Wichita, un transport dubios de alcool a nenorocit 500 de oameni într-o singură zi). Dar, în esenţă, cârciuma s-a închis şi odată cu ea a dispărut şi tiparul comportamental. Mai concret, acesta e momentul în care Vechiul Vest celebru de incitant a devenit Vestul Mijlociu celebru de anost.

Consecinţe neprevăzute

În oraşele mari, Prohibiţia a funcţionat oarecum diferit, dar se poate spune totuşi că a funcţionat. Aşa voi spune şi eu.

În mod clar, dezavantajul a fost crima organizată. Nu încape îndoială că al 18-lea Amendament a stimulat-o, dar efectul lui poate fi şi de obicei chiar este exagerat. Sub regimul criminal brutal al lui Al Capone, rata omuciderilor în Chicago era de 10,4 cadavre ciuruite de gloanţe la 100.000 de locuitori. În 2016, aceeaşi rată era de 27,9. Chestia cu pistolul-mitralieră e o exagerare a imaginaţiei populare. Mult mai gravă era corupţia. Forţele poliţieneşti, extrem de slab finanţate, au început să ia mită, un obicei de care se vor dezbăra foarte greu chiar şi mult după încheierea Prohibiţiei. În Boston erau patru localuri clandestine în acelaşi cvartal cu sediul poliţiei. De fapt, ideea de respect faţă de lege a cam dispărut şi s-a inventat un nou cuvânt: *scofflaw*, desemnând persoanele care luau regulile în derâdere şi-şi petreceau vremea într-un local clandestin.

Acesta e momentul în care ar trebui să descriu exact cum arătau localurile clandestine. Dar nu pot. Erau extraordinar de variate. Probabil ne-am făcut cu toţii o idee din filme despre cârciuma cu o ferestruică în uşă şi o formaţie de jazz. Dar un local clandestin putea fi doar un apartament privat şi adesea chiar era. Foarte multe case cu camere de închiriat, de exemplu, erau deţinute de italieni. Pur şi simplu, deschideau o cameră în care serveau Chianti şi paste. Istoricii culinari descriu acest moment drept cel în care a început dezvoltarea restaurantelor italiene în America. Oamenii mergeau acolo pentru vin şi se întorceau îndrăgostiţi de spaghete.

Oamenii mergeau până şi în cartierele de negri dacă

acolo se găsea de băut. În principalul ziar al comunităţii negrilor din New York, un editorialist nota că „cluburile de noapte au făcut în zece ani mai multe pentru îmbunătăţirea relaţiilor interrasiale decât bisericile, şi ale albilor, şi ale negrilor, în zece decenii”. Localul clandestin era o nouă formă de consum de alcool, inventată de la zero, aşadar fără reguli. Cârciuma din Vestul Sălbatic fusese un tip de local în care se acumulase un secol de tradiţie. O cârciumă trebuia să aibă o bară de alamă şi nu putea primi femei. Un local clandestin putea face sau putea fi orice.

Probabil cel mai surprinzător efect al Prohibiţiei a fost faptul că femeile frecventau barurile clandestine. Nu exista o lege şi nicio cutumă care să împiedice acest lucru. Desigur, dacă scopul Prohibiţiei era să pună capăt consumului de alcool, acest efect a fost în mod evident un dezastru. Dar dacă vedem în Prohibiţie un mijloc de a scăpa de lumea masculină violentă a cârciumii, ea apare ca o victorie deplină. Cârciuma fusese un loc „unde niciun nemernic nu şi-ar duce mama”. Un local clandestin din New York şi-a pus o firmă pe care scria: „Dincolo de aceste uşi leşină cele mai frumoase fete din lume”. Localurile clandestine de lux aveau până şi camere de toaletă pentru femei. Victoria era totală: femeile aveau drept de vot şi îl puteau sărbători cu un cocktail.

Cocktailurile erau la ordinea zilei, dar se transformaseră. Întocmai ca în Londra secolului al XVIII-lea, băutura de contrabandă cel mai uşor de fabricat era ginul făcut în casă, de foarte proastă calitate. În general se făcea din alcool industrial furat şi mulţi oameni se îmbolnăveau foarte grav. Dar şi mai neplăcut decât consecinţele medicale era gustul.

Cocktailurile existaseră şi înainte în America (aşa cum am văzut), dar acum îşi schimbaseră caracterul, ingredientele secundare fiind adăugate doar pentru a masca gustul. Sifonul nu era potrivit în acest scop, dar apa tonică ascundea gustul puternic al ginului prost. Whisky-ul, sau ce trecea drept whisky, era amestecat cu bere de ghimbir până când gustul dispărea complet. Coca-Cola a cunoscut un boom masiv în vânzări, însă nu ca alternativă la alcool, ci ca băutură însoţitoare.

Efectul cel mai important şi mai durabil al Prohibiţiei a fost distrugerea industriei americane a băuturilor alcoolice. Fabricarea de vin, whisky, bere sau orice altă băutură bună e o chestie complicată. Necesită echipamente speciale operate de specialişti. Timp de treisprezece ani, în America nu au existat fabrici de bere sau distilerii legale. Existau gangsteri care amestecau poşircă într-o cadă, dar toţi cei care lucraseră în lumea reală, specializată, tehnică şi complexă a producţiei de alcool de calitate erau şomeri. Aşa că au părăsit ţara. Ori s-au reprofilat. Nu era de lucru pentru ei. Chiar dacă erau dispuşi să lucreze pentru gangsteri, aceştia nu aveau echipamente sau materie primă de calitate. Nu poţi să iei un maestru distilator, să-i dai nişte alcool industrial furat şi un beci şi să te aştepţi să producă whisky de calitate superioară cu arome robuste şi caracteristici de un fel sau altul. O întreagă industrie sofisticată a fost ştearsă de pe faţa pământului. Dacă vezi o reclamă a unei companii americane de băuturi care pretinde că fabrică produsul după aceeaşi reţetă de 150 de ani, e o minciună[79]. A existat o pauză de

79 E straniu că distileria Jack Daniels din Lynchburg se află în comitatul Moore, care e încă uscat.

treisprezece ani în timpul căreia toate echipamentele vechi au fost distruse şi toţi oamenii care cunoşteau metodele vechi s-au reprofilat.

Un alt efect a fost pierderea gustului. Câţiva oameni care trăiau lângă graniţă sau în apropierea porturilor puteau face rost pe băuturi bune importate. Dar când al 18-lea Amendament a fost abrogat, în 1933, majoritatea oamenilor nu mai gustaseră o băutură ca lumea de treisprezece ani. Nu-şi mai aminteau gustul unei beri bune, ceea ce le convenea fabricanţilor de bere, pentru că nici ei nu-şi aminteau cum să o fabrice. În următoarea jumătate de secol SUA au căpătat binemeritata reputaţie de producător de bere îngrozitoare, vin greţos şi whisky scârbos. A fost cel mai important şi cel mai nefast rezultat al celui de-al 18-lea Amendament.

Ultima consecinţă bizară a Prohibiţiei a constat în faptul că britanicii au monopolizat afacerile din transportul transatlantic de pasageri, pentru că pe vasele lor se vindea băutură[80].

De ce s-a încheiat Prohibiţia?

Prohibiţia nu s-a încheiat pentru că oamenii voiau să bea ceva, ci fiindcă voiau locuri de muncă. Marele crah din 1929 a ruinat economia şi americanii nu şi-au mai permis luxul de a interzice afaceri care puteau angaja mulţi oameni nevoiaşi (inclusiv transportul naval de pasageri). Oricum, Prohibiţia îşi atinsese scopul. Cârciuma de tip Vestul Sălbatic dispăruse.

---

80 Pe scurt, SUA au încercat să oprească vasele britanice care acostau în America având băutură la bord. Acest lucru a înfuriat parlamentul britanic, care chiar a luat în discuţie ideea de a interzice vaselor americane care *nu aveau* băutură la bord să ancoreze în porturile britanice.

George Ade, un Ud beţiv care locuia în Chicago, a scris în 1931 o carte numită *The Old Time Saloon: Not Wet – Not Dry, Just History*[81], în care observă:

Mai mult de jumătate dintre state au devenit uscate prin lege acum douăzeci şi cinci de ani. Toate localurile publice au fost interzise în perioada războiului, iar măsurile guvernamentale care au şters toate cârciumile de pe hartă au intrat în vigoare acum unsprezece ani. Faceţi un calcul. Până şi în oraşele considerate astăzi centre de rezistenţă anti-Prohibiţie, nicio persoană sub treizeci şi doi de ani nu a văzut vreodată o cârciumă pe dinăuntru.

Ade, care era în mod clar pro-băutură, recunoştea că vechile cârciumi fuseseră în esenţă îngrozitoare şi, deşi îşi dorea abrogarea Prohibiţiei, realiza că localurile publice nu vor mai fi la fel, întrucât cârciuma de modă veche se dovedise a fi mult prea masculină, nocivă şi impregnată de whisky.

Cârciumile de tip Vestul Sălbatic nu au mai reapărut. Abrogarea a legalizat localul clandestin; a legalizat restaurantul care voia să servească un pahar cu vin; a ajutat industria vaselor de linie, dar nu a adus înapoi cârciuma aşa cum fusese. Prohibiţia *funcţionase.*

În 1919 existaseră, desigur, oameni care erau împotriva alcoolului în sine şi pe care abrogarea celui de-al 18-lea Amendament i-a dezamăgit. Dar constituiau o minoritate. Singuri, Uscaţii nu ar fi reuşit niciodată să impună o modificare a Constituţiei. Prohibiţia se referea la un tipar comportamental asociat cu un anumit tip de local în care se bea (de

81 *Cârciuma de pe vremuri: nici udă – nici uscată, doar istorie* (n. tr.).

unde şi Uscaţii Băutori), iar acel tipar comportamental a fost distrus. Dacă vrem să considerăm Prohibiţia o campanie împotriva alcoolului (ceea ce de fapt nu a fost), efectul ei a fost că a înjumătăţit consumul de alcool în SUA. Consumul per capita nu a ajuns la nivelul de dinainte de Prohibiţie până în anii 1970. În 1939, 42 dintre americani nu consumau deloc alcool.

În cele din urmă, Prohibiţia nu s-a încheiat în 1933. Multe state au rămas uscate. Prohibiţia nu s-a încheiat până când Mississippi nu a abrogat al 18-lea Amendament, în 1966. Se poate spune chiar că se menţine şi astăzi, deoarece încă există comitate uscate.

America?

Toţi non-americanii sunt de acord că America e o ţară de proşti. De fapt, nu puţini americani sunt de acord că America e de o prostie aparte, simţindu-se ca un văr stânjenit la o nuntă de familie. Prostia americană e celebră şi intră într-o categorie specială. E categoria aceea de prostie care îi face pe americani să trimită un ins pe Lună (şi să-l aducă înapoi acasă). E tipul acela de idioţenie care produce o treime dintre laureaţii premiului Nobel din istorie. E acea imbecilitate crasă care face ca o ţară să fie cea mai bogată şi cea mai puternică din lume din punct de vedere economic, militar, cultural şi politic. De fapt, prostia americană poate adesea să aducă în mod bizar a inteligenţă americană, ceea ce nu poate fi cazul întrucât, dacă americanii nu ar fi cu toţii de o prostie cronică, extraordinară şi abisală, noi ceilalţi nu am mai avea ocazia să ne simţim superiori.

Dar trebuie să rămânem la Prohibiţie şi la

întrebarea dacă această idee în sine e un exemplu de nerozie tipic americană. Cititorii atenţi ai acestei cărţi ştiu răspunsul din capitolul precedent. Interzicerea vodcii în Rusia s-a suprapus cu Prohibiţia timp de cinci ani. În Islanda s-a instituit o interdicţie completă asupra alcoolului în 1915; vinul şi spirtoasele au fost legalizate în 1935, berea în 1989. Finlanda a avut prohibiţie din 1919 până în 1932. Norvegia a interzis spirtoasele între 1917 şi 1927. Noua Zeelandă a organizat un referendum cu privire la prohibiţie în 1919 şi Uscaţii au câştigat, asta până când au fost numărate şi voturile militarilor aflaţi pe moment în străinătate. Totuşi, a fost la un pas să interzică alcoolul.

Întâmplător, multe dintre celelalte amănunte presupus specifice Prohibiţiei americane nu au fost nicidecum specifice. Jazzul, deşi o invenţie americană, a prins în ţări ca Marea Britanie, unde nu existau localuri clandestine. Tinerele nonconformiste din anii 1920 cu un cocktail în mână puteau fi întâlnite în aceeaşi măsură la Londra şi la New York. E tot atâta băutură într-un roman de Waugh ca şi în unul de Fitzgerald.

De fapt, Alec Waugh, fratele lui Evelyn, pretindea că era inventatorul petrecerii cu cocktailuri. El spunea că în Anglia de la începutul anilor 1920 „nu aveai ce să faci în serile de iarnă între cinci şi jumătate şi şapte şi jumătate”. Aşa că invita cam treizeci de oameni la ceai la cinci şi jumătate, iar la şase fără un sfert aducea cocktailurile *daiquiri*. Şi aşa a inventat un individ într-o zi la Londra petrecerea cu cocktailuri.

Doar că probabil nu a fost aşa. Încercarea de a descoperi originea exactă a unui obicei sau a unui cocktail e un efort zadarnic. Istoria e în ceaţă chiar şi

în cele mai favorabile momente, iar istoria beţiei nu va fi şi nu poate fi vreodată rememorată cu exactitate.

Evelyn Waugh i-a dat fratelui său răspunsul potrivit: „A căscat nişte ochi mari, aşa cum face el de obicei. «Trebuie să am grijă cum mă laud în scris»”.

Epilog

În *Ferma Animalelor*, animalele se revoltă pentru că domnul Jones, fermierul, e un beţiv. La sfârşitul poveştii, animalele trag cu ochiul prin fereastră la porcii care acum beau bere şi acela e momentul în care îşi dau seama că porcii au devenit oameni.

E aceeaşi poveste ca aceea din *Epopeea lui Ghilgameş*, spusă acum 4.000 de ani. Enkidu era un sălbatic care trăia, mânca şi bea cu animalele. Apoi preoteasa lui Ishtar îi dă bere şi animalele ştiu că nu mai e unul dintre ele. În Africa de Vest se spune că zeul creator le-a învăţat pe femei să facă terci şi să fermenteze berea, iar când au făcut asta blana şi cozile le-au căzut şi am devenit cu toţii oameni.

Pretutindeni şi în toate timpurile, oamenii s-au adunat ca să se ameţească împreună. Nu e şi nu a fost niciodată suficient să treci prin viaţă singur şi treaz. Drogurile variază, desigur, dar sunt întotdeauna prezente.

Din când în când oamenii vorbesc despre un „război împotriva drogurilor”, ceea ce e caraghios. Drogurile sunt o constantă. Există doar un război *între* droguri şi e unul pe care alcoolul îl câştigă aproape întotdeauna. De fapt, dacă guvernul chiar ar vrea să eradicheze consumul de heroină sau cocaină sau mai ştiu eu ce, ar putea-o face cu uşurinţă eliminând taxa pe alcool. Suntem o specie simplă, iar alegerea substanţei cu

care ne ameţim depinde în esenţă de preţ şi de disponibilitate.

Dar ce este beţia? Ce e această nemuritoare ambiţie umană? Această constantă are foarte puţine constante. Mai degrabă putem vorbi despre personaje recurente. Avem bărbatul puternic care poate bea la nesfârşit şi nu se îmbată deloc – Socrate, Confucius şi, într-o oarecare măsură, Stalin – şi invers, bărbatul puternic care e beat tot timpul – Petru cel Mare, Odin, Babur şi, că tot veni vorba, Alexandru cel Mare, care a cucerit cu ochii oarecum împăienjeniţi lumea ştiută la vremea lui.

Există băutul de tranziţie. Bem ca să trecem dintr-o stare în alta. Bem ca să marcăm sfârşitul zilei de lucru sau al săptămânii de lucru sau, dacă suntem membri ai tribului Suri din Etiopia, bem ca să marcăm începutul zilei de lucru. Cum spun ei: „Unde nu e bere, nu e muncă”. Bem la botezuri, bem la căsătorii, bem de zilele de naştere şi bem la înmormântări. Şi de fiecare dată băutura înseamnă ceva; înseamnă că o veche stare de fapt a încetat şi că suntem într-o lume nouă, ce se clatină puţin. Tribul Iteso din Kenya are un ritual tare drăguţ cu nou-născuţii. Se alege un nume, apoi bunica îşi înmoaie degetul în bere şi îl bagă în gura copilului. Dacă bebeluşul suge degetul, atunci numele îi rămâne pentru totdeauna.

Există băutul ca evadare. Al Treilea Loc al antropologilor, berăria, *saloon*-ul sau *kabak*-ul. Dar există culturi în care acesta lipseşte în mod surprinzător: Arabia, Persia sau Anglia medievală. De ce nu bem cu toţii acasă? De ce sunt bara de alamă a cârciumii sau păcănelele cu fructe simboluri atât de puternice ale emancipării? De ce anume fugim?

Cred că răspunsul la această întrebare e tocmai că

nu ştim răspunsul. Încă de când omenirea a coborât din copac (cu acea mutaţie utilă a alcool-dehidrogenazei etanol-active de clasa IV) ne-am pus două întrebări: „Asta e tot ce există?” şi „Trebuie să fac asta?”. Orice societate e un edificiu de reguli şi, indiferent cât de bune sunt acestea, cât de rezonabile, de juste, cât de judicios sunt elaborate pentru siguranţa şi binele nostru, din când în când trebuie să le ocolim. Omenirea are o obsesie să stabilească reguli şi apoi să le încalce. Asta face omenirea niţel caraghioasă, dar şi niţel glorioasă.

Răspunsul la cealaltă întrebare are în aceeaşi măsură legătură cu alcoolul. „Asta e tot ce există?” Poate. Probabil. Dar şi dacă ni s-ar da incomparabil mai multe, am pune aceeaşi întrebare. Oamenii nu sunt mulţumiţi, iar gloria noastră stă şi în asta. Căutăm mereu noi provocări, nu pentru că simţim nevoia, ci pentru că ne plictisim. Ne place să vorbim despre Adevărul Ultim, dar am fi tare dezamăgiţi dacă l-am găsi, pentru că nu ar mai fi altceva de făcut. Tânjim după un Dumnezeu pe care nu îl putem descrie, fiindcă singura descriere pe care i-o putem face noi, ca oameni, e aceea a unui magician extrem de priceput, şi ştim că Dumnezeu e mai mult decât atât. Dumnezeu nu poate fi niciodată *plictisitor.* Oamenii nu se plictisesc niciodată când sunt beţi.

Tot William James a spus-o cel mai bine: „Trezia diminuează, discriminează şi spune nu; beţia extinde, uneşte şi spune da”.

Beţia constă într-o grămadă de contradicţii pentru că spune da la orice. Uneori instigă la violenţă, alteori aduce pacea. Ne face să cântăm şi ne face să dormim. Pentru greci era testul stăpânirii de sine, pentru nordici era sursa poeziei, bună sau rea. E bucuria

regilor şi e prăbuşirea lor. E mângâierea săracilor şi cauza sărăciei lor. Pentru guverne, e pricina revoltelor şi o sursă de venit. E dovadă a virilităţii, duşman al virilităţii, mijloc de seducţie şi o matroană veselă. Beţia e molimă şi ucigaş, însă şi dar al zeilor. E o necesitate pentru călugări şi sângele lui Mesia. Beţia e un mod de a-l cunoaşte pe Dumnezeu, dar şi un dumnezeu ea însăşi.

De aceea, ea va exista întotdeauna. Recent, NASA a publicat un raport intern în care admitea că la cel puţin două lansări de nave spaţiale astronauţii erau de-a dreptul beţi, sughiţând şi veselindu-se nevoie mare. Nu e de mirare. De mii de ani, oamenii muncesc în stare de ebrietate; şi, ca să fiu cinstit, dacă ar urma să fiu lansat cu o viteză de câteva ori mai mare decât cea a sunetului spre un vid nesfârşit, aş vrea şi eu un păhărel.

Acesta e trecutul nostru şi acesta ne e, sunt sigur, viitorul. Într-o zi din viitorul foarte îndepărtat, când cimpanzeii vor fi ocupat berăriile, când elefanţii vor fi ocupat distileriile şi când toate cârciumile vor fi pline de musculiţe-de-oţet nefericite în dragoste, noi, ca specie, vom da pe gât ultimele păhărele pământeşti, ne vom sui împleticindu-ne în nava spaţială şi vom părăsi această mică bilă de piatră. Va fi o călătorie măreaţă. Când vom ieşi din atmosferă lăsând Pământul în urmă, zeii vor fi acolo sus să ne aclame: Ninkasi, Hathor, Dionysos, Bacchus, Thor, Centzon Totochtin, Madam Geneva. Venus din Laussel va suna din corn şi măcar de data asta o va face cum trebuie. Iar noi vom intra beţi în infinit.

Şi ştiu încotro ne vom îndrepta: Sagittarius B2N. E un nor aflat la 26.000 de ani-lumină distanţă şi cei care vor începe călătoria nu-i vor mai prinde şi finalul.

Dar are 150 de ani-lumină în diametru şi e de trei milioane de ori mai greu decât soarele: un nor neînchipuit de vast alcătuit din alcool spaţial format în mod natural. Iar acolo, în sfârşit, aflaţi la marginile nimicului, pentru că suntem oameni, ne vom îmbăta cosmic.

Bibliografie

Generală

Gately, Iain, *Drink: A Cultural History of Alcohol*, New York, Gotham, 2008.

Standage, Tom, *A History of the World în 6 Glasses*, New York, Anchor, 2005.

Capitolul 1. Evoluţia

Cains, Sarah, Blomeley, Craig, Kollo, Mihaly, Rácz, Romeo şi Burdakov, Denis, „Agrp Neuron Activity is Required for Alcohol-Induced Overeating”, *Nature Communications* 8: 14014, 2017, DOI: 10.1038/ncomms14014.

Carrigan, Matthew A., Uryasev, Oleg, Frye, Carole B., Eckman, Blair L., Myers, Candace R., Hurley, Thomas D. Şi Benner, Steven A., „Hominids Adapted to Metabolize Ethanol Long Before Human-Directed Fermentation”, *PNAS* 112, 2, 2015, pp. 458-463, DOI: 10.1073/pnas.1404167111.

Darwin, Charles, *The Descent of Man, and Selection în Relation to Sex*, Londra, John Murray, 1871.

Dudley, Robert, *The Drunken Monkey*, Berkeley, University of California Press, 2014.

Eiler, William J.A., Džemidžić, Mario, Case, K. Rose,

Soeurt, Christina M., Armstrong, Cheryl L.H., Mattes, Richard D., O'Connor, Sean J., Harezlak, Jaroslaw, Acton, Anthony J., Considine, Robert V. Şi Kareken, David A., „The Apéritif Effect: Alcohol's Effects on the Brain's Response to Food Aromas în Women", *Obesity* 23, 7, 2015, 1386, DOI: 10.1002/oby.21109.

Herbert, A.P., „Some Aspects of Hyperhydrophilia", în Cyril Ray (ed.), *The Complete Imbiber*, vol. 1, Londra, Putnam, 1956.

Lubbock, Sir John, Bart., „On the Habits of Ants", *Popular Science Monthly* 11, mai 1877, https://en.wikisource.org/wiki/PopularScienceMonthly/Volume11/May1877/OntheHabitsofAnts.

Megovern, Patrick, *Uncorking the Past*, Berkeley, University of California Press, 2009.

Siegel, Ronald K., *Intoxication*, Rochester, Vermont, Park Street Press, 1989.

Sparks, Jared (ed.), *The Works of Benjamin Franklin; Containing Several Political and Historical Tracts Not Included în Any Former Edition, and Many Letters, Official and Private, Not Hitherto Published; with Notes and a Life of the Author*, vol. 2, Boston, 1836.

Standage, Tom, *A History of the World în 6 Glasses*, New York, Anchor, 2005.

Capitolul 2. Preistoria consumului de alcool

Katz, Solomon H. Şi Voigt, Mary M., „Bread and Beer: The Early Use of Cereals in the Human Diet", *Expedition* 28, 1986, pp. 23-34, https://www.penn.museum/documents/publications/expedition/PDFs/ 28-2/Bread.pdf.

Megovern, Patrick*, Uncorking the Past*, Berkeley,

University of California Press, 2009.

***, „Symposium: Did Man Orice Live By Bread Alone?”, *American Anthropologist* 55, 4, 1953, 515-526, http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/aa.1953.55.4.02a00050/epdf.

Capitolul 3. Barurile sumeriene

Alired, Lance, „Beer and Women în Mesopotamia”, AOS, 2008.

Alired, Lance, „The Ancient Mesopotamian «Tavern»”, AOS, 2009.

Black, J.A., Cunningham, G., Ebeling, J., Flückiger-Hawker, E., Robson, E., Taylor, J. Şi Zólyomi, G., *The Electronic Text Corpus of Sumerian Literature*, Oxford, Faculty of Oriental Studies, University of Oxford, 1998-2006, http://etesl.orinst.ox.ac.uk.

Cooper, Jerrold, „Prostitution”, *Reallexikon der Assyriologie* 11, 2006, pp. 12-22.

Capitolul 4. Egiptul antic

Bryan, Betsy M., „Hatshepsut and Cultic Revelries in the New Kingdom”, în J. Galán, B. Bryan şi P. Dorman (eds.), *Creativity and Innovation in the Reign of Hatshepsut*, SAOC 69, Chicago, The Oriental Institute, University of Chicago, 2014, pp. 93-124.

Darnell, John C., „Hathor Returns to Medamûd”, *Studien zur Altägyptischen Kultur* 22, 1995, pp. 47-94.

Darnell, John C., „The Rituals of Love în Ancient Egypt: Festival Songs of the Eighteenth Dynasty and the Ramesside Love Poetry”, *Die Welt des Orients* 46, 2016, pp. 22-61, DOI:10.13109/wdor.2016.46.1.22.

Depauw, M. Şi Smith, M., „Visions of Ecstasy: Cultic Revelry before the Goddess Ai/Nehemanit, Ostraca Faculteit Letteren (K.U. Leuven) dem. 1-2”, în F. Hoffmann şi H.J. Thissen (eds.), *Res severa verum gaudium: Festschrift für Karl-Theodor Zuazich zum 65. Geburtstag am 8. Juni 2004*, *Studia Demotica* 6, 2004, pp. 67-93.

James, William, *The Varieties of Religious Experience*, Londra, Penguin Classics, 1985, p. 387.

Kelly Simpson, William (ed.), *The Literature of Ancient Egypt: An Anthology of Stories, Instructions, and Poetry*, trad. R.O. Faulkner, Edward F. Wente, Jr. Şi William Kelly Simpson, New Haven, Yale University Press, 1972.

***, „Hymn from Ptolemaic Temple at Medamud”, http://www.hethert.org/hymnsprayers.htmHymn from Ptolemaic Temple at Medamud, 1999-2007 de Neferuhethert.

Capitolul 5. Simpozionul grecesc

Dodds, E.R., *The Greeks and the Irrational*, Berkeley, University of California Press, 1951.

Osborne, Robin, „Intoxication and Sociality: The Symposium in the Ancient Greek World”, în Phil Withington şi Angela Meshane (eds.), *Cultures of Intoxication. Past Present*, Supplement 9, Oxford, Oxford University Press, 2014, pp. 34-60.

Capitolul 6. Băutura în China antică

Sterckx, Roel, *Food, Sacrifice, and Sagehood în Early China*, Cambridge, Cambridge University Press, 2011.

Sterckx, Roel, „Alcohol and Historiography în Early China”, *Global Food History* 1, 1, 2015, pp. 13-32.

***, *The Book of Songs* [*Shih Ching*], trad. Arthur Waley, Londra, George Allen Uwin, 1937.

***, *The Confucian Analects*, trad. James Legge, Oxford, Clarendon Press, 1893.

***, „The Shû King, Shih King and Hsiâo King”, trad. James Legge, în *Sacred Books of the East*, vol. 3, Oxford, Clarendon Press, 1879.

Capitolul 7. Biblia

Alter, Robert, *The Five Books of Moses: A Translation with Commentary*, New York, Norton, 2004.

Alter, Robert, *The Wisdom Books: Job, Proverbs, and Ecclesiastes. A Translation with Commentary*, New York, Norton, 2010.

Barrett, C.K., *The Gospel According to St John*, ed. A II-a, Londra, SPCK, 1978.

Bonner, Campbell, „A Dionysiac Miracle at Corinth”, *American Journal of Archaeology* 33, 3, iulie-septembrie 1929, pp. 368-375.

Lindars, Barnabas, *The Gospel of John*, The New Century Bible Commentary, Londra, Marshall, Morgan Scott, 1972.

Capitolul 8. Conviviumul roman

Alcock, Susan E., „Power Lunches in the Eastern Roman Empire”, *Michigan Quarterly Review* 42, 4, 2003, pp. 591-606, https://quod.lib.umich.edu/cgi/t/text/text-idx?cc=mqr;c=mqr;c=mqrarchive;idno=act2080.0042.40

1;rgn=main;view=text;xc=1;g=mqrg.

Becker, W.A., *Gallus: or Roman Scenes from the Time of Augustus*, trad. Rev. Frederick Metcalfe, Londra, Longmans, Green, 1886.

Capitolul 9. Evul Întunecat

Alcuin of York, „Letter to Higbald”, în Stephen Allott, *Alcuin of York*, York, William Sessions, 1974; republicat în Paul Edward Dutton (ed.), *Carolingian Civilization: A Reader*, Peterborough, Ontario, Broadview Press, 1993, pp. 123-125.

Monmouth, Geoffry of, *Histories of the Kings of Britain*, trad. Sebastian Evans, Londra, Dent, 1904.

Priscus, „Dining with Attila”, trad. În J.H. Robinson, *Readings în European History*, vol. 1, Boston, Ginn, 1904.

Tacitus, *Germany and its Tribes*, în Alfred John Church şi William Jackson Brodribb (eds.), *Complete Works of Tacitus*, New York, Random House, 1942; editat pentru Perseus de Lisa Cerrato, http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:abo:phi,1351,002:22.

***, *St. Benedict’s Rule for Monasteries*, trad. Din limba latină de Leonard J. Doyle, Collegeville, Minnesota, The Liturgical Press, 1948.

Capitolul 10. Băutura în Orientul Mijlociu

Ahmed, Shahab, *What is Islam? The Importance of being Islamic*, Princeton, Princeton University Press, 2016.

Andreeva, Elena, *Russia and Iran in the Great Game: Travelogues and Orientalism*, Londra,

Routledge, 2007.

Billerbeg, Franciscus de, *Most rare and straunge discourses, of Amurathe the Turkish emperor that now is with the warres betweene him and the Persians: the Turkish triumph, lately had at Constantinople*, Londra, 1584.

Fraser, James B., *Narrative of a journey into Khorasān, in the years 1821 and 1822. Including some account of the countries to the north-east of Persia; with remarks upon the naţional character, government, and resources of that kingdom*, Londra, Longman, Hurst, Rees, Orme, Brown Green, 1825.

Kai-Kā'ūs ibn Iskandar, prinţ de Gurgān, *A Mirror for Princes: The Qābās nāma*, trad. Din limba persană de Reuben Levy, Londra, Cresset Press, 1951.

Kennedy, Philip F., *The Wine Song în Classical Arabic Poetry*, Oxford, Oxford University Press, 1997.

Matthee, Rudi, „Alcohol in the Islamic Middle East: Ambivalence and Ambiguity", în Phil Withington şi Angela Meshane (eds.), *Cultures of Intoxication*, Oxford, Oxford University Press, 2014, pp. 100-125.

***, „Illegal Alcohol Booming în Iran", BBC News, 15 septembrie 2011, http://www.bbe.co.uk/news/worid-middle-east-14939866.

***, *Poems of Wine and Revelry: The Khamriyyat of Abu Nuwas*, London, Kegan Paul, 2005.

Capitolul 11. *Sumbl*-ul viking

Rood, Joshua, „Drinking with Óðinn: Alcohol and Religion în Heathen Scandinavia", Reykjavík, Háskóli Íslands, 2014, http://www.academia.edu/8640034/DrinkingwithC393C3B0innAlcoholandReligionînHeathenScandinavia.

Snorri Sturluson, *The Prose Edda*, trad. Jesse L. Byock, Londra, Penguin Classics, 2005.

The Poetic Edda, trad. Din islandeză de Henry Adams Bellows, Princeton, Princeton University Press, 1936, http://www. Sacred-texts.com/neu/poe/poe.pdf.

Capitolul 12. Berăria medievală

Carlin, Martha, *Medieval Southwark*, Londra, The Hambledon Press, 1986.

Carlin, Martha, „The Host", în Stephen Rigby (ed.), *Historians on Chaucer: The „General Prologue" to the Canterbury Tales*, Oxford, Oxford University Press, 2014, pp. 460-480 (versiune adusă la zi, oferită cu generozitate de autoare).

Clark, Peter, *The English Alehouse: A Social History 1200-1830*, Londra, Longman, 1983.

Capitolul 13. Aztecii

Earle, Rebecca „Indians and Drunkenness în Spanish America", în Phil Withington şi Angela Meshane (eds.), *Cultures of Intoxication. Past Present*, Supplement 9, Oxford, Oxford University Press, 2014, pp. 81-99.

Edmonson, Munro S. (ed.), *Sixteenth-Century Mexico: The Work of Sahagún*, Albuquerque, University of New Mexico Press, 1974.

Soustelle, Jacques, *Daily Life of the Aztecs on the Eve of the Spanish Conquest*, trad. Patrick O'Brian, Londra, Weidenfeld Nicolson, 1961.

Capitolul 14. Moda ginului

Bradstreet, Dudley, *The life and uncommon adventures of Captain Dudley Bradstreet*, Dublin, Powell, 1755.

Dillon, Patrick, *Gin: The Much Lamented Death of Madam Geneva*, Londra, Thistle, 2013.

Mandeville, Bernard, *An enquiry into the causes of the frequent executions at Tyburn: and a proposal for some regulations concerning felons în prison, and the good effects to be expected from them*, Londra, Roberts, 1725.

Warner, Jessica, *Craze: Gin and Debauchery în an Age of Reason*, Londra, Profile, 2003.

***, *The Political State of Great Britain*, vol. 51, Londra, T. Cooper, 1736, pp. 350-351.

Capitolul 15. Australia

Allen, Matthew, „The Temperance Shift: Drunkenness, Responsibility and the Regulation of Alcohol în NSW, 1788-1856”, teză de doctorat, University of Sydney, 2013.

Atkinson, Alan, *The Europeans în Australia: A History*, vol. 1, Oxford, Oxford University Press, 1997.

Gilling, Tom, *Grog: A Bottled History of Australia’s First 30 Years*, Sydney, NSW, Hachette Australia, 2016.

Hunt, David, *Girt: The Unauthorized History of Australia*, Collingwood, Victoria, Black, 2013.

Jeffreys, Henry, *Empire of Booze*, Londra, Umbound, 2016.

Tench, Watkin, *A Narrative of the Expedition to Botany-Bay*, Londra, Debrett, 1789, http://ade.library.usyd.edu.au/ data-2/p00039.pdf.

***,

http://www.foundingdocs.gov.au/resources/transcripts/nsw2doc1787.pdf.

Capitolul 16. Cârciuma din Vestul Sălbatic

Ade, George, *The Old Time Saloon: Not Wet – Not Dry, Just History*, Chicago, University of Chicago Press, 2016.

Cheever, Susan, *Drinking în America*, Londra, Hachette, 2016.

De Quille, Dan, *History of the Big Bonanza: An Authentic Account of the Discovery, History and Working of the World Renowned Comstock Silver Lode of Nevada*, Hartford, Connecticut, American Publishing, 1876.

El Paso, *Daily Times*, 2 iunie 1884.

Erdoes, Richard, *Saloons of the Old West*, New York, Knopf, 1979.

Lacour, Pierre, *The manufacture of liquors, wines and cordials, without the aid of distillation. Also the manufacture of effervescing beverages and syrups, vinegar, and bitters. Prepared and arranged expressly for the trade*, New York, Dick Fitzgerald, 1853.

Roth, Randolph „Homicide Rates in the American West", Ohio State University, Criminal Justice Research Centre, 2010, https://cjrc.osu.edu/research/interdisciplinary/hvd/homicide-rates-american-west.

Sismondo, Christine*, America Walks into a Bar*, Oxford, Oxford University Press, 2011.

Capitolul 17. Rusia

Barrow, Sir John, *A Memoir of the Life of Peter the*

Great, Londra, 1839.

Christian, David, *Living Water: Vodka and Russian Society on the Eve of Emancipation*, New York, Oxford University Press, 1990.

Fletcher, Giles, *Of the Russe Common Wealth*, Londra, 1591 (reeditat în Edward A. Bond [ed.], *Russia at the Close of the Sixteenth Century*... Londra, Hakluyt Society, 1856).

Schrad, Mark Lawrence, „Moscow's Drinking Problem", *New York Times*, 16 aprilie 2011.

Schrad, Mark Lawrence, *Vodka Politics: Alcohol, Autocracy, and the Secret History of the Russian State*, Oxford, Oxford University Press, 2014.

Capitolul 18. Prohibiţia

Ade, George, *The Old Time Saloon: Not Wet – Not Dry, Just History*, Chicago, University of Chicago Press, 2016.

Blocker Jr., Jack S., „Did Prohibition Really Work? Alcohol Prohibition as a Public Health Innovation", *American Journal of Public Health* 96, 2, februarie 2006, pp. 233-243, http://ajph.aphapublications.org/doi/full/10.2105/AJPH.2005.065409.

Okrent, Daniel, *Last Call: The Rise and Fall of Prohibition*, New York, Scribner, 2010.

Mulţumiri

Această carte nu ar fi fost posibilă fără ajutorul tuturor celor care şi-au făcut timp să ne întâlnim sau să răspundă întrebărilor mele impertinente. Le sunt recunoscător profesorului Patrick Megovern,

profesorului Paul Strohm, profesorului Judith Jesch, profesorului John C. Darnell, profesorului Betsy Bryan, profesorului Roland Mayer (cu mulţumiri pentru observaţiile lui privind vomitatul la romani), doctorului Lance B. Alired, profesorului Martha Carlin, profesorului Faramerz Dabhoiwala, lui David Langford, doctorului Sam Gilbert, lui Tom O'Shea, Ian Irvine, Elenei Cook, lui Hilary Scott, Derek Robinson şi Stephen Ryan. Toate adevărurile care s-au strecurat cumva în această carte li se datorează; toate greşelile, absurdităţile, neconcordanţele şi concluziile hazardate îmi aparţin în întregime.

Mai mult, pentru că au parcurs versiunile intermediare şi pentru că mi-au făcut sugestii utile în legătură cu corectitudinea gramaticală, le mulţumesc părinţilor mei, John Goldsmith şi Jane Seeber.